

Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2006-2013

Elujõuline Valgamaa

vahehindamine

LÕPPARUANNE

Tellija: MTÜ Valgamaa Partnerluskogu

Tartu 2010

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Üldmetoodika	5
2. Ülevaade Valgamaa PK tegevuspiirkonnast	7
2.1. Metoodika	7
2.2. Valgamaa rahvastik.....	7
2.3. Valgamaa PK piirkonna asustusüksused	10
2.4. Ettevõtlus	12
2.5. Tööhõive ja brutokuupalk.....	18
2.6. Kolmanda sektori organisatsioonid Valgamaal	22
3. Valgamaa Partnerluskogu liikmeskond.....	23
4. Aastal 2009 administreeritud projektitaotluste analüüsi tulemused.....	24
4.1. Metoodika	24
4.2. Ülevaade 2009. a taotlustest	24
4.3. Eelarve kasutus 2009. aasta lõpuks ja rahaliste vahendite jaotumine.....	30
4.4. Partnerluse, kaasamise ja töökohtade kajastus taotlustes	36
4.5. Lühikäsitluse 2009. a heakskiidetud taotluste sisust meetmete lõikes	38
5. Gruppiintervjuude tulemused.....	45
5.1. Metoodika	45
5.2. Kokkuvõtte gruppiintervjuude põhitulemustest.....	47
6. Taotluste vastavus strateegias seatud lähieesmärkidele	51
6.1. Metoodika	51
6.2. Projektide vastavus strateegia lähieesmärkidele.....	51
7. Strateegias seatud tegevuste ja oodatavate tulemuste analüüs meetmete lõikes.....	53
8. Hinnang meetmete olulisuse, toimivusele ja tõhususele.....	62
8.1. Metoodika	62
8.2. Hinnang meetmetele	62
9. Soovitused ja ettepanekud.....	63
9.1. Soovitused ja ettepanekud (kogutud intervjuude käigus).....	63
9.2. Soovitused ja ettepanekud vahehindamise teostajalt	65
KOKKUVÕTE	67
Kasutatud allikad	69
Lisa 1. Valgamaa PK tegevuspiirkonna rahvastik 01.01.10 vanusegruppide lõikes.....	70

Lisa 2. Valgamaa PK tegevuspiirkonna rahvastik aastatel 2007- 2010	70
Lisa 3. Rahvastikupüramiidid valdade kaupa.....	71
Lisa 4. Valgamaa kandidid	77
Lisa 5. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted aastatel 2004-2009	80
Lisa 6. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtete arv tegevusala alusel 2009.a.	81
Lisa 7. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtete % tegevusala alusel 2009.a.	82
Lisa 8. Valgamaa PK piirkonna registreeritud töötute arv KOV-de alusel 2007- 2010 juuni	83
Lisa 9. Valgamaa noorteorganisatsioonid ja -ühendused 2009*	84
Lisa 10. Intervjuudes osalejad	85
Lisa 11. Kokkuvõte intervjuudest.....	87

Sissejuhatus

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu ja EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi vahel 05.04.10 sõlmitud lepingule teostab EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2006-2013 „Elujõuline Valgamaa“ (edaspidi strateegia, EJV) vahehindamist ja uuendamist. Vastavalt poolte kokkuleppele on vahehindamise eesmärk anda hinnang projektitaotluste ja projekti tulemuste vastavusele meetmete eesmärkidele.

Käesolev lõpparuanne annab ülevaate vahehindamise käigus toimunud tegevustest, meetodikast ja hindamistulemustest. Lõpparuandes esitatud tulemusi ja materjale on juba käsitletud 10.06.10 esitatud vahearuanandes. Vahearuande materjale on käesolevas aruandes täiendatud vastavalt Valgamaa Partnerluskogu (edaspidi Valgamaa PK) poolt tehtud märkustele, kommentaaridele.

Vahehindamise teostaja poolse meeskonna koosseis on olnud: projektijuht Mati Mõtte (MSc); põhitäitjad Rando Värnik (PhD), Maret Prits (MSc), Kersti Aro (MSc), Anne Pöder (MSc), Jaana Prants (magistrant).

Läbiviidud tegevused:

- Strateegia analüüs;
- Projektidokumentatsiooni analüüs;
- Valgamaa PK piirkonna sotsiaalmajanduslike näitajate kogumine 2010. a alguse seisuga;
- 5 grüpiintervjuud 2009. a projektide rakendajatega;
- 2 grüpiintervjuud Valgamaa PK juhatuse ja tegevmeeskonnaga;
- 4 piirkondlikku seminari-grüpitööd (Valgamaa PK strateegia uuendamise tegevus);
- Vahearuande koostamine Valgamaa PK-le 10.06.10;
- Vahearuande tulemuste esitlemine Valgamaa PK meeskonnale 21.06.10;
- Valgamaa PK märkuste alusel aruandesse täienduste ja paranduste tegemine;
- Lõpparuande koostamine.

Käesolevas aruandes on alljärgnevalt toodud ülevaade meetodikast, Valgamaa PK tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslikud näitajad, 2009. a projektitaotluste analüüsi tulemused, läbiviidud grüpiintervjuude tulemused, esmane hinnang strateegias seatud eesmärkide saavutamisele ja hinnang meetmete kaupa, soovitusel ja ettepanekud.

Vahearuande lisades on toodud Valgamaa PK piirkonna omavalitsuste rahvastik, rahvastikupüramiidid, Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted aastatel 2004–2009, grüpiintervjuude sisuanalüüsi kokkuvõte jne.

Andmete analüüsil kasutati andmetöötlusprogrammi SSPS for Windows 18.0 ning illustreerivate kaartide loomisel GIS programmi Mapinfo 9.5.

1. Üldmetoodika

Valgamaa PK strateegia prioriteetseteks valdkondadeks on uute teadmiste ja tehnoloogiate kasutamine, et tõsta piirkonna konkurentsivõimet tootmises ja teeninduses, elukeskkonna parandamine ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamine ning prioriteetseteks sihtgruppideks on kogukonnad, noored ja ettevõtjad.

Strateegia eesmärgiks on valgamaalaste kõrge elukvaliteet ning edu tööturul ja ettevõtluses, mis saavutatakse läbi sotsiaalse kaasatuse, kvaliteetse elukeskkonna ning konkurentsivõimeliste häid töökohti pakkuvate ettevõtete. Strateegia üldeesmärgi saavutamiseks on püstitatud 15 lähieesmärki.

Strateegia vahehindamise teostamisel on eesmärgiks:

- 1) Nii taotluste kui ka teostatud projektide tulemuste seoste hindamine strateegia meetmetes püstitatud eesmärkidega.
- 2) Anda hinnang planeeritud ja rakendatud projektidega ulatusest strateegia eesmärke aluseks võttes (2009. a seisuga).

Teostaja on vahehindamise käigus võtnud põhiliseks aluseks strateegias nimetatud prioriteetsed sihtgrupid: kogukonnad, noored, ettevõtjad.

Sihtgrupe on seostatud 3 uuritava dimensiooniga:

- 1) Demograafiline;
- 2) Geograafiline;
- 3) Sotsiaalne.

Analüüsi põhiliseks aluseks on Valgamaa PK tegevuspiirkonna jaotus omavalitsuste alusel.

Uuritavate dimensioonide ja valdkondade kohta hinnangu andmisel on lähtutud järgmistest punktidest:

- 1) Projektide olulisus (*relevance*) strateegia seiskohalt piirkonna vajaduste rahuldamiseks;
- 2) Projektide toimivus (*effectiveness*), st millised eesmärgid on realselt projektiga saavutatud (võimalik saavutada);
- 3) Projektide tõhususe (*efficiency*), millega uuritakse projektide mõju ja tõhusust strateegia eesmärkide saavutamisel.

Andmeallikateks on olnud Valgamaa PK strateegia ja projektitaotlused ja vormdokumendid, vahehindamise käigus läbiviidud grüpiintervjuud, Eesti Statistikaamet (ESA), Äriregister ja kohalike omavalituste kodulehed.

Uurimismeetoditeks on olnud dokumendianalüüs, grüpiintervjuudel kvalitatiivne sisuanalüüs, statistiliste andmete empiiriline analüüs. Üldstatistilised andmed (sotsiaalmajanduslike näitajate uuendamine, vt alljärgnevalt) ning projektitaotluste analüüs on esitatud sageduste, osatähtsuste ja erinevate suhtarvude lõikes. Kvalitatiivse sisuanalüüsi alusel on esitatud intervjuude tulemuste alusel koondhinnangud strateegia lähieesmärkide lõikes. Aruande lõpus on esitatud koondhinnang strateegias esitatud lähieesmärkide, meetmete ja strateegias seatud oodatavate tulemuste lõikes (v.a organisatsiooni juhtimist ja arengut puudutav meede).

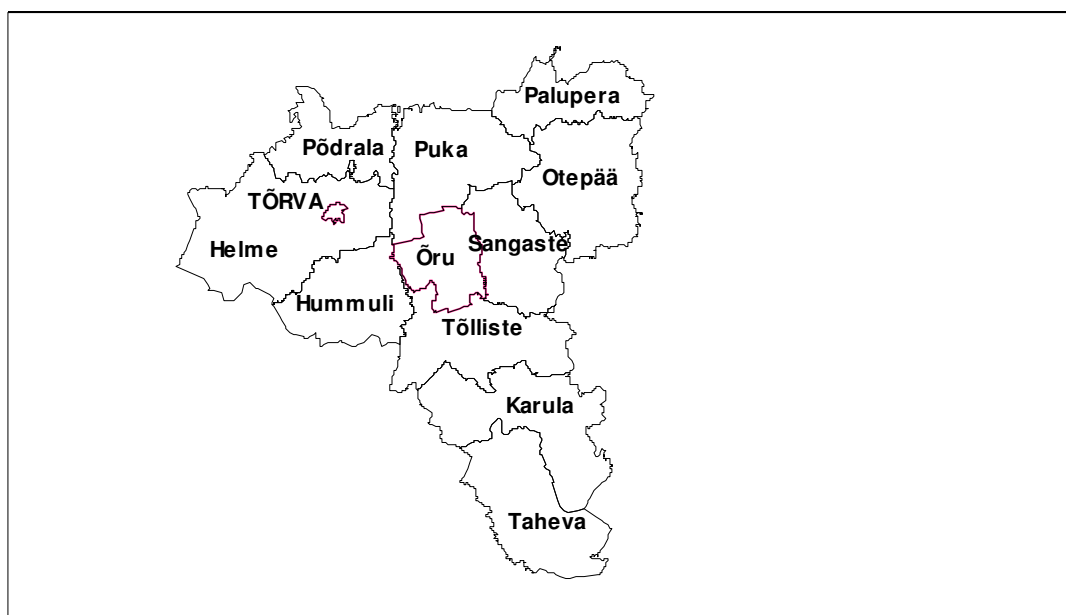
Metoodika konkreetsem kirjeldus koos andmeallikate, analüüsimeetoditega jms on

vahearuandes alljärgnevalt esitatud läbiviidud alategevuste kaupa.

2. Ülevaade Valgamaa PK tegevuspiirkonnast

2.1. Metoodika

Vahehindamise käigus on Valgamaa PK tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslike näitajad saadud ESast, äriregistrist ja kohalike omavalitsuste kodulehtedelt. Andmed on esitatud omavalitsusüksuste kaupa ja strateegia sihtgruppe arvesse võttes. Valgamaa PK tegevuspiirkonda kuulub Valga maakonna 12 kohalikku omavalitsust (üks linn ja üksteist valda, joonis 1). Andmed on esitatud sageduste ja protsent-jaotustena tabelites ja joonistel ning lisatud on ka rahvastikupüramiidid (iga Valgamaa PK tegevuspiirkonda kuuluva kohaliku omavalitsuste rahvastikupüramiidid on toodud lisas 3).

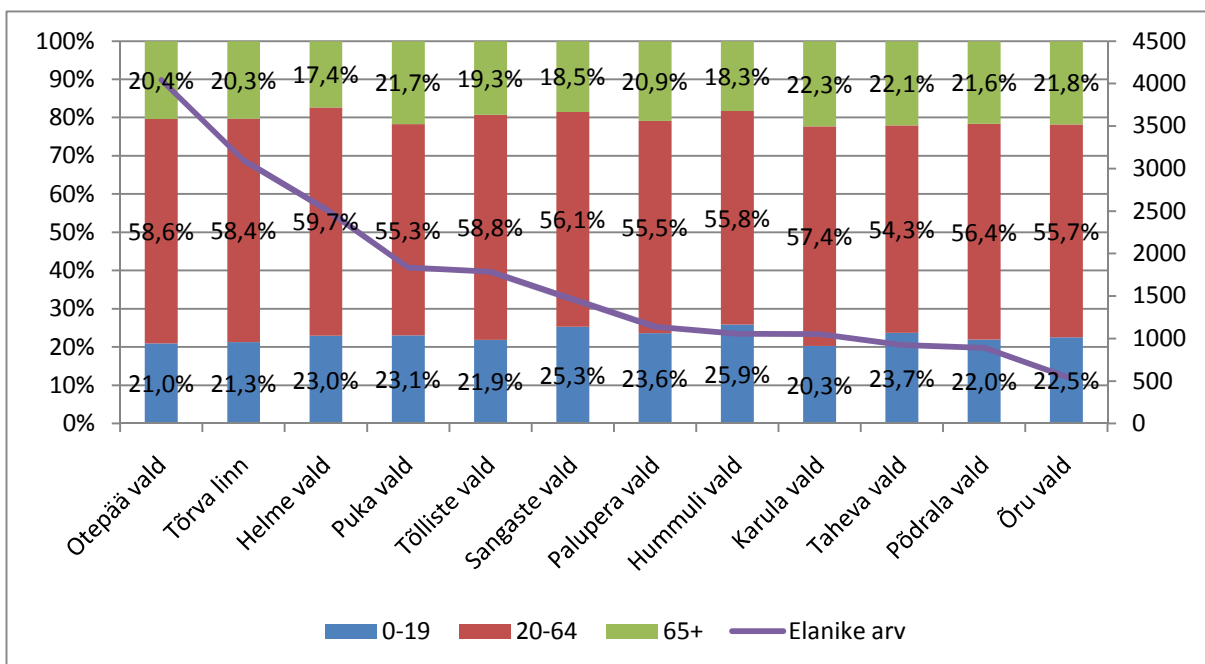

Joonis 1. Valgamaa PK tegevuspiirkonna omavalitsuste kaart

2.2. Valgamaa rahvastik

Valgamaal elab (va Valga linn) 2010. aasta alguse seisuga 20 356 elanikku. Viimase nelja aastaga (seisuga 01.01.2007) on elanike arv kahanenud 237 inimese võrra (vähenemine 1,2%). Suurima elanike arvuga kohalikud omavalitsused on Otepää vald (4041 elanikku) ja Tõrva linn (3099 elanikku) ning väiksemad Öru (546), Põdrala (892) ja Taheva vald (925, joonis 2).

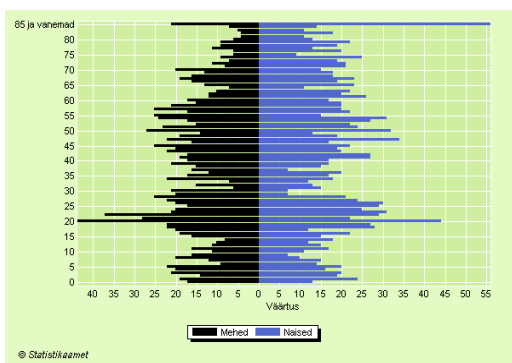
Kuni 19-aastaste osatähtsus elanikkonnas on 22,4%, ületades Eesti keskmist näitajat (21,2%). Keskmisest suurem noorte osatähtsus on Hummuli (25,9%) ja Sangaste vallas (25,3%) ning keskmisest madalam Karula (20,3%), Otepää (21,0%) vallas ja Tõrva (21,3%) linnas. 20-64-aastaste osatähtsus on keskmiselt 57,5% ning 65-aastaste ja vanemate elanike osatähtsus on keskmiselt 20,1%. Tähelepanuväärne on see, et kõikides kohalikes omavalitsustes on kuni 19-aastaseid rohkem kui 65-aastaseid ja vanemaid.

Joonis 2. Erinevate vanuserühmade osatähtsus elanikkonnas ja elanike arv Valgamaa PK tegevuspiirkonda kuuluvates kohalikes omavalitsustes (seisuga 01.01.2010)

Allikas: ESA (13.05.10)

Hinnates rahvastikku soolist koosseisu rahvastikupüramiidide alusel (joonis 3) saab öelda, et meeste mõningane ülekaal väheneb 30. eluaastates ja vanuse tõustes asendub naiste ülekaaluga. Eraldi iga valla rahvastikupüramiidid on esitatud lisas 3.

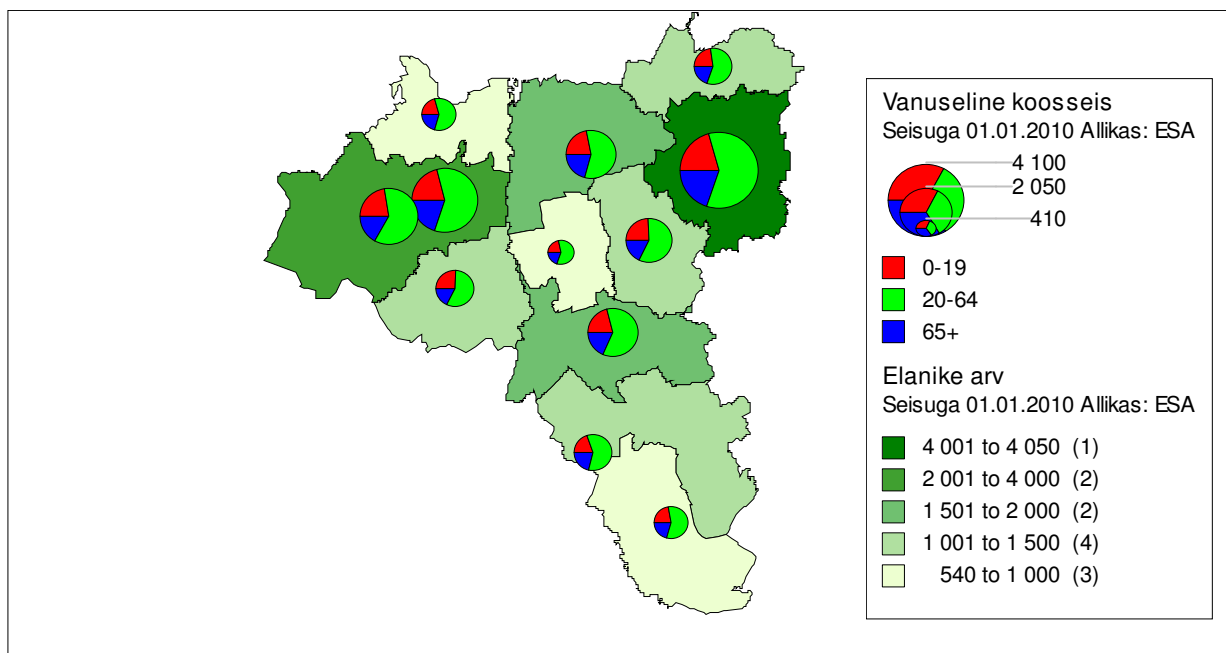

Joonis 3. Tõrva linna ja Valga maakonna valdade rahvastikupüramiidid (seisuga 01.01.2010)

Allikas: ESA (13.05.10)

Rahvastik on tihedamini koondunud maakonna lääne-loode osas Helme-Tõrva piirkonnas ja kirdes Otepää piirkonnas (joonis 4). Võrdluseks demograafiline seis ja LEADER vahendite jaotumine sihtgruppide kaupa. Strateegias on ettenähtud, et kogukonnad saavad 31% eelarvest, noored 15%, ettevõtjad 34% ja tegevusgrupp ise 20%.

Joonis 4. Elanike arv ja vanuseline koosseis Valgamaa PK tegevuspiirkonnas

Ülalpeetavate määr (mittetööealiste elanike arv saja tööealise elaniku kohta) oli 2009. aastal Valga maakonnas 56,2%, olles Eesti keskmisest suurem näitaja (47,7%). Ülalpeetavate määr oli suurem Õru (63,0%) ja Karula vallas (61,5%) ning väiksem Helme (51,8%) vallas.

Valgamaa teemaplaneeringu *Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015* (Valga Maavalitsus 2009) tarvis koostati sealhulgas rahvastiku prognoos aastaks 2015. Rahvastikumuutuste suund kantides¹ (vt ja järgmine alapeatükk) leiti 1989. ja 2000. aasta rahvaloenduse, elamuehituse ja asutusüksuste piiride andmeid analüüsid. Võrreldes rahvastikuregistri 2007. aasta andmeid prognoositavaga leiti, et Valgamaa rahvaarvu muutus vastab paljudes kantides ehk paikkondades pigem negatiivsele suundumusele.

Samas *Eesti regioonide majandus-struktuuri muutuste prognoosi uuringu* (Siseministerium 2009) lõpparuande alusel rahvastikuprognoosi (aastatel 2011 ja 2018) tulemused näitavad küll rahvaarvu vähenemist kõikides Eesti maakondades, kuid erineb vaid selle kiirus. Valgamaa eristub teistest selle poolest, et Valgamaal saab olema keskmisest väiksem rahvastikukadu. Seda võib põhjendada algandmete halvas kvaliteedis, sest näiteks pikaajases väljarändemaakonnas Valgamaal on noorte osakaal väga suur. Samas noorte rände mõjul toimub Lõuna-Eestis vananemine keskmisest kiiremini.

Geograafilistest erinevustest olulisem on aga ajaline muutus. Järgneva viie aasta jooksul püsib 20-24-aastaste noorte arv veel suhteliselt stabiilne enamikus linnades ja valdades, kasvades paljudes neist, kuid väheneb aastaks 2018 hüppeliselt seoses 1990. aastatel sündinud põlvkondade jõudmisega peamisse rändeikka. Noorte rände mõjul toimub näiteks Valgamaal aastaks 2018 tööealise elanikkonna keskmisest kiirem vananemine, võimendudes suurematest

¹ Sotsiaalne ja kultuuriline algkooslus, millel on ühine „meie tunne“. See on ala, mida asustab konkreetne kogukond ja mis on neile „oma“. Kant moodustab enamasti mitmest asulast: kas keskus ja selle ümber koondunud asulad või olulise keskuseta külade rühm.

linnadest kaugemale jäävates maakondades ja ääremaal. Elanikkonna kiirest vananemisest tingituna muutub järjest olulisemaks eakate sotsiaalteenuste osutamine (sh vastavate ettevõtete ja tööhõive) osatähtsus (Siseministerium 2009).

2.3. Valgamaa PK piirkonna asustusüksused

Valgamaa PK tegevuspiirkonnas on 150 küla, 7 alevikku, üks linn ja üks vallasisene linn (tabel 1).

Tabel 1. Asustusüksuste arv kohalike omavalitsuste lõikes

	Kokku	Linnad	Vallasisesed linnad	Alevikud	Külad
Helme vald	15			1	14
Hummuli vald	9			1	8
Karula vald	14				14
Otepää vald	22		1		21
Palupera vald	14				14
Puka vald	19			1	18
Põdrala vald	14				14
Sangaste vald	14			1	13
Taheva vald	13				13
Tõlliste vald	15			2	13
Tõrva linn	1	1			
Õru vald	9			1	8
KOKKU	159				

Allikas: Maakonnad arvudes 2004- 2008 (2009); Valgamaa aastaraamat 2009 (2010).

Tabelis 2 on toodud Valgamaa PK piirkonna jagunemine kantidesse (vt ka lisa 4). Kuna Leader tegevusgrupid on moodustatud kohalike omavalitsusüksuste haldusjaotus järgides, siis vahehindamise raames on tegemist üldteabega, mida analüüsimisel ei kasutata. Edasiste arengute juhtimisel võib kaaluda jaotuse kasutusele võtmist, kuid peab arvestama suuremahulise andmekogumisega tagamaks tulemuste statistilist võrdlemist ning analüüsi.

Tabel 2. Valgamaa kandidid Valga maakonna teemaplaneeringu *Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015* alusel

KOV	Kantide arv	Kantide nimed
Helme	5	Jõgeveste, Helme, Holdre-Koorküla, Ala-Taagepera, Linnaküla
Hummuli	3	Jeti, Hummuli, Puide
Karula	2	Kaagjärve, Lüllemäe
Otepää	3	Otepää, Sihva, Vidrike
Palupera	3	Hellenurme, Nõuni, Palupera
Puka	3	Aakre, Kuigatsi*, Puka
Põdrala	5	Lõve, Pikasilla, Riidaja, Rulli, Leebiku
Sangaste	3	Keeni, Kuigatsi*, Sangaste
Taheva	3	Hargla, Koikküla, Laanemetsa
Tõlliste	5	Laatre, Paju, Sooru, Tagula, Tsirguliina
Õru	2	Priipalu, Õru
Kokku	36	

Allikas: Valga Maavalitsus 2009

*Kuigatsi asub 2 valla territooriumil

Valga maakonnas on määratletud 36 kanti, neist üks (Kuigatsi) asub kahe valla territooriumil. Valgamaa linnades kante pole moodustatud, Valga, Tõrva ja Otepää linna eelkõige teenusepakkujatena (Valga Maavalitsus 2009).

2.4. Ettevõtlus

Eesti Statistikaameti andmetel (ESA 13.05.10) oli Valgamaal (v.a. Valga linnas) 2009. aastal 1007 statistilisse profiili kuuluvat ettevõtet² (vt ka lisa) moodustades 1,2% kõigist Eesti ettevõtetest.

Tabelis 3 on toodud Valgamaa PK piirkonna ettevõtete seis äriregistris kuupäevaga 10.06.10.

Tabel 3. Valgamaa PK tegevuspiirkonna ettevõtete, MTÜ-de, SA väljavõte äriregistrist seisuga 10.06.10³

Vald	Kokku	Äriühingud	FIE	MTÜ	Sihtasutus
Helme vald	212	70	108	34	
Hummuli vald	111	33	66	12	
Karula vald	133	33	76	24	
Otepää vald	567	292	137	131	7
Palupera vald	141	57	58	26	
Puka vald	160	62	72	25	1
Põdrala vald	65	19	40	6	
Sangaste vald	162	62	66	33	1
Taheva vald	79	24	44	10	1
Tõlliste vald	172	67	76	27	2
Tõrva	346	210	68	64	4
Õru vald	32	5	23	4	
Kokku	2180	934	834	396	16

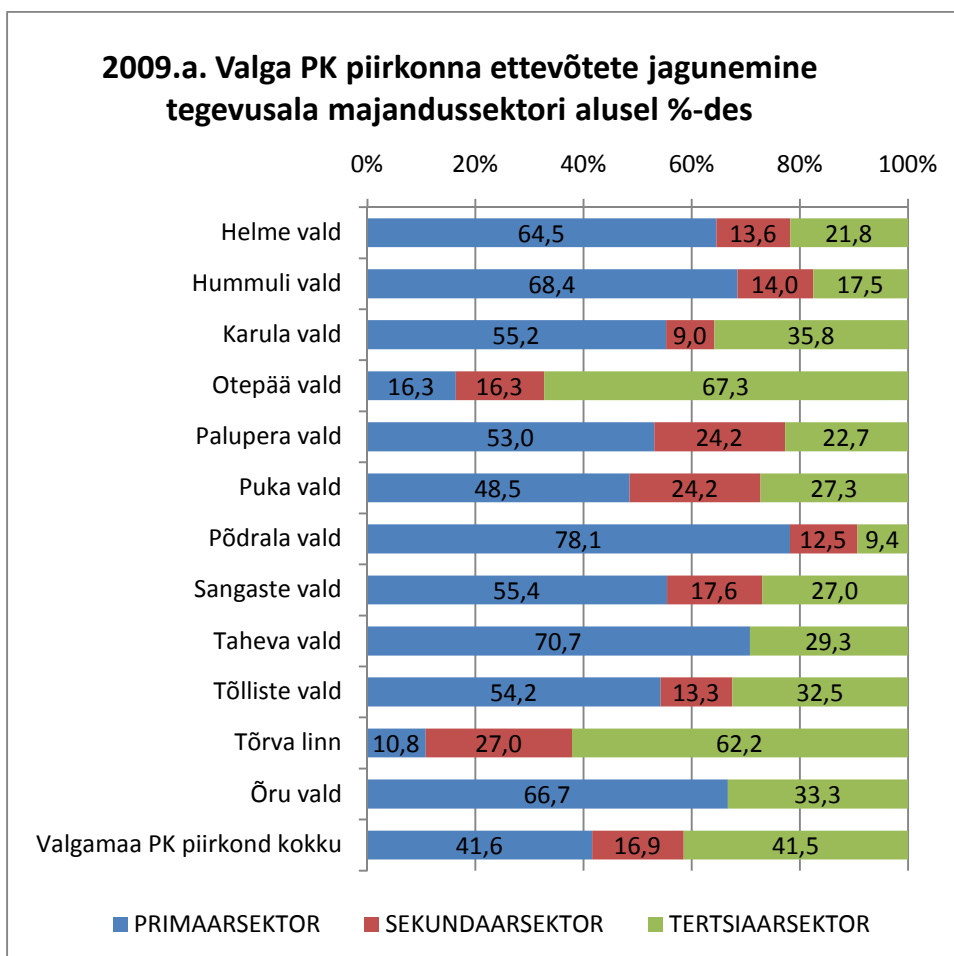
Allikas: Äriregister (11.06.10)

Joonisel 5 on toodud Valgamaa PK piirkonna ettevõtete jaotud nende tegevusala majandussektori alusel 2009.a.. Lisades 6-7 toodud ka ettevõtete arv ja % tegevusala ja omavalitsuse kaupa 2009.a.

Kõige suurem oli 2009.a. tertsiaarsektori ettevõtete osakaal Otepää vallas (67,3%) ja Tõrva linnas (62,2%). Tertsiaarsektoris oli kõige levinum tegevusala hulgi- ja jaekaubandus ja mootorsõidukite remont (Tõrvas näiteks 24,5% ettevõtetest, Otepääl 18,5%); Otepääl oli oluliseks tegevusalaks majutus ja toitlustus (13% ettevõtetest). Tõrva, Puka ja Palupera paistavad silma veel suurema sekundaarsektori osakaalu poolest. Sekundaarsektori ettevõttevõtted tegelesid nendes omavalitsustes põhiliselt töötleva tööstuse (Tõrvas 10,1%, Paluperas 10,6% Pukas 9,1% kõikidest ettevõtetest) ja ehitusega (Tõrvas 16,2%, Paluperas 9,1% , Pukas 15,2% kõikidest ettevõtetest). Põdrala ja Taheva paistsid silma suure primaarsektori osakaalu poolest. Näiteks Põdralas tegutses primaarsektoris 25 32-st ja Tahevas 29 ettevõtet 41-st.

² Statistiline profiil — majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina. Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted — äriühingud ja äriregistris registreeritud majanduslikult aktiivsed füüsilisest isikust ettevõtjad, v.a ainult maksukohuslaste registris registreeritud. Andmed on kontaktaadressipõhised

³ Äriregistri ja ESA majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvus on erinevus tulenevalt erinevast meetodikast. Kuigi need FIE-d, kes olid ainult maksukohuslaste registris, pidid ennast 2009.a. äriregistrisse kandma, pole selleni veel täielikult jõutud ning kahe allika andmetes on erinevusi.

Joonis 5. Valgamaa PK piirkonna statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete jagunemine omavalitsuse ja sektori järgi 2009 (%)

Allikas: ESA (10.08.10)

Hinnates Valgamaa PK piirkonna ettevõtteid nende töötajate arvu alusel (tabel 4), siis on näha, et tegemist on valdavalt mikroettevõtetega- 92,8%-l on kuni 9 töötajat (kogu Eestis keskmiselt 90,5%). Karula, Põdrala, Taheva ja Õru vallas on kõik ettevõtted vähem kui 10 töötajaga. Väikeettevõtteid on kokku 5,6% piirkonna ettevõtetest. Keskmised ettevõtted (50-249 töötajat) moodustavad 1,7% piirkonna ettevõtetest. Valgamaa PK piirkonnas pole ühtegi ettevõtet, millel oleks rohkem kui 250 töötajat.

Tabel 4. Valgamaa PK piirkonna statistilise profiili kuuluvate ettevõtete jagunemine töötajate arvu järgi %-des

	Vähem kui 10	10-49	50-249	250 ja enam	Kokku
Helme vald	88,2	8,2	3,6	0,0	100
Hummuli vald	93,0	5,3	1,8	0,0	100
Karula vald	100,0	0,0	0,0	0,0	100
Otepää vald	91,6	7,6	0,8	0,0	100
Palupera vald	97,0	3,0	0,0	0,0	100
Puka vald	95,5	3,0	1,5	0,0	100
Põdrala vald	100,0	0,0	0,0	0,0	100
Sangaste vald	90,5	8,1	1,4	0,0	100
Taheva vald	100,0	0,0	0,0	0,0	100
Tõlliste vald	95,2	3,6	1,2	0,0	100
Tõrva linn	87,2	8,1	4,7	0,0	100
Õru vald	100,0	0,0	0,0	0,0	100
Valgamaa PK piirkond kokku	92,8	5,6	1,7	0,0	100
Valga linn	88,1	8,5	2,6	0,8	100
Kogu Eesti	90,5	7,8	1,5	0,2	100

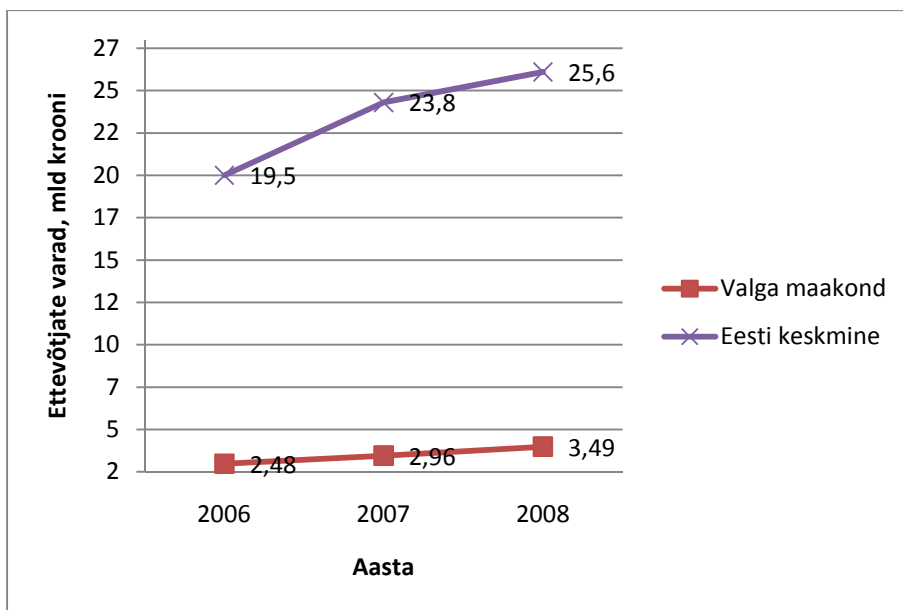
Allikas: Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted. ESA 10.08.10

Valgamaa PK ettevõtete majandusnäitajate hindamisel esineb probleem, kuna Statistikaamet haldusüksuste kaupa ettevõtete majandusnäitajate andmeid ei avaldata, seetõttu ei saa eristada Valgamaa PK piirkonna ettevõtteid kogu Valgamaa ettevõtetest, mille hulgas on ka Valga linna andmed. Sellele vaatamata annavad kogu maakonna andmed kasulikke taustinformatsiooni ettevõtluse olukorra kohta, mis ka Valgamaa PK piirkonda iseloomustab.

Järgnevalt võrreldakse Valga maakonna ettevõtjate finantsseisu (varade hulk, aruandeaasta puhaskasum, müügitulu, võlakordaja) kogu Eesti keskmise maakonnaga kolme aastasel perioodil (aastatel 2006-2008), et anda ülevaatlik pilt Valga maakonna ettevõtjate majandustulemustest ja selle muutusest võrreldaval perioodil.

Esmalt võrreldakse Valga maakonna ettevõtjate varade seisu kogu Eesti keskmisega vaadeldaval perioodil. Andmed on esitatud miljardites (mld) kroonides.

Jooniselt 6 võib näha, et Valga maakonna ettevõtjate varade suurus on vaadeldaval perioodil vähesel määral kasvanud. Eesti keskmisest maakonnast jääb Valga maakonna varade suurusjärg kordi väiksemaks. Kui 2008. aastaks oli Valga maakonna ettevõtjate varade suurus 3,49 mld krooni, siis Eesti keskmise maakonna ettevõtjate varade suurus kujunes 25,6 mld krooni.

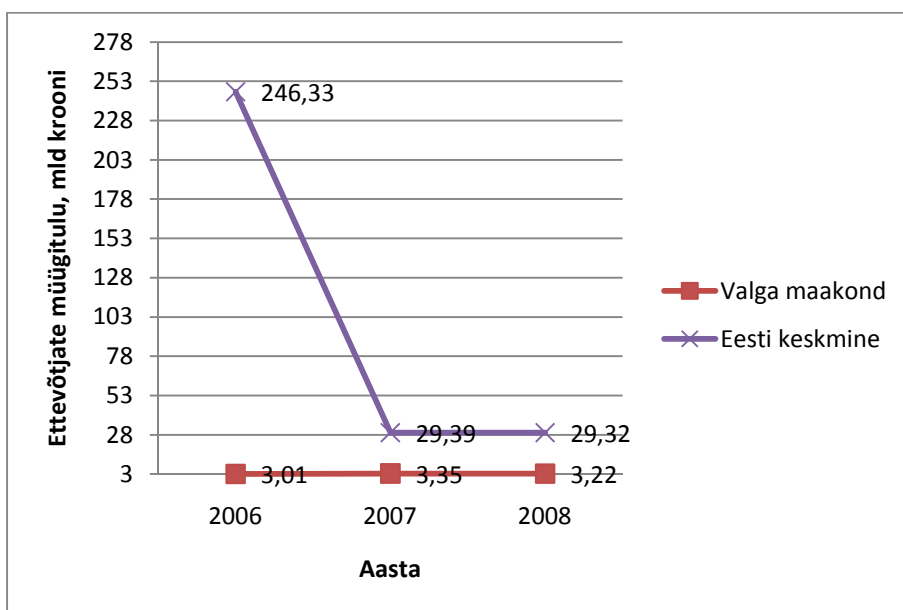

Joonis 6. Valga maakonna ning Eesti keskmise maakonna ettevõtjate varad aastatel 2006-2008 aasta lõpu seisuga, mld krooni

Allikas. ESA (10.08.10)

Suure varade hulga vahe võivad suure tõenäosusega tekitada ettevõtete suurused – Lõuna-Eesti piirkonnas on väiksema varade mahuga ettevõtted ning Põhja- ja Kesk-Eesti piirkonnas suurema varade mahuga ettevõtted.

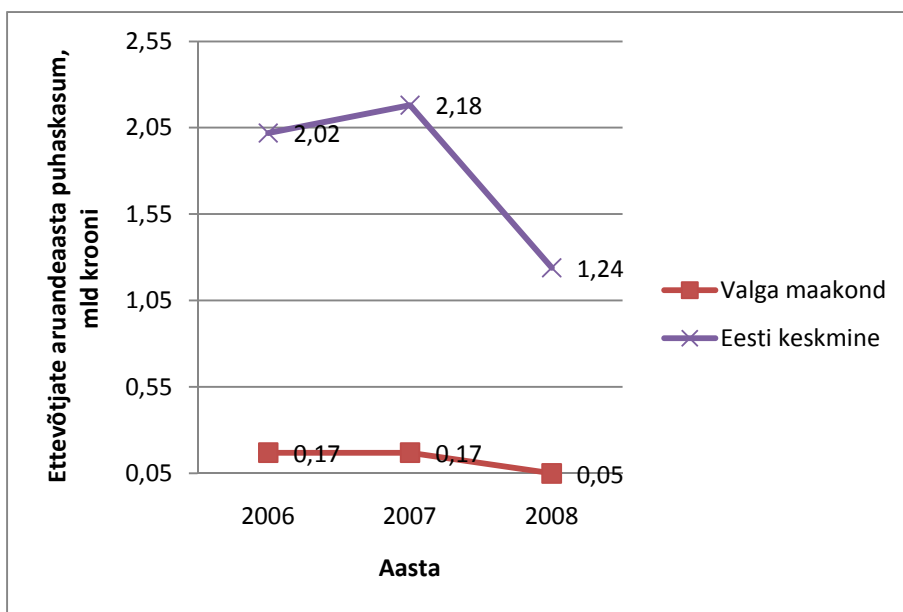
Samuti on varade mahule oluline näitaja ka ettevõtjate müügitulu muutus ja selle suurus vaadeldaval perioodil. Andmed on esitatud miljardites kroonides (mld krooni) (joonis 7).

Joonis 7. Valga maakonna ning Eesti keskmise maakonna ettevõtjate müügitulu aastatel 2006-2008, mld krooni

Allikas. ESA (10.08.10)

Kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate müügitulu oli 2006. aastal kümneid kordi suurem võrreldes Valga maakonna ettevõtjate müügituluga samal perioodil. 2007. aastaks muutus kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate müügitulu palju, langes 246,33 mld kroonilt 29,39 mld kroonini ning püsis 2008. aastal. Valga maakonna ettevõtjate müügitulu on vaadeldaval perioodil stabiilsem võrreldes kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate müügituluga. 2006. aastal oli Valga maakonna ettevõtjate müügitulu 3,01 mld krooni, 2008. aastal oli Valga maakonna ettevõtjate müügitulu 3,22 mld krooni.

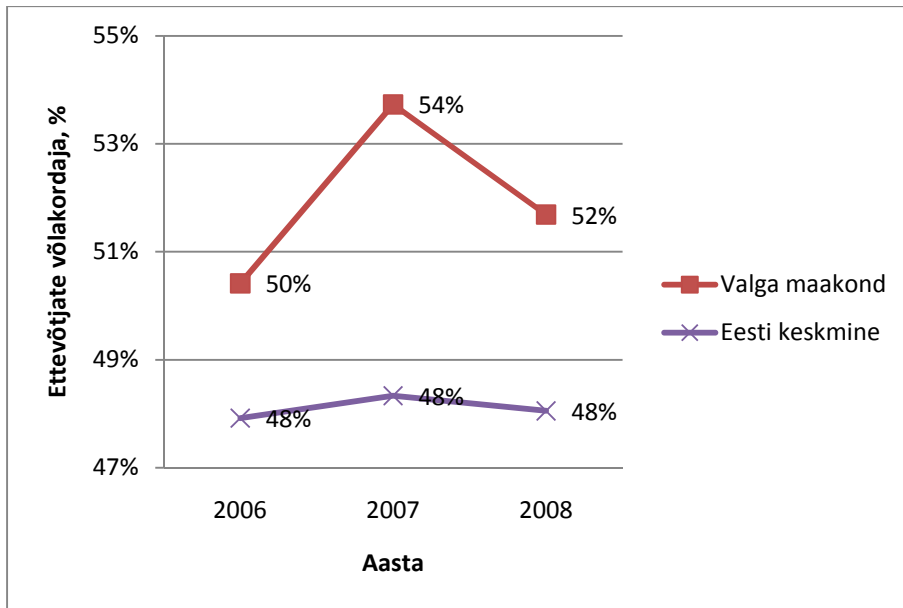
Joonis 8. Valga maakonna ning Eesti keskmise maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasum aastatel 2006-2008, mld krooni

Allikas. ESA (10.08.10)

Valga maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasum on kordi väiksem võrreldes kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasumi näitajaga (joonis 8). Valga maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasum oli 2006. aastal 0,17 mld krooni, samal ajal oli kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasumi näitaja 2,02 mld krooni. Valga maakonna ettevõtjate aruandeaasta puhaskasumi maht püsis samal tasemel ka 2007. aastal, kuid 2008. aastaks oli näitaja langenud 0,056 mld kroonini. Samuti oli tugevat langust näha ka kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate puhaskasumi osas, mis langes 2008. aastaks 1,24 mld kroonini.

Järgnevalt vaadeldakse Valga maakonna ettevõtjate finantsseisundit läbi võlakordaja. Antud suhtarvu abil uuritakse kasutatud kapitali struktuuri. Mõistlikuks võlakordaja piirideks peetakse 40%-60% ulatust, ehk pooled varad on finantseeritud omakapitaliga ja pooled varad võõrkapitaliga. Kui võlakordaja ulatub liiga suureks, näitab see seda, et ettevõtte finantseerib oma varasid võõrkapitali abil, mis viitab suurele riskile.

Joonis 9. Valga maakonna ning Eesti keskmise maakonna ettevõtjate võlakordaja aastatel 2006-2008, %

Allikas. ESA (10.08.10)

Vaadeldaval perioodil on Valga maakonna ettevõtjad oma varasid mõistlikult finantseerinud, kasutades selleks nii võõrkapitali kui ka omakapitali ja seda õiges mahus. 2007. aastal kasutasid Valga maakonna ettevõtjad võõrkapitali varade finantseerimiseks rohkem võrreldes 2006. aastaga, mille põhjuseks võis olla ka tolleaegne nn laenubuum. 2008. aastaks kahanes Valga maakonnas ettevõtjate võõrvahendite abil finantseerimise maht tänu laenude andmise üldise vähenemisega. Kogu Eesti keskmise maakonna ettevõtjate võlakordaja näitaja on püsinud suhteliselt samal tasemel. Üldiselt võib öelda, et kogu Eesti maakondade keskmise ettevõtjate ja Valga maakonna ettevõtjate võlakordaja näitaja püsib mõistliku näitaja piirides vaadeldaval perioodil.

2.5. Tööhõive ja brutokuupalk

Statistikaameti Tööjõu-uuringu andmed ei võimalda eristada tööturu andmeid haldusüksuste kaupa, mistõttu pole täpseid andmeid ainult Valgamaa PK piirkonna kohta, vaid peab lähtuma Valga maakonna andmetest.

Tabel 5. Valgamaa tööturg 2007- 2009

		2007	2008	2009
Tööealine rahvastik ⁴ , tuhat	Kokku	26,0	25,9	25,8
	..Linnaline asula ⁵	15,1	15,5	15,8
	..Maa-asula ⁶	10,8	10,4	10,0
Tööjõud ⁷ , tuhat	Kokku	15,6	15,3	15,6
	..Linnaline asula	9,5	9,6	10,3
	..Maa-asula	6,1	5,7	5,3
.. hõivatud, tuhat	Kokku	14,2	14	12,8
	..Linnaline asula	8,6	8,7	8,3
	..Maa-asula	5,6	5,3	4,5
..töötud, tuhat	Kokku	1,4	1,3	2,8
	..Linnaline asula	0,9	0,9	2
	..Maa-asula	0,5	0,4	0,8
Mitteaktiivsed ⁸ , tuhat	Kokku	10,4	10,6	10,2
	..Linnaline asula	5,6	5,9	5,5
	..Maa-asula	4,7	4,7	4,7
Tööjõus osalemise määr ⁹ , %	Kokku	60,1	59,1	60,4
	..Linnaline asula	62,9	61,8	65,2
	..Maa-asula	56,4	55	53
Tööhõive määr ¹⁰ , %	Kokku	54,6	54	49,7
	..Linnaline asula	56,9	56,1	52,8
	..Maa-asula	51,5	51	44,8
Töötuse määr ¹¹ , %	Kokku	9,0	8,5	17,9
	..Linnaline asula	9,5	9,4	19,4
	..Maa-asula	8,2	7,0	15,1

Allikas: ESA Tööjõu-uuringu andmed. ESA 10.08.10

Hinnates Valgamaa PK piirkonna tööjõudu Statistikaameti Tööjõu-uuringu andmetel, siis

⁴ 15-74-aastane rahvastik

⁵ Linnaline asula — linn, vallasine linn ja alev.

⁶ Maa-asula — alevik ja küla.

⁷ Tööjõud ehk majanduslikult aktiivne rahvastik— isikud, kes soovivad töötada ja on võimelised töötama (hõivatute ja töötute summa).

⁸ Mitteaktiivne ehk majanduslikult passiivne rahvastik — isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised.

⁹ Tööjõus osalemise määr (aktiivsuse määr) — tööjõu osatähtsus tööealises rahvastikus.

¹⁰ Tööhõive määr — hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus.

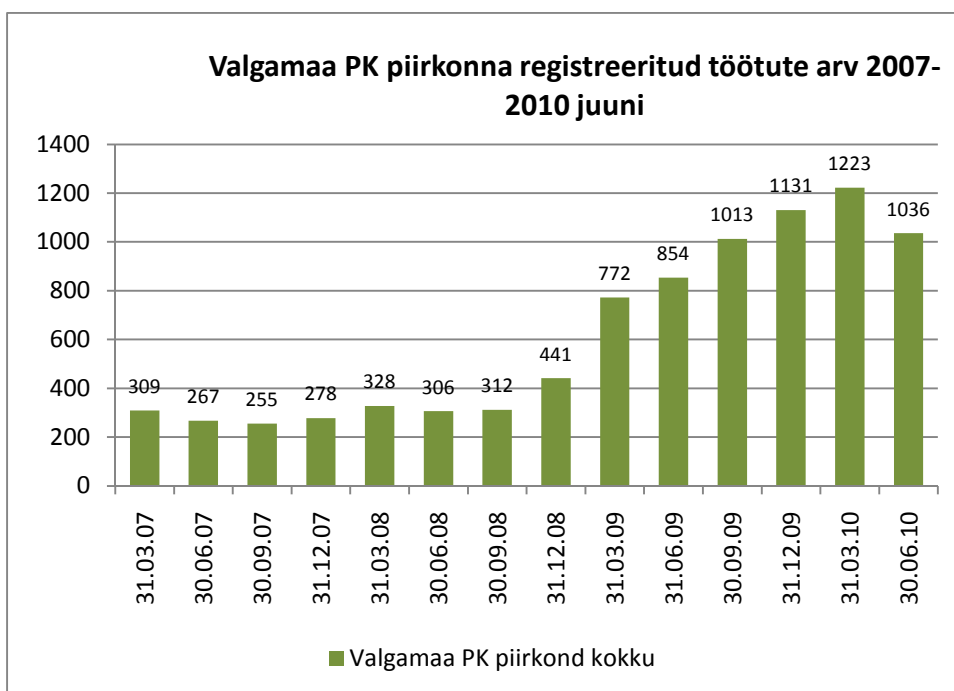
¹¹ Töötuse määr ehk tööpuuduse määr — töötute osatähtsus tööjõus.

kogu Valgamaa tööealise elanikkonna suuruseks on 2009.a ca 25 800 inimest. 60,4% tööjõus osalemise määraga on tööjõu suurus maakonnas umbes 15 600 inimest (tabel 5).

Valgamaa PK piirkonna kohta käivad Tööjõu-uuring maa-asulate andmed. Linnaliste asulate puhul on probleem, et need sisaldavad ka Valga linna andmed koos Tõrva ja Otepää vallasise linnaga. Uurides aga Valgamaa maa-asulate andmeid, siis on näha, et 2007-2009.a. on toimunud tööjõulise elanikkonna mõningane vähenemine 10 800-lt 10 000-le. Mitteaktiivsete arv on jäänud samaks; vähenenud on just tööjõud. Probleem ongi, et maapiirkondi iseloomustab madalam tööjõus osalemise määr ja tööhõive määr. Näiteks 2009.a. osales tööjõus 53% Valgamaa maa-asula tööealisest elanikkonnast võrrelduna Valgamaa linnaliste asulate 65,2%-ga. Vahemikus 2007- 2009 langes maa-asulate tööhõive määr rohkem kui linnaliste asulate puhul.

Eesti keskmine tööjõus osalemise määr oli 2009.a. 66,5% (linnalistes asulates 68,7% ja maa-asulates 61,4%). Seega on Valgamaa näitajad Eesti keskmisest madalamad. Sellega seoses võibki välja tuua Valgamaa PK tegevuse ühte tahku, et läbi erinevate kolmanda sektori organisatsioonide, projektide ja kaasamise jõuda mitteaktiivse elanikkonnani, kes enam tööturul ei osale.

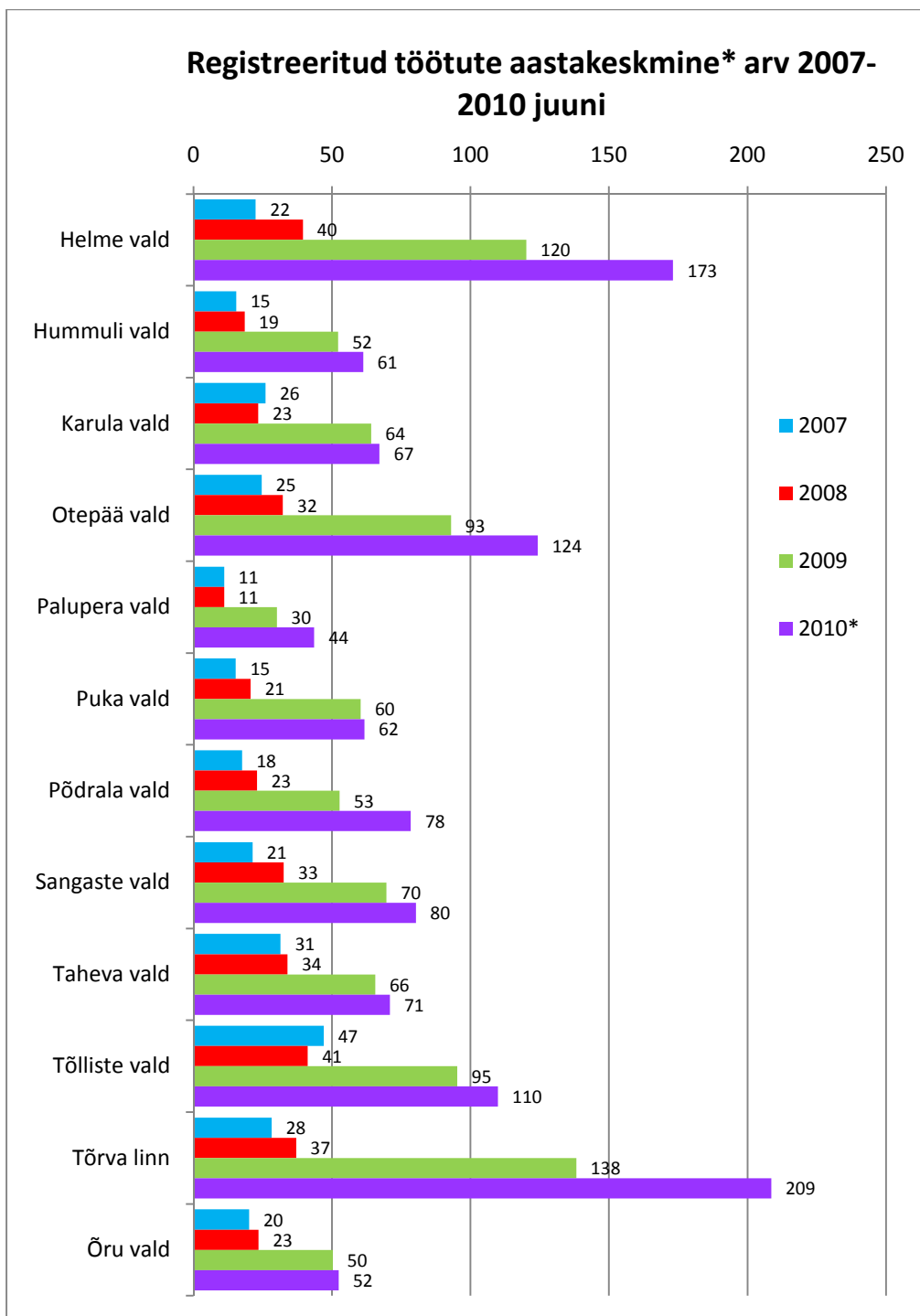
Valgamaa PK piirkonna omavalitsuste registreeritud töötute arv (Töötukassa andmed) peegeldab majandussurutist. Kogu piirkonna registreeritud töötute arv 2007.a. algusest kui 2010.a. juunini on toodud joonisel 10. 2009.a. alguseks on kogu piirkonna registreeritud töötute arv kahekordistunud võrreldes 2007.a. algusega. Kui 2007.a. keskel oli registreeritud töötute arv alla 300, siis 2009.a. sügiseks on see üle 1000 töötut ja 2010.a. märtsi lõpus juba 1223 töötut. Selle aasta suve alguses on registreeritud töötute arv mõnevõrra vähenenud olles juuni lõpu seisuga 1036.

Joonis 10. Valgamaa PK piirkonna registreeritud töötute arv 31.03.07-30.06.10

Allikas: Töötukassa (17.08.10)

Joonisel 11 on toodud registreeritud töötute aastakeskmised arvud Valgamaa PK piirkonna kohalike omavalitsuste kaupa (lisas 8 on toodud registreeritud töötute arvud kvartali lõpu seisuga 2007- 2010).

Joonis 11. Valgamaa PK piirkonna registreeritud töötute aastakeskmised arvud KOV-ide kaupa 2007- 2010*

Allikas: Töötukassa (17.08.10)

*2010.a. 6 kuu keskmine

Võrreldes omavalitsusi, siis kõige suurem on olnud töötute juurdekasv Helme vallas ja Tõrvas, kus 2010.aastaks on registreeritud töötute arv seitsmekordistunud võrreldes 2007.a.

tasemega. Otepääl on 2010.a. esimese 6 kuu registreeritud töötute arv 5 korda suurem 2007.a. arvust. Registreeritud töötute arvu juurdekasv on olnud madalam Tahevas ja Tõllistes, kus nende arv on 2010. aastaks kahekordistunud võrreldes 2007.a. ja 2008.a.

Valgamaa PK piirkonna elanike hõivet majandussektori järgi hinnates on sama probleem, et ei saa eristada Tööjõu-uuring andmeid omavalitusüksuste kaupa ja peab vaatlema kogu Valgamaa või siis selle maa- ja linna-asulate andmeid. Tabelis 6 on toodud Valgamaa tööga hõivate jagunemine majandussektori alusel. Valgamaad tervikuna iseloomustab Eesti keskmisest suurem hõive sekundaarsektoris. Kui näiteks 2009.a. kogu Eesti hõivatutest oli sekundaarsektoris hõivatuid 31,7% ja tertsiaarsektoris 64,3%, siis kogu Valgamaal oli sekundaarsektoris hõivatuid kokku 2009..a 40,2% ja tertsiaarsektoris 54,6%. Tertsiaarsektor on Valgamaa maa-asulates vähem hõivet pakkuv kui näiteks sekundaarsektor.

Tabel 6. Valgamaa hõivatute jagunemine majandussektori alusel %-des

		Primaarsektor	Sekundaarsektor	Tertsiaarsektor	Kokku
2007	Kokku	6,8	38,3	54,9	100
	..Linnaline asula ¹²	2,7	42,6	54,7	100
	..Maa-asula ¹³	13,3	31,6	55,1	100
2008	Kokku	8,6	39	52,4	100
	..Linnaline asula	4,2	39,7	56,1	100
	..Maa-asula	15,8	37,9	46,3	100
2009	Kokku	5,2	40,2	54,6	100
	..Linnaline asula	2,1	35,2	62,7	100
	..Maa-asula	11,1	49,4	39,5	100

Allikas: ESA Tööjõu-uuring andmed. ESA 10.08.10

Võrreldes hõivatute jagunemist ettevõtete jagunemisega majandussektorite alusel, siis see näitab, et Valgamaal tegutseb väike arv tööstusettevõtteid, mis aga pakuvad hõivet suurele hulgale valgamaalastele.

Erinevad prognoosid on näidanud just tertsiaarsektorit Valgamaal uute töökohtade loojana. Näiteks *Eesti regioonide majandus-struktuuri muutuste prognoosi uuring* prognoosib, et Valgamaa suurimad tööandjad on aastal 2016 ehitus- ja kaubandussektor. Oluline on ka avaliku sektori roll tööandjana. Tööhõive kasvu nähakse tervishoiu- ja sotsiaaltöö valdkonnas, seda eelkõige elanikkonna vananemisest tuleneva suurema nõudlusega sotsiaalhoolekande osas. Kriitilised harud on metsa- ja mööblitööstus, mis töötavad alakoormusel (Siseministerium 2009).

Tabel 7. Valgamaa keskmine brutokuupalk võrrelduna Eesti keskmisega 2007- 2009

	2007	2008	2009
Kogu Eesti, kr	11336	12912	12264
Valga maakond, kr	8260	9075	8979
Valgamaa keskmise brutokuupalga % Eesti keskmisest, %	72,9	70,3	73,2

Allikas: ESA 10.08.10

Valgamaa keskmine brutokuupalk on jätkuvalt Eesti keskmisest madalam (tabel 7). 2009.a.

¹² Linnaline asula — linn, vallasisene linn ja alev.

¹³ Maa-asula — alevik ja küla.

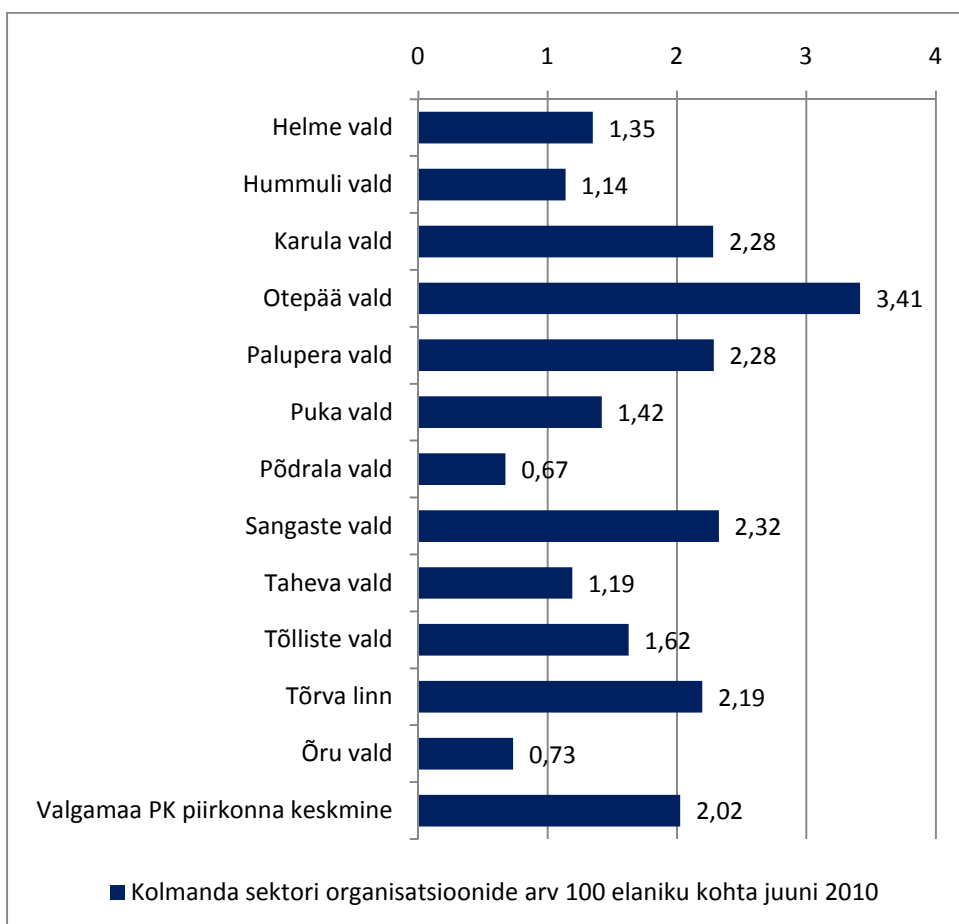
oli Valgamaa keskmine brutokuupalk 8979 kr, mis moodustas 73,2% Eesti keskmisest brutokuupalgast 12 264 kr.

2.6. Kolmanda sektori organisatsioonid Valgamaal

Äriregistris oli 2010.a. juuni seisuga MTÜ-sid ja SA-sid piirkonnas kokku 412 (vt ka tabel 3). MTÜ-de hulka kuuluvad ka korteriühistud (KÜ-d).

Kõige rohkem oli MTÜ-sid ja SA-sid Otepää vallas ja Tõrva linnas, nende arvu mõjutab KÜ-de osakaal. Nendele järgnesid Helme ja Sangaste omavalitsused. Kõige vähem oli MTÜ-sid Õrus ja Põdralas (vastavalt 4 ja 6 MTÜ-d 2010.a. juunis).

Võttes arvesse omavalitsuste rahvaarvu, siis MTÜ-de arv 100 elaniku kohta näitab nende väikest tegutsemisaktiivsust Põdrala ja Õru valdades (joonis 12).

Joonis 12. Kolmanda sektori organisatsioonide arv 100 elaniku kohta 2010. a juunis

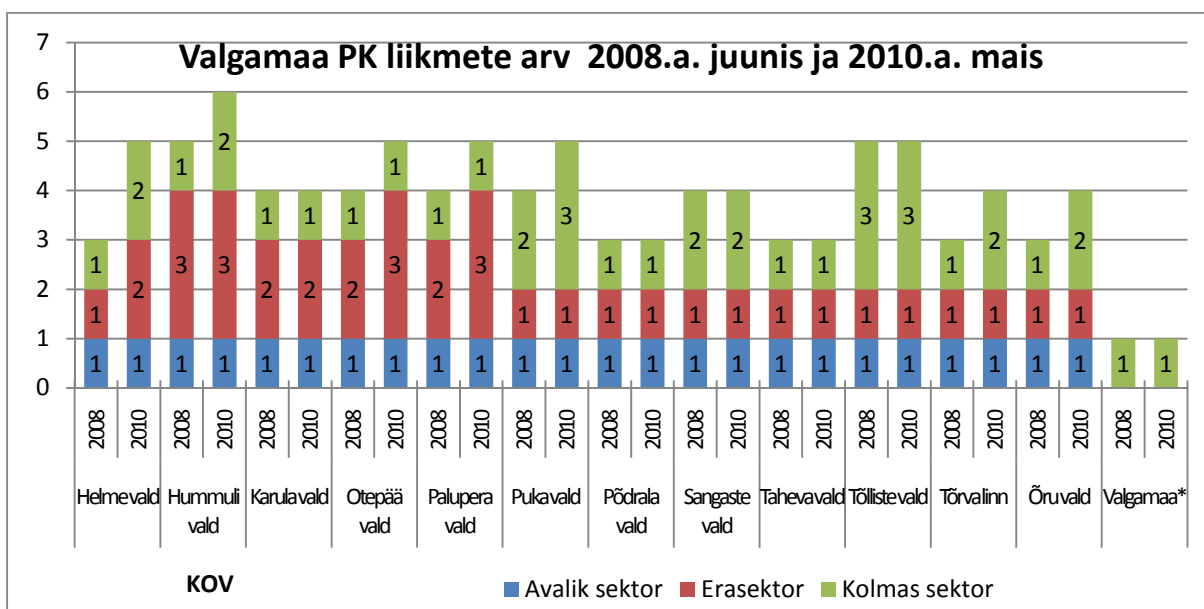
Allikas: arvutatud ESA (13.05.10) ja Äriregistri (11.06.2010) andmete alusel

Kõige suurem kolmanda sektori organisatsioonide arv oli 2010.a. juunis Otepääal- 3,41 organisatsiooni 100 elaniku kohta; sellele järgnesid Sangaste vald (2,32 organisatsiooni 100 elaniku kohta), Karula ja Palupera vallad (mõlemal 2,28 organisatsiooni 100 elaniku kohta) ning Tõrva linn (2,19 organisatsiooni 100 elaniku kohta). Kui suhtarve hinnata, siis on näha,

et kolmanda sektori organisatsioonide arvus on mitmekordsed erinevused. Näiteks Põdralas on kolmanda sektori organisatsioone 100 elaniku kohta 3 korda vähem kui kogu Valgamaa PK piirkonnas keskmiselt. Otepää vallas on kolmanda sektori organisatsioone 100 elaniku kohta ligi 5 korda rohkem kui Põdralas või Örus.

3. Valgamaa Partnerluskogu liikmeskond

Valgamaa PK-l oli 2008. aasta juunis strateegia rakendamise eel 46 liiget, kellest 26% olid avaliku sektori esindajad ning 37% oli nii era- kui ka 37% oli kolmanda sektori esindajaid. 2010. aasta mais oli liikmeskond kasvanud kaheksa liikme võrra [MTÜ Valgamaa ... (22.03.10)], kellest 12 (22%) olid avaliku sektori esindajad (Tõrva linnavalitsus ja vallavalitsused) ning 20 (37%) olid erasektori esindajad ning 22 (41%) olid kolmanda sektori esindajad (MTÜ-d, SA-d).

Joonis 13. Valgamaa PK liikmete arv kohalike omavalitsuste lõikes 2008. aasta juunis ja 2010. aasta mais

*Liige on maakonnaülene.

Pooltes kohalikes omavalitsustes on liikmete arv kahe aastaga kasvanud ühe-kahe liikme võrra, pooltes on liikmete arv olnud muutumatu (joonis 13). Mais 2010 oli kõige enam liikmeid esindatud Hummuli vallast (kuus liiget) ning kõige vähem Põdrala ja Taheva vallast (mõlemast vallast kolm liiget). Valgamaa PKsse kuulub lisaks üks liige, kelle kohalik omavalitsus on määratlemata, sest MTÜ tegevus on maakonna ülene. .

4. Aastal 2009 administreeritud projektitaotluste analüüsi tulemused

4.1. Metoodika

Projektitaotluste analüüsil on lähtunud Valgamaa PK-le 2009. a esitatud taotlustest. Lisaks sellele on lähtunud rakenduspiirkonna ja toetuse summa määratlusel Valga PK-le esitatud taotluste avaldustes märgitust ja tegevusgrupi enda täiendustest (juhul, kui avaldusel oli rakenduspiirkond ebaselge või määratlemata jäetud).

Käesolevas alaosas on lisaks taotluste üldstatistikale analüüsitud taotlemist tegevuspiirkonna geograafilisest ja demograafilisest aspektist lähtuvalt. Andmed on esitatud omavalitsusüksuste (projektide rakenduspiirkondade), meetmete ja strateegia sihtgruppide lõikes. Andmed on esitatud sageduste ja protsent jaotustena.

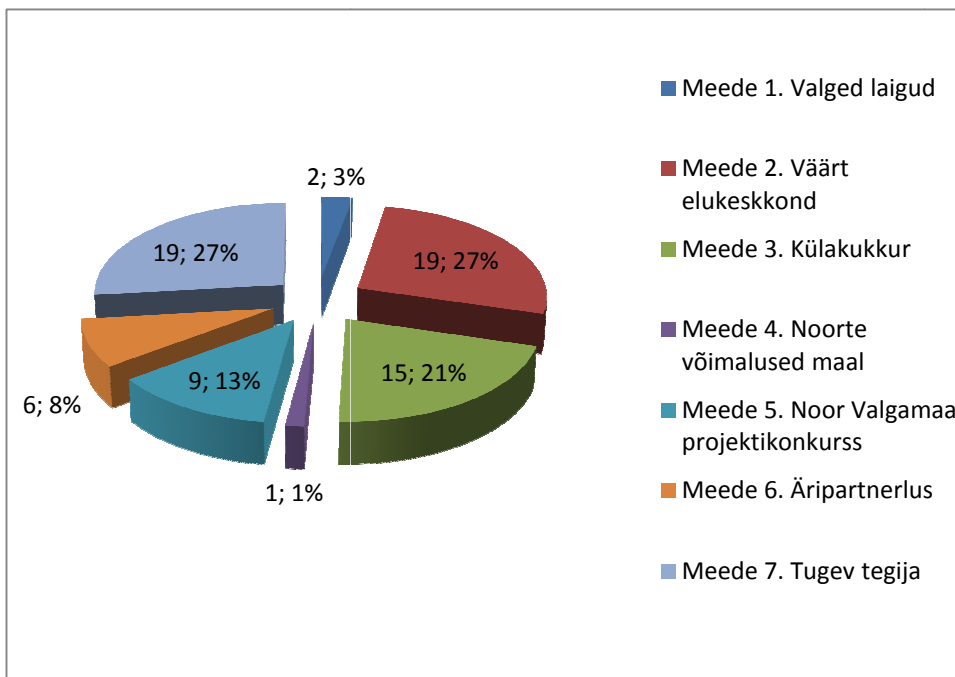
Valgamaa PK strateegia tegevuskava, mis koosneb kaheksast meetmest. Tegevuskavas esitatud kolm esimest meetet on suunatud kogukonnale, neljas ja viies meede noortele ning kuues ja seitsmes meede ettevõtjatele. Kaheksas meede on Organisatsiooni juhtimine ja areng, kuid analüüsi seda meetet ei kaasatud.

4.2. Ülevaade 2009. a taotlustest

Taotluste analüüsi aluseks on 2009. aastal Valgamaa PK poolt heaks kiidetud ja heakskiitu mittesaanud taotlused. Kokku oli taotlusi 93, millest 71 said tegevusgrupi heakskiidu ning 22 jäid heakskiiduta. Kahe meetme- Valged laigud meetme 1 taotluse ja Noorte võimalused maal meetmes oli tegemist koondtaotlustega, kus esitati üks taotlus, mis koosnes vastavalt 12 (Valged laigud) ja 15 (Noorte võimalused maal) väikeprojektist. Alljärgnevalt on analüüsis neid kahte taotlust loetud mõlemat üheks koondtaotluseks Valgamaa rakenduspiirkonnaga. Mõlema koondtaotluse sisu (väikeprojekte) on analüüsitud eraldi vastava meetme all.

Kõige enam heakskiidetud taotlusi kuulus investeringutoetuste meetme 7 Tugev tegija (27% taotlustest) ja meetme 2 Väärt elukeskkond hulka (27% heaks kiidetud taotlustest, joonis 14). Sellele järgnes kogukonna ettevõtluse meetme 3. Külakukkur projektid (21% projektidest). Ülejäänud meetmetes oli taotlusi tagasihoidlikumalt. Valged laigud ja Noorte võimalused maal- mõlema puhul on tegemist koondtaotlusega, mis koosnes erinevatest väikeprojektidest. Heakskiiduta taotlusi oli kõige enam ettevõtlusmeetmete hulgas (14). Kogukonna meetmete seas oli heakskiiduta taotlusi 6 ja noorte meetmete seas 2.

Joonis 14. Valgamaa PK poolt heakskiidetud taotluste* jagunemine meetmete lõikes (arv, %)

*Valged laigud ja Noorte võimalused maal puhul on tegemist koondtaotlusega, mille esitas Valgamaa PK ja mis koosnesid vastavalt 12-st ja 15-st väikeprojektist.

Strateegia sihtgruppide lõikes said heakskiidu kokku 10 noorteprojekti (Noor Valgamaa 9, Noorte võimalused maal koondtaotlus); 25 ettevõtlusprojekti (Äripartnerlus, Tugev tegija) ning 36 kogukonnameetmete projekti (Valged laigud, Väärt elukeskkond, Külakukkur).

2009.a. taotles 71 erinevat organisatsiooni Valgamaa PK-lt meetmete raames raha. 5 taotleja registriaadress oli väljaspool Valgamaa PK piirkonda: 3-l Valga linnas, ühel Moostses Põlvamaal ja ühel taotlejal Tallinnas.

12-st piirkonna KOV-st 7 esitas 2009.a. taotluse ehk 58,3%. Kogu PK piirkonna 934-st äriühingust 23 taotles ehk 2,5%. 834-st FIE-st piirkonnas taotles 2009.a. 5 ehk 0,6%. 396 MTÜ-st piirkonnas taotles 29 ehk 7,3%. 16 SA-st piirkonnas taotles 2 ehk 12,5% sihtasutustest piirkonnas 2009.a.

Korduvtaotlejaid oli 13, moodustades 18,3% toetuse taotlejatest. Maksimaalselt taotles üks taotleja toetust seitsmel juhul, saades ka kolmel juhul toetust. Kuuel juhul oli toetuse taotlejaks ja saajaks kohalik tegevusgrupp ise.

Tabel 8. 2009.a. taotluse esitanud omavalitsuste lõikes ja nende suhtarv selle KOV-i organisatsioonidesse.

	Äriühingud piirkonnas	Taotluse esitanud äriühingud 2009	Taotlejate osakaal (%) ettevõtete hulgas	FIE-d piirkonnas	Taotluse esitanud FIE-de arv	Taotlejate osakaal (%) FIE-de hulgas	MTÜ-d piirkonnas	Taotluse esitanud MTÜ-de arv	Taotlejate osakaal (%) MTÜ-de hulgas	SA-d piirkonnas	Taotluse esitanud SA-de arv	Taotlejate osakaal SA-de hulgas	KOV-d piirkonnas	Taotluse esitatud KOV-de arv	Taotlejate osakaal KOV-ide hulgas
Helme vald	70	2	2,9%	108	0	0%	34	2	5,9%				1	1	100%
Hummuli vald	33	2	6,1%	66	1	1,5%	12	2	16,7%				1	0	0%
Karula vald	33	3	9,1%	76	0	0%	24	2	8,3%				1	1	100%
Otepää vald	292	6	2,1%	137	2	1,5%	131	6	4,6%	7	0	0%	1	1	100%
Palupera vald	57	3	5,3%	58	0	0%	26	6	23,1%				1	0	0%
Puka vald	62	1	1,6%	72	0	0%	25	3	12,0%	1	0	0%	1	0	0%
Põdrala vald	19	0	0%	40	0	0%	6	0	0%				1	0	0%
Sangaste vald	62	1	1,6%	66	0	0%	33	1	3,0%	1	0	0%	1	1	100%
Taheva vald	24	2	8,3%	44	1	2,3%	10	2	20%	1	1	100%	1	1	100%
Tõlliste vald	67	2	3,0%	76	1	1,3%	27	3	11,1%	2	0	0%	1	0	0%
Tõrva	210	1	0,5%	68	0	0%	64	2	3,1%	4	1	25,0%	1	1	100%
Õru vald	5	0	0%	23	0	0%	4	0	0%				1	1	100%
Kogu Valgamaa PK piirkonnas	934	23	2,5%	834	5	0,6%	396	29	7,3%	16	2	12,5%	12	7	58,3%

71-st 14 taotlejat ei saanud ühtegi heakskiitu (vt tabel 10). Kokku said heakskiidu 2009.a. 57 taotlejat (nendest 9 said heakskiidu mitmest meetmest), kelle jagunemine nende organisatsioonivormi alusel on toodud tabelis 9.

Tabel 9. 2009.a. heakskiidu saanud taotlejate jagunemine organisatsiooni tüübi ja nende registreeritud aadressi KOV-i alusel

	FIE	KOV	MTÜ	MTÜ (KÜ)	OÜ	SA	KOKKU
Helme		1	2		1		4
Hummuli	1		2		1		4
Karula		1	1		2		4
Otepää	2	1	4		5		12
Palupera			5	1	1		7
Puka			3		1		4
Sangaste		1	1				2
Taheva	1	1	2		2	1	7
Tõlliste	1		3		1		5
Tõrva		1		1	1	1	4
Valga			2			1	3
Õru		1					1
KOKKU	5	7	25	2	15	3	57

Heakskiidu saanud taotlejad jagunesid: 12% avalik sektori, 35% erasektori ja 52% kolmanda sektori esindajad.

Tabel 10. Tagasi lükatud taotlejate* jagunemine organisatsiooni tüübi ja nende registreeritud aadressi KOV-i alusel

	MTÜ	OÜ	Tagasi lükatud taotlejad kokku
Helme		1	1
Hummuli		1	1
Karula	1	1	2
Otepää	2	1	3
Palupera		2	2
Puka			
Sangaste		1	1
Taheva			
Tõlliste		1	1
Tõrva	1		1
Õru			
Mooste vald Põlvamaa	1		1
Tallinn		1	1
Üldkokkuvõte	5	9	14

* Taotlejad, kes ei saanud ühtegi heakskiitu

14 taotlejast, kes ei saanud 2009.a. heakskiitu ühelegi oma taotlusele, 5 puhul oli tegemist MTÜ-ga ja 9-l juhul oli tegemist OÜ-ga. 2 nendest taotlejatest paiknesid oma Äriregistri aadressi alusel väljaspool Valgamaad.

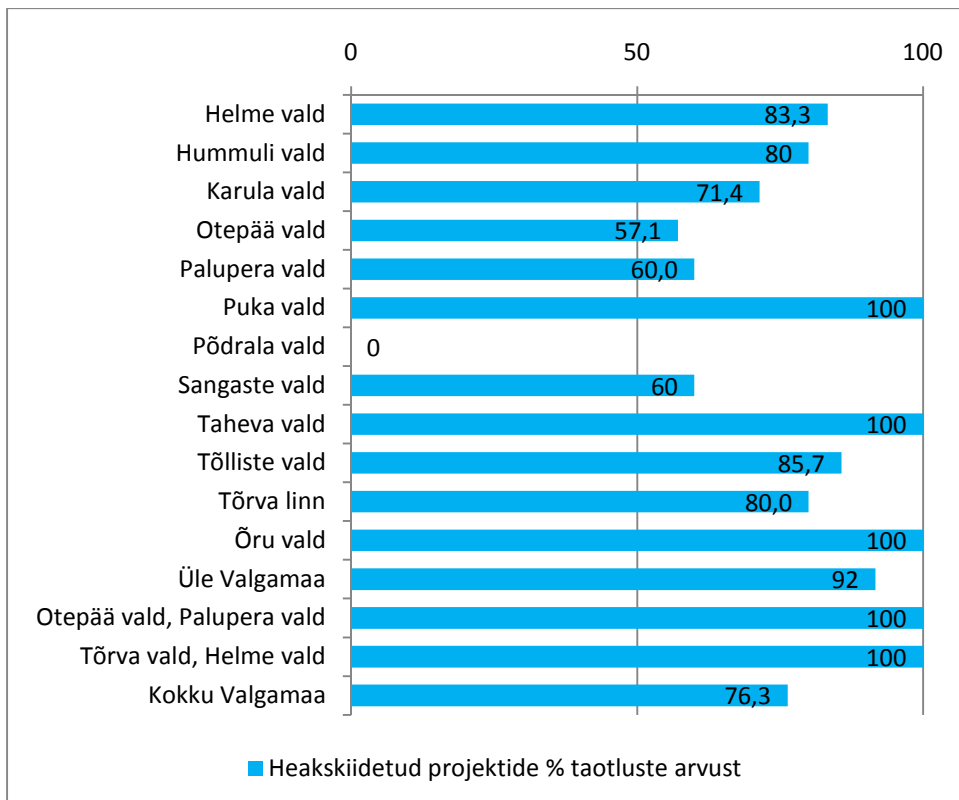
Kõikidest taotlejatest 3 puhul oli tegemist noorteorganisatsioonidega, kes taotlesid meetmest 5 ja said ka heakskiidu. Võttes arvesse, et Valgamaal oli 2009.a. hinnanguliselt ca 25 erinevat noorteorganisatsiooni või ühendust (vt lisa 9), siis 2009.a. taotlejate osakaal oli umbes 12%.

Projektide rakenduspiirkondade ja taotluse sihtgrupi lõikes on heakskiidetud ja tagasilükatud taotlused esitatud tabelis 11. Kõige sagedamini oli rakenduspiirkonnaks Otepää vald (21 projekti), millest heakskiidu sai 12 taotlust. Ülejäänud omavalitsused olid ühe kuni 10 projekti rakenduspiirkonnaks. Põdrala vald ei ole ühegi taotluse rakenduspiirkond (individuaalselt), kuigi 10 projekti rakenduspiirkonnaks oli märgitud lisaks kõikidele tegevusgrupi kohalikele rakenduspiirkondadele ka Põdrala vald. Kahe projekti rakenduspiirkonnaks nimetati nelja erineva kohalike omavalitsuste kooslusi. Siit võib järeldada, et esitatud taotlused ja heakskiidetud taotlused jagunevad tegevusgrupi piirkonnas väga ebaühtlaselt.

Tabel 11. 2009.a. taotluste arv sihtrühma ja rakenduspiirkonna alusel

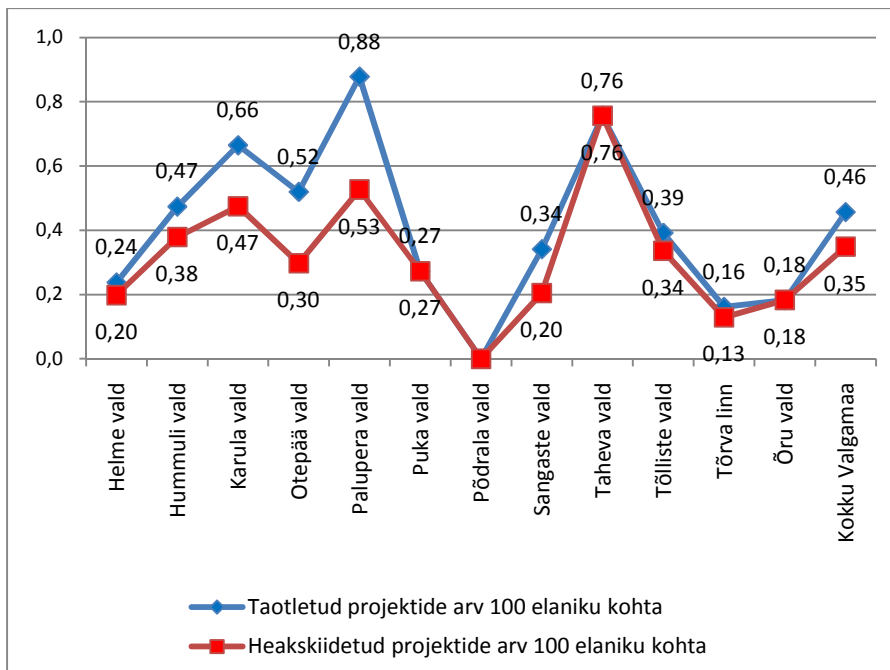
Sihtgrupp	Heakskiidetud taotlused				Tagasilükatud taotlused				KOKKU
	Rakenduspiirkond	Kogukonnad	Noored	Ettevõtjad	KOKKU heakskiidetud	Kogukonnad	Noored	Ettevõtjad	
Helme vald	2	2	1	5	0	0	1	1	6
Hummuli vald	2	0	2	4	0	0	1	1	5
Karula vald	2	1	2	5	1	0	1	2	7
Otepää vald	5	0	7	12	3	1	5	9	21
Otepää vald, Palupera vald koostööprojekt	1	0	0	1	0	0	0	0	1
Palupera vald	4	1	1	6	1	0	3	4	10
Puka vald	4	0	1	5	0	0	0	0	5
Põdrala vald	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sangaste vald	2	1	0	3	0	0	2	2	5
Taheva vald	2	2	3	7	0	0	0	0	7
Tõlliste vald	3	1	2	6	0	0	1	1	7
Tõrva linn	2	1	1	4	0	1	0	1	5
Tõrva linn; Helme vald koostööprojekt	0	0	1	1	0	0	0	0	1
Valgamaa	6	1	4	11	1	0	0	1	12
Õru vald	1	0	0	1	0	0	0	0	1
Kokku	36	10	25	71	6	2	14	22	93

Heakskiidetud projektide osakaal kogutaotlustes oli 76,3%. Kui mitte arvesse võtta üle-Valgamaalise rakenduspiirkonnaga projekte, siis Õru vallast taotleti ühte projekti, Taheva vallast taotleti seitse ja Pukast viis projekti, mis ka kõik heakskiidu said (joonis 15).

Joonis 15. Heakskiidetud taotluste % taotluste koguarvust rakenduspiirkonna lõikes 2009.a.

Võttes arvesse omavalitsuste rahvaarvu (joonis 16), on näha erinevat taotlusaktiivsust. Kõige aktiivsemalt taotleti projekte Palupera (0,88 taotlust 100 elaniku kohta) ja Taheva (0,76 taotlust 100 elaniku kohta) piirkonnast. Kõik Tahevast tulnud taotlused said heakskiidu, seega ka heakskiidetud projekte suhtarv 100 elaniku kohta on 0,76. Kõiki projekte arvesse võttes oli taotlusaktiivsus Valgamaal 0,46 projekti 100 elaniku kohta, heaks kiideti keskmiselt 0,35 projekti 100 elaniku kohta. Elanike arvu arvesse võttes on kõige madalam taotlusaktiivsus peale Põdrala, kust ei tulnud ühtegi individuaalset selle valla rakenduspiirkonnaga projekti, veel Tõrvas ja Õrus.

Joonis 16. Taotletud ja heakskiidetud projektide arv 100 elaniku kohta omavalitsusüksuste kaupa*

* Omavalitsusüksuste kohta on arvatud ainult selles omavalitsuses rakendatav projekt

4.3. Eelarve kasutus 2009. aasta lõpuks ja rahaliste vahendite jaotumine

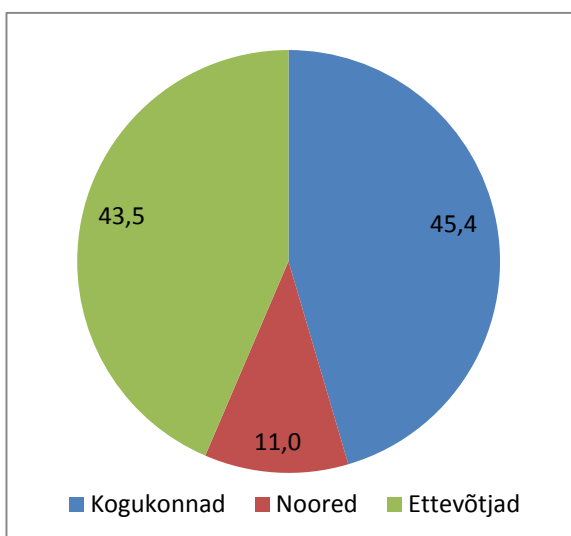
Oma strateegia koostamisel ja LEADER vahendite jaotamisel meetmete lõikes on Valgamaa PK suurt rõhku pannud ettevõtluse arendamisele: Tugev tegija meede moodustab 25% eelarvest, Äripartnerlus meetmed vahendid 10% eelarvest. Meetmetest on Tugev tegija järel mahuliselt teine suurim Väärt elukeskkond, millele on ette nähtud 24% kogu perioodi eelarvest.

2009.a. lõpuks oli kõige rohkem kasutatud Külakukru meetme eelarvelisi vahendeid- 56% 2009–2010 a. eelarvest. Kõige vähem oli meetme eelarvest kasutatud Noorte võimalused maal meetme puhul – 26,6%.

Tabel 12. Tegevuskava rahastamine ja eelarve kasutus 2009. aasta lõpuks

	Meetme eelarve aastateks 2009-2010	LEADER vahendite jaotumine meetmete kaupa, % eelarvest	Toetuse summa kokku	Kasutatud meetme eelarvest 2009. aasta lõpuks
Meede 1: VALGED LAIGUD – arengutõuge passiivsetele kogukondadele	555 855	2%	260 855	46,9%
Meede 2: VÄÄRT ELUKESKKOND - kogukonnaalgatused elukeskkonna parandamiseks	6 045 851	24%	2 421 891	40,1%
Meede 3: KÜLAKUKKUR – kogukonnaettevõtluse arendamine	1 701 692	7%	952 376	56,0%
Meede 4: NOORTE VÕIMALUSED MAAL - tugisüsteem Valgamaa noortele	420 000	2%	111 927	26,6%
Meede 5: NOOR VALGAMAA PROJEKTIKONKURSS – laste ja noorte tegevusvõimaluste arendamine	2 658 799	11%	769 098	28,9%
Meede 6: ÄRIPARTNERLUS – edu ettevõtluses koostöö kaudu	2 380 147	10%	886 808	37,3%
Meede 7: TUGEV TEGIJA - investeringutoetused mikro- ja väikeettevõtetele	6 160 000	25%	2 595 526	42,1%
KOKKU	19 922 344	80%	7 998 481	40,1%

2009. a heakskiidetud taotluste toetuse summa oli 7,99 mln krooni, millest moodustas 11% noorte projektid (joonis 17). Kogukonnaprojektide toetuse summa moodustas 45,4% ja peaaegu samapalju ka ettevõtjate taotluste summa (43,5%) kogu toetuse summast 2009.a..

Joonis 17. 2009.a. toetuse summa jaotumine sihtgruppide lõikes

Hinnates toetuse summa jagunemist rakenduspiirkonna omavalitsuste kaupa, siis kokku kõige suurema summa eest kiideti heaks üle Valgamaalisi taotlusi, millele järgnesid Otepää rakenduspiirkonnas ning Helme, Tõrva ja Karula omavalitsuse rakenduspiirkonnas olevad taotlused (tabel 13).

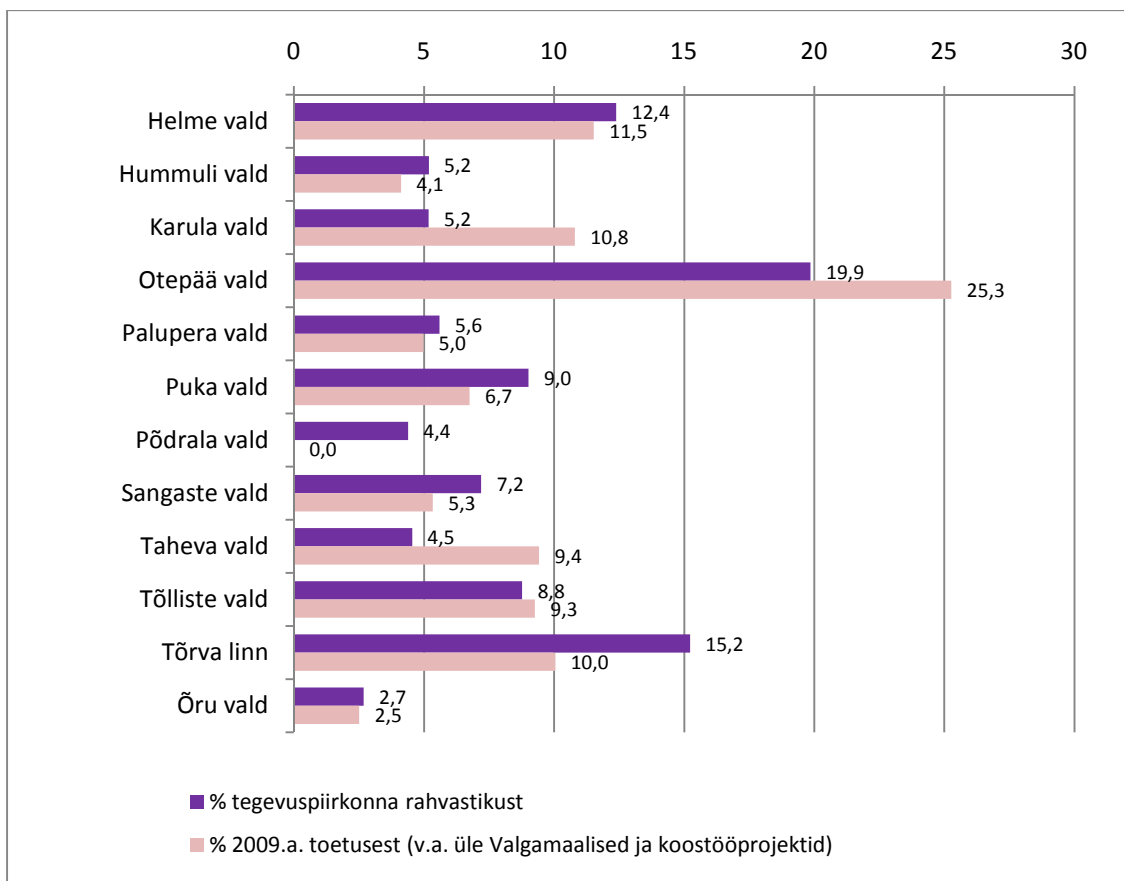
Tabel 13. Valgamaa PK poolt heaks kiidetud taotluste projektide toetuse summa rakenduspiirkondade ja prioriteetsete sihtgruppide lõikes kokku (krooni)

Rakenduspiirkond	Sihtgrupp	Kogukonnad+	Noored+	Ettevõtjad+	Kokku summa
Helme vald		140976	249893	299888	690757
Hummuli vald		109201	0	137210	246411
Karula vald		143339	36434	467653	647426
Otepää vald		463356	0	1051283	1514639
Otepää vald, Palupera vald koostööprojekt		74600	0	0	74600
Palupera vald		202403	88050	7735	298188
Puka vald		343557	0	60947	404504
Põdrala		0	0	0	0
Sangaste vald		249169	70589	0	319758
Taheva vald		212004	134078	218891	564973
Tõlliste vald		268559	112842	173849	555250
Tõrva linn		246600	77212	278070	601882
Tõrva linn; Helme vald koostööprojekt		0	0	82965	82965
Valgamaa		1031358	111927	703843	1847128
Õru vald		150000	0	0	150000
Kokku		3635122	881025	3482334	7998481

Keskmine toetuse summa heakskiidetud taotluste kohta oli 112 655 krooni (k.a. koondtaotlused). Valged laigud koondtaotluse puhul *Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine*, mis koosnes 12 väikeprojektist, oli keskmine summa 10 584 kr väikeprojekti kohta, ning Noorte võimalused maal koondprojekti puhul, mis koosnes 15 väikeprojektist, oli keskmine summa 7462 kr väikeprojekti kohta.

Joonisel 18 on võrreldud Valgamaa PK tegevuspiirkonna elanike jaotust omavalitsustesse ja 2009. a toetuse summade jaotumine rakenduspiirkonna alusel, viimasest on välja jäetud üle-Valgamaalised ja mitme omavalitsuse koostööprojektide toetuse summad.

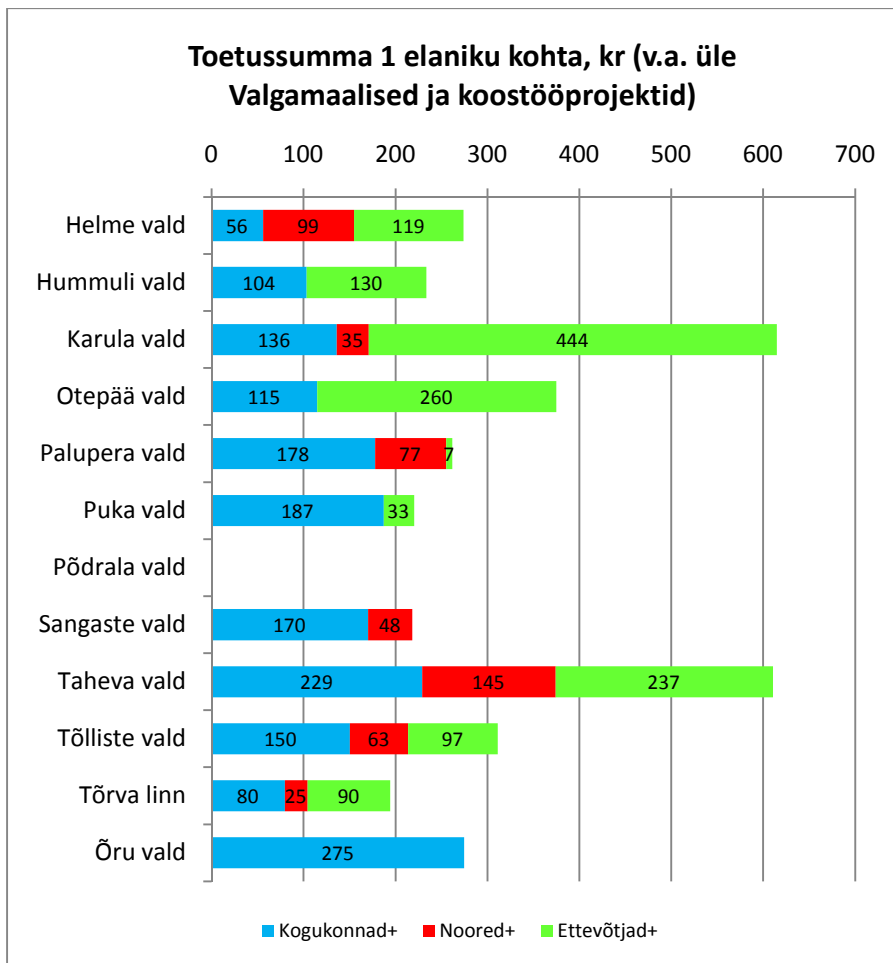

Joonis 18. Valgamaa PK tegevuspiirkonna elanike ja 2009.a. heakskiidetud taotluste toetuse summa jaotumine omavalitsusüksuste vahel

Otepää valla elanikud moodustavad viiendiku tegevuspiirkonna elanikest ning samas ühe omavalitsuse rakenduspiirkonnaga projektide vahenditest said Otepää taotlused 25,3%. Tegevuspiirkonna elanikest 15,2% elas Tõrvas, aga toetustest said nad 10%. Aktiivsusega paistavad silma väikevaldades Taheva ja Karula tegutsevad organisatsioonid, sest nende valdade elanikud moodustasid vastavalt 4,5% ja 5,2% tegevuspiirkonna elanikest, aga 2009.a. said 9,4% ja 10,9% vahenditest (kui välja arvata üle Valgamaalised ja koostööprojektid).

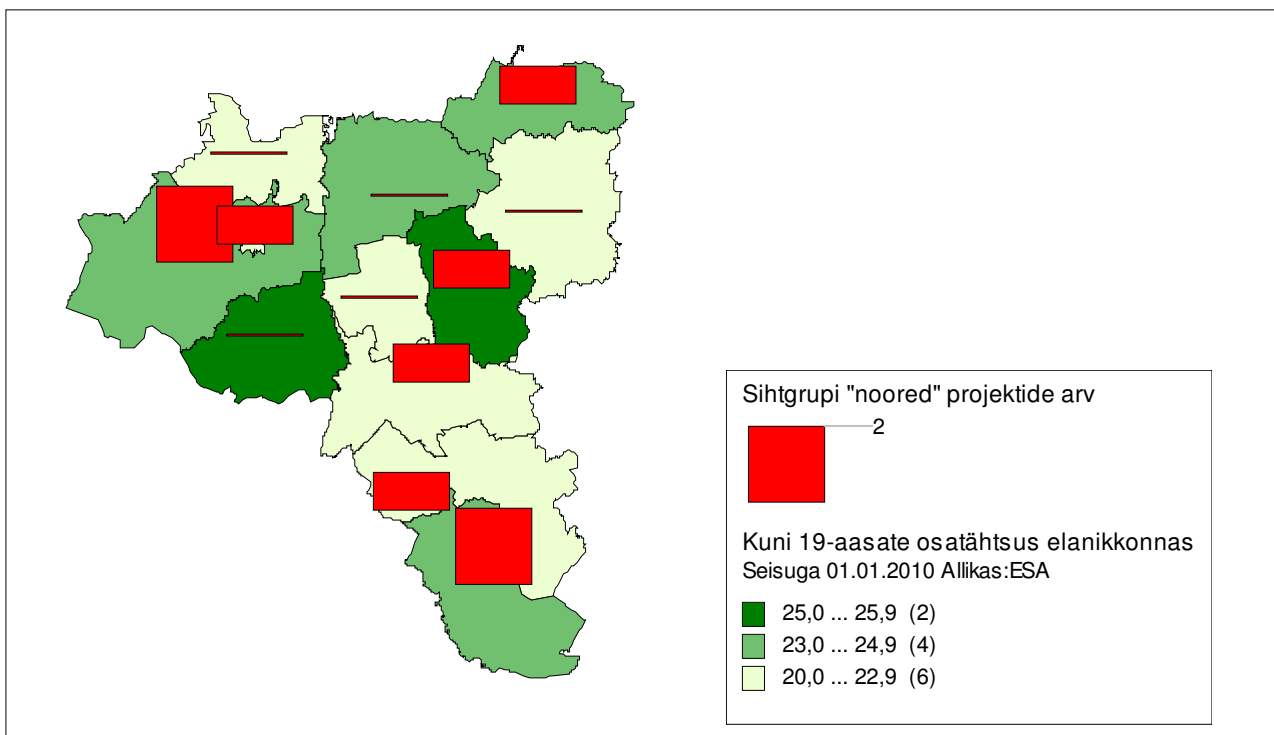
Kui hinnata heaks kiidetud summasid ühe Valgamaa PK tegevuspiirkonna elaniku kohta, siis 2009. a oli toetuse summa 393 krooni ühe elaniku kohta.

2009. a Valgamaa LEADER vahenditest saadud summa ühe elaniku kohta ja selle jaotumine taotluse sihtgruppide lõikes erinevates omavalitsustes on toodud joonisel 19. Kõik taotlejad peale Põdrala piirkonna organisatsioonide, kellelt ei tulnud ühtegi ainult selles omavalitsuses rakendatavat projekti, on taotlenud aktiivselt kogukonnameetmetest vahendeid.

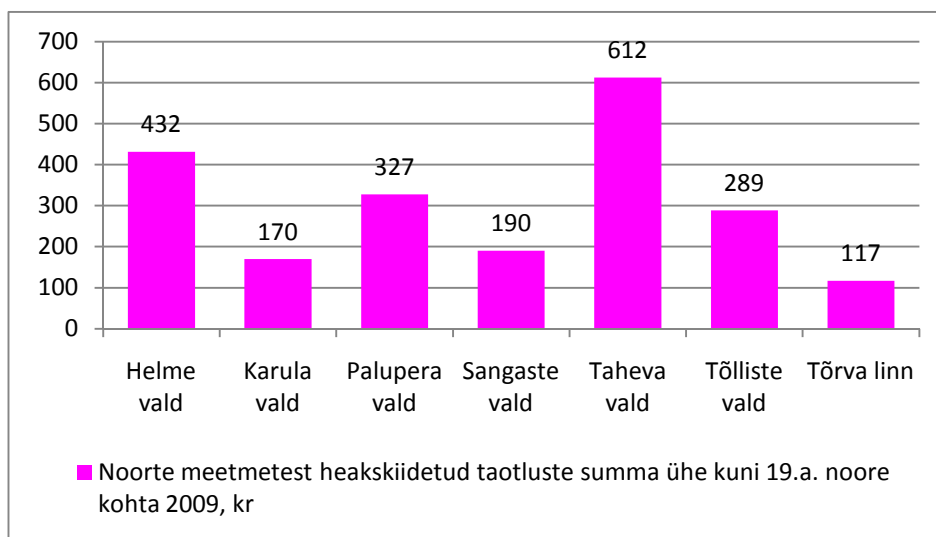
Joonis 19. 2009.a projektidest (v.a üle Valgamaalised ja koostööprojektid) saadud toetuse summa ühe elaniku kohta (krooni) rakenduspiirkonnas

Kõige suurem summa ühe elaniku kohta oli Karula (615 krooni elaniku kohta) ja Taheva vallas (611 krooni elaniku kohta), nendele järgnes Otepää (375 krooni elaniku kohta). Karula vallas on kõige suurema osa vahenditest saanud ettevõtlusmeetmetest taotlejad, aga on taotletud ka kogukonnameetmest ja noorteprojektideks. Taheva valla ühe elaniku kohta saadav summa on suhteliselt võrdselt jaotunud kogukonnameetmete ja ettevõtjate vahel ja vald paistab ka silma noorte jaoks raha taotlemisega, eriti võttes arvesse, et võrreldes teistega on tegemist väikse rahvaarvuga vallaga. Otepää puhul on raha saanud ettevõtjad ja kogukonnameetmed, noortemeetmed aga mitte. Samamoodi ka Hummuli, kus samas kuni 19-aastaste suhtarv elanikkonnas on võrreldes teiste omavalitsustega mõningal määral suurem (joonis 20).

Joonis 20. Kuni 19-aastaste osatähtsus elanikkonnas ning noorte meetmetesse esitatud ja heakskiidetud taotluste arv

Noorte taotlustest said heakskiidu seitsme erineva omavalitsuse ning üle-Valgamaalise rakenduspiirkonnaga (koondtaotlus Noorte võimalused maal) taotlused. Kahes omavalitsuses said heakskiidu kaks taotlust. Kui võrrelda nende abil saadud rahalisi vahendeid ühe kuni 19-aastase noore kohta omavalitsuses, siis rahalisi vahendeid on ühe kuni 19-aastase noore kohta kõige rohkem hankinud Taheva, Helme ja Palupera, Tõlliste.

Joonis 21. Noorte projektidest saadud toetuse summa ühe 0-19-aastase noore kohta omavalitsuses (krooni)

Noorte võimalused maal koondtaotluse väikeprojektide analüüs on toodud osas 4.5.

4.4. Partnerluse, kaasamise ja töökohtade kajastus taotlustes

Strateegia eesmärgiks on seatud valgamaalaste kõrge elukvaliteet ning edu tööturul ja ettevõtluses, mis saavutatakse läbi sotsiaalse kaasatuse, kvaliteetse elukeskkonna ning konkurentsivõimeliste häid töökohti pakkuvate ettevõtete. Seda arvesse võttes analüüsiti partnerluse, kaasatuse ja töökohtade kajastust taotlustes.

Partnerlus

Toetuse taotluse 12-l avaldusel oli märgitud, et tegemist on koostööprojektiga ning üheteistkümnel avaldusel oli märgitud, et tegemist ei ole koostööprojektiga. Ülejäänud taotluste puhul ei olnud koostööprojekti staatus teada. Koostööprojektide puhul seitse kuulusid Väärt elukeskkonna meetme alla (minimaalselt oli nelja projekti puhul üks partner ja maksimaalselt ühe projekti puhul kuus partnerit) ning viis Noor Valgamaa projektikonkurss meetme alla (minimaalselt oli kahe projekti puhul üks partner ning maksimaalselt kahe projekti raames kolm partnerit).

Eraldi saab koostööprojektideks lugeda ka Äripartnerluse meetme 3 taotleja 4 heakskiidetud taotlust, sest nende puhul on tegemist ettevõtjaid ühendavate organisatsioonidega, mistõttu need formaalset koostöölepet oma liikmetega ei sõlminud, kuigi projektid olid oma sisult ettevõtjate koostööprojektid.

Rakenduspiirkonna järgi aga vallaüleseid ja heakskiidu saanud taotlusi oli 2009. aastal 11, kus projektid rakendusid kõigis Valgamaa kohalikes omavalitsustes (v.a Valga linn). Projektidest 6 kuulusid kogukonna, 1 noorte ja 4 ettevõtluse meetmete hulka. Kahe projekti rakenduspiirkonnaks oli ka Tõrva linn ja Helme vald (ettevõtlusmeede) ning Otepää ja Palupera vald (kogukonna meede).

Sihtgruppide kaasamine

Kasusaajaid oli märgitud 28 avaldusel. Sagedamini Väärt elukeskkonna meetme projektides (15 projektis), aga ka Noor Valgamaa projektikonkurss meetme projektides (8 projektis 9-st) ja Äripartnerluse meetme projektides (5 projektis, tabel 14). Meetme Väärt elukeskkond projektide kasusaajateks võib lugeda peaaegu kõiki (90%) ja meetme Äripartnerlus pool (55%) Valga PK tegevuspiirkonda kuuluvaid elanikke.

Tabel 14. Projektides märgitud kasusaajad

Meede	Projektide arv, kus olid kasusaajad märgitud	Sihtgrupp	Kokku kasusaajaid	Keskmine kasusaajate arv projektis
Meede 2. Väärt elukeskkond	15	Elanikud	18 368	1 224,5
Meede 5. Noor Valgamaa projektikonkurss	8	Noored	976	122
Meede 6. Äripartnerlus	5	Turismiettevõtted	195	65
		Ettevõtted	590	147,5
		Ettevõtjad, juhatuse liikmed vms	12-15	12-15
		Äriklubi liikmed	47	47
		Kohalike omavalitsuste esindajad	19	9,5
		Elanikud	11 208	11 208

Töökohtade loomine

Töökohtade loomise küsimuses analüüsiti Tugev tegija ja Külakukkur meetme taotlustega kaasas käinud äriplaane.

Külakukru meetmes 8 taotluses 15-st (53%) on mainitud töökohta loomist. Nendest 2-s pole töökohtade arvu täpsustatud; Kuues taotluses nimetakse ühe töökoha loomist, nendest 3 puhul on ära märgitud, et töökoht luuakse kui projekt käivitub, nõudlus teenuse järgi suureneb.

Tugev tegija meetmes 3 taotlejat 19-st (15,8%) kavatses seoses taotletava investeeringuga luua lähiaastatel töökohti: 1, 2 või 8 töökohta. Viimase puhul- 8 töökohta oli esitatud äriplaanis, mille nime all ettevõtte praegu ei eksisteeri. Ettevõtte ärinimi on muutunud ja on ebaselge, kas see plaan läks käiku. 5 taotleja äriplaanis märgiti, et lähiaastatel võidakse luua uusi töökohti sõltuvalt sellest kuidas ettevõttel läheb, aga LEADER-i investeeringuga seda ei seostatud. Märgiti vastavalt 3, 5 ja 1 töökoha võimalikku loomist, 2 taotlejat ei täpsustanud töökohtade arvu vaid, et mahtude suurenemisele luuakse töökohti juurde või külastatavuse suurenemisel luuakse ajutisi töökohti. 11- st (58%) heakskiidu saanud taotlejat nimetasid, et nad ei kavatse luua töökohti või polnud seda nende äriplaanis mainitud.

Võttes mõlema meetmes mainitud töökohad kokku, siis äriplaanis nägid ette kokku 17 töökoha loomist seoses saadud toetusega (sh üks taotlus, kus plaaniti 8 töökohta, aga ebaselge, mis on ettevõttest praeguseks saanud), 9 töökoha loomist, mida ei seostatud konkreetse taotlusega ning 4 taotlejat võimalike töökohtade arvu ei täpsustanud.

4.5. Lühiülevaade 2009. a heakskiidetud taotluste sisust meetmete lõikes

Alljärgnevalt on lühidalt kirjeldatud heakskiidetud taotlusi ka meetmete lõikes.

Meede 1. Valged laigud

Valgamaa PK poolt kiideti heaks 2 taotlust. Mõlema taotlejaks olid Valgamaa PK ise: 1 taotlus summas 133 837 kr (*Valged laigud – ühistuteta korterelamute koolitus ja nõustamine*) ning üks taotlus 127 018 kr (*Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine*), kokku 2009.a summas 260 855 kr.

Mõlemad taotlused olid üle Valgamaalise rakenduspiirkonnaga. Üks taotluse sisu moodustas koolitus 12-le korrusmaja kogukonnale (igast PK piirkonna omavalitsusest üks) ning teine taotlus oli oma sisult koondtaotlus erinevatest korteriühistutele inventari, väikevahendite muretsemise projektidest heakorra ja ühistegevuse parandamiseks. Mõlema taotluse lõpptähtajad olid 2009.a - vastavalt *Valged laigud – ühistuteta korterelamute koolitus ja nõustamine* 31.07.09 ning *Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine* 30.11.09.

Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine taotlus koosnes 12-st väikeprojektist, millest Helme, Otepää, Puka vallast oli igast 2 taotlust, Hummuli, Karula, Palupera, Sangaste, Taheva ja Õru vallast 1 taotlus. Põdrala, Tõlliste vallast ja Tõrva linnast polnud ühtegi taotlust (tabel 15).

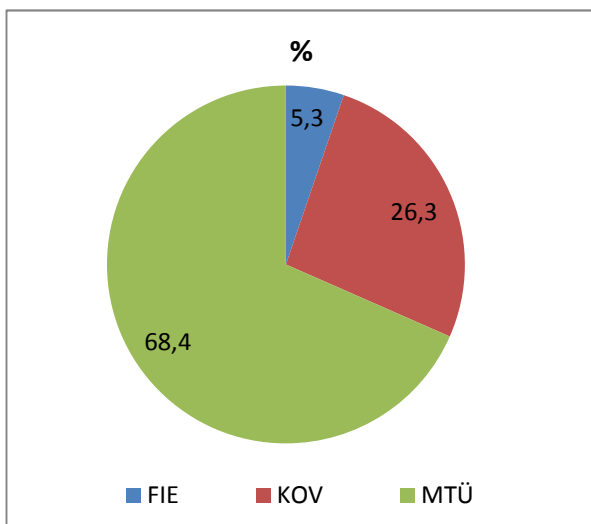
Tabel 15. Koondtaotluse *Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine* väikeprojektide jagunemine

	Projektid koondtaotluses <i>Valged laigud – korterelamute väikeprojektide rakendamine</i>
Helme vald	2
Hummuli vald	1
Karula vald	1
Otepää vald	2
Palupera vald	1
Puka vald	2
Põdrala vald	
Sangaste vald	1
Taheva vald	1
Tõlliste vald	
Tõrva linn	
Õru vald	1
Kokku	12

Meede 2. Väärt elukeskkond

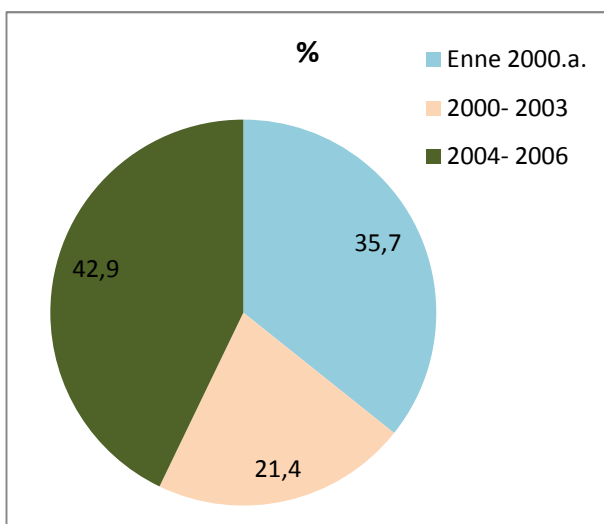
Valgamaa PK poolt kiideti heaks 19 taotlust. Korduvtaotlejaid meetmesiseselt ei olnud. Heakskiidetud taotluste kogusumma oli 2 421 891 kr. Kõige suurem heakskiidetud taotluse summa oli 300 000 krooni, väikseim oli 5310 krooni. Keskmise taotlussumma oli 127 468 krooni.

Heakskiidetud taotluse esitajad jagunesid: 1 FIE, 5 KOV, 13 MTÜ (sh 2 KÜ-d).

Joonis 22. Väärt elukeskkonna meetmes 2009.a heakskiidetud taotlejate jagunemine, %

Taotlejate hulgas alustavaid MTÜ-sid (registreeritud kuni ühe aasta jooksul enne taotluse esitamist) polnud. Heakskiidetud taotlejatest 5 MTÜ-d olid alustanud tegevust enne 2000.a., 1 FIE ja 2 MTÜ-d oli ennast registreerinud vahemikus 2000–2003 ning 6 heakskiidetud taotluse esitanud MTÜ-d olid ennast registreerinud vahemikus 2004–2006.

Joonis 23. Väärt elukeskkonna meetmes 2009.a heakskiidetud MTÜ-de ja FIE jagunemine organisatsiooni, ettevõtte registreerimisaasta järgi, %

19-st heakskiidetud taotlusest 11 taotluse tegevus/investeeringu tegemise lõppkuupäev oli 2009.a, 8 taotluses oli see 2010. a.

Taotlustest (ühes taotluses võis olla plaanis nii ehitus, inventari ostmine, üritus) 12-s oli plaanis mingi objekti ehitamine või projekti tellimine; 4-s taotluses oli plaanitud mingi üritus (sh talgud, suvepidu, suveetendus). 1 taotluses oli ette nähtud koolitus. 3-s taotluses oli plaanis mingi kohaliku piirkonda tutvustama materjali loomine (infovoldikud, videomaterjal, veebipõhine ja lauamäng). 4-s taotluses oli erineva inventari ostmine plaanis. Tegevuste alusel võib hinnata, et rõhku on pandud kohaliku heakorra parandamisele.

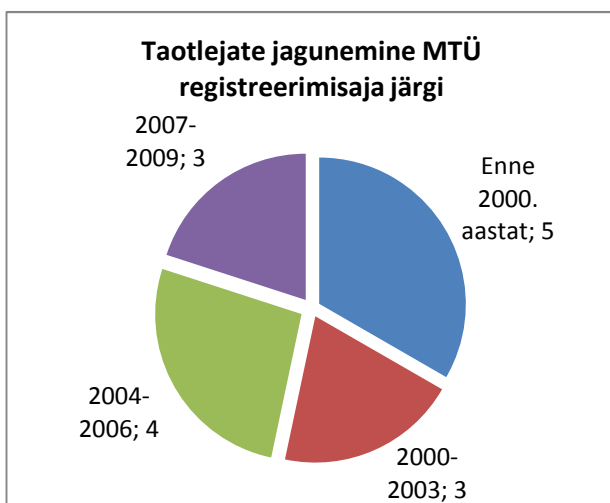
15-s taotluses oli arvuliselt väljatoodud otseselt kasusaajate hulk alates 25 ja 72 elanikust nt mõlema KÜ taotluse puhul kuni 4000 Tõrva elaniku ja 6400 (Põdrala, Helme, Tõrva) elanikuni. Kokku oli otseselt kasusaajate hulk 18 368, aga peab arvestama, et kuna mitmed projektides kirjeldatud kasusaajad kattuvad, siis tegelik otseselt kasusaajate arv on väiksem. Lisaks oli 7 taotluse puhul veel toodud välja, et kaudselt saavad kasu piirkonna elanikud, turistid, vald.

Meede 3. Külakukkur

Heaks kiideti 15 Külakukru taotlust kogusummas 952 376 krooni. Kõige suurim heakskiidetud taotluse summa oli 84 519, väiksem 29 123 krooni, keskmine taotlussumma oli 63 492 krooni taotluse kohta.

Korduvtaotlejaid samas meetmes ei olnud. Küll oli 5 taotlejat taotlenud ja heakskiidu saanud ka Väärt elukeskkonna meetmes 2009.a.

Kõik 2009.a Külakukrus heakskiidu saanud taotlejad olid MTÜ-d. 3 (20%) heakskiidu saanud taotlejat saab lugeda alustavaks MTÜ-ks (olid registreeritud 2008.a.). 5 heakskiidu saanud MTÜ-d (33%) olid tegevust alustanud ja registreeritud enne 2000.a., 3 vahemikus 2000–2003; 4 (27%) aastatel 2004–2006.

Joonis 24. Aastal 2009 Külakukrust heakskiidu saanud taotlejate jagunemine organisatsiooni registreerimisaja järgi, taotlejate arv

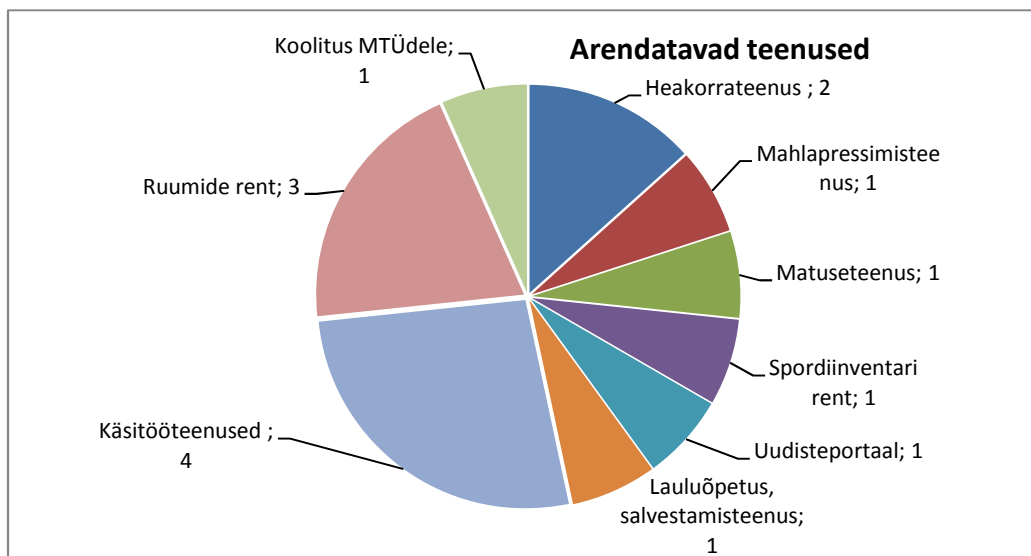
Investeeringu ehk tegevuse lõpukuupäev oli 5 taotluses 2009.a ja 10 taotluses 2010.

Taotlustest (ühes taotluses võis olla mitu tegevust, investeeringut mainitud) 12 oli plaanis inventari ostmine; koolitust, üritust, õppereisi vms nimetati 4 taotluses; ehitust,

projekteerimist 3 taotluses; kohaliku meene väljatöötamist 3 taotluses.

Aastal 2009 oli kõige rohkem plaanis Külakukru meetme abil arendada käsitööga seotud teenuseid, mille käigus oli plaanis kohaliku meene arendus, müük, käsitöökoolitus, käsitööruumide, vahendite rent ja muud seotud teenused. 3 heakskiidetud taotlust plaanis hakata eelkõige kohalike rahvamajade ruume rentima ürituste, koolituste jm jaoks. 2 taotlust olid seotud eelkõige heakorrasteenuste pakkumisega (nt muruniitmine, hooldus jms).

Joonis 25. Aastal 2009 Külakukru meetme abil arendatavad teenused ja neid nimetatud heakskiidetud taotluste arv

8-s taotluses (53%) on mainitud töökohta loomist. Nendest 2-s pole töökohtade arvu täpsustatud; 6-s taotluses nimetakse 1 töökohta loomist, nendest 3 puhul on ära märgitud, et töökoht luuakse kui projekt käivitub, nõudlus teenuse järgi suureneb.

Meede 4. Noorte võimalused maal

Valgamaa PK poolt kiideti heaks üks taotlus. Tegemist olid Valgamaa PK koondtaotlusega, mis koosnes noorte 15 väikeprojektist, summas 111 927 krooni.

Taotluse rakenduspiirkonnaks oli Valgamaa. Tegevuste ja investeeringute lõppkuupäevaks oli 31.05.2011. 15-st taotlusest 2-s projektis oli plaanitud noorte koolitust, ühes maksimaalselt 35-le noorele, teises projektis osalejate arvu taotluses märgitud polnud.

Lisaks nendele taotleti vahendeid 4 ürituse korraldamiseks, mille hulgas oli maastikumäng (30 osalejat), laager, stiilipidu, kogukonnalaat (osavõtjateks 150 kohalikku elanikku). Ülejäänud väikeprojektides taotleti eelkõige inventari ja väikevahendeid noorte vabaajategevuse sisustamiseks.

Tabel 16. Koondtaotluse Noorte võimalused maal- tugisüsteem Valgamaa noortele väikeprojektide jagunemine 2009.a.

	Projektid taotluses <i>Noorte võimalused maal- tugisüsteem Valgamaa noortele</i>
Helme vald	1
Hummuli vald	2
Karula vald	4
Otepää vald	-
Palupera vald	3
Puka vald	2
Põdrala vald	-
Sangaste vald	-
Taheva vald	1
Tõlliste vald	-
Tõrva linn	-
Õru vald	1
Tõlliste-Palupera koostööprojekt	1
Kokku	15

Noorte väikeprojektide taotlemisaktiivsus erines piirkondlikult. Kõige rohkem tuli taotlusi Karula vallas ja Palupera vallas- 4 ja 3 väikeprojekti koondtaotluses. Palupera valla noored esitasid koos Tõlliste valla noortega ka ühe koondtaotluse. Hummuli ja Puka vallast tuli mõlemast 2 taotlust. Õrust, Tahevast ja Helme vallast esitati 1 taotlus. Otepää, Põdrala, Sangaste vallast ning Tõrva linnast 2009.a. noorte väikeprojektides taotlusi polnud.

Taotluses 15-st projektist 2 puhul nimetatud vahendite saajana/läbiviijana noortekeskusi- Hummuli ja Hellenurme noortekeskusi, mis on ka MTÜ-d. Taotluse alusel võib järeldada, et ülejäänud 13 väikeprojekti puhul on tegemist mitteformaalsete ühendustega. Hummuli ja Hellenurme noortekeskused taotlesid iseseisvalt ka meetmest 5 vahendeid ja nende taotlused said ka heakskiidu.

Meede 5. Noor Valgamaa

Valgamaa PK poolt kiideti heaks 9 taotlust koondsummaga 769 098 krooni. Ühe heakskiidetud taotleja puhul olid tegemist korduvtaotleja (esitas 2 heakskiidetud taotlust). 8-st taotlejast 4 olid KOV-id, 3 olid MTÜ-d, 1 SA. Ühe MTÜ puhul oli tegemist alustava organisatsiooniga (asutatud 2009); ülejäänud 2 MTÜ-d olid asutatud 2000 ja 2002; SA oli registreeritud 2004.a.

Kõigi 3 MTÜ puhul oli tegemist noortekeskustega - MTÜ Hummuli Noortekeskus, MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskus ja MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK.

Heakskiidetud 9 taotlusest Helme ja Taheva vallast olid mõlemast 2; Karula, Palupera, Sangaste, Tõlliste valdadest ja Tõrva linnast olid kõigist üks taotlus. Hummuli, Otepää, Põdrala ja Hummuli vallast heakskiidetud taotlusi ei olnud.

6 taotluse tegevuste, investeeringute lõpptähtaeg oli 2009.a, 3 taotluse puhul pidi tegevus, investeeringud lõppema 2010.a (märts, juuni, oktoober 2010).

4 taotluse puhul muretseti inventari, väikevahendeid noortele. 2 taotluse puhul hangiti nii inventari kui korraldati üritusi (nt rattamatk, konkurss, õppepäevad). 3 taotluse puhul kasutati vahendeid eelkõige erinevate ürituste korraldamiseks.

Otsesteks kasusaajateks olid märgitud eelkõige piirkonna noored, kokku kõikides taotlustes 976 noort. 4-s taotluses olid otseste kasusaajate hulgas toodud välja ka noorte vanuserühmad (100 Kaagjärve noort vanuses 7-26, 76 noort vanuses 7-16, 30 noort vanuses 12-15, 45- 12-17. aastast). Kaudsete kasusaajatena oli välja toodud ka kogu piirkond, piirkonna elanikud, kogu piirkonna noored, lapsevanemad.

Meede 6. Äripartnerlus

Valgamaa PK poolt kiideti heaks 5 taotleja 6 taotlust (üks korduvtaotleja samast meetmest- 2 taotlust 2009.a) kogusummas 886 808 krooni. Kõige väiksem Valgamaa PK poolt heakskiidetud taotluse summa oli 70 213 kr ja suurim 449 706 kr.

5-st taotlejast 3 olid MTÜ-d, 2 SA-d.

Ühegi taotleja puhul polnud tegemist alles tegevust alustanud organisatsiooniga. Taotlejatest 2 MTÜ-d olid asutatud 1999.a ja 1 MTÜ 2006.a. Üks SA olid asutatud 1998 ja 1 SA 2002. Heakskiidetud 6 taotlusest 2 puhul on tegemist ühisturustusega, 4-s koolitusega. Rahvusvahelist tegevust oli märgitud ühes taotluses: ettevõtjate ühisosalemine Lätis turismimessil.

Kõigis taotlustes kokku oli kasusaajatena märgitud 195 turismiettevõtet, 590 ettevõtet, 12-15 ettevõtjat, juhatuse liiget, 47 Äriklubi liiget, KOV-ide esindajad, Otepää turismipiirkonna 11208 elanikku.

Kuigi Äripartnerluse meetme puhul üksi taotleja ei märkinud taotluses, et tegemist on koostööprojektiga, saab sisuliselt lugeda koostööprojektideks Äripartnerluse meetmes 3 ettevõtjateorganisatsiooni poolt esitatud 4 heakskiidetud taotlust, mis on esitatud ettevõtjaid ühendavate organisatsioonide poolt.

Meede 7. Tugev tegija

Heaks kiideti 19 Tugev tegija taotlust kogusummas 2 595 526 krooni. Kõige väiksem heakskiidetud taotlusesumma oli 7735,0 krooni ja suurim 300 000 krooni.

Heakskiidetud taotlejate taotlustest 15-st olid OÜ-d, 4 FIE-t.

Taotlemise hetkel 2009.a. oli taotlejate keskmine töötajate arv 2,4. 19-st oli 7 taotlejal oli üks töötaja, 7-l heakskiidu saanud taotlejal 2 töötajat; töötajate arvuks nimetati veel 3–6 ja 7,5 töötajat ettevõtte kohta. 19-st kaks taotlejat nimetas, et kasutavad ka vajadusel peretööjõudu.

3 heakskiidu saanud taotlejat 19-st (15,8%) kavatses seoses taotletava investeeringuga luua

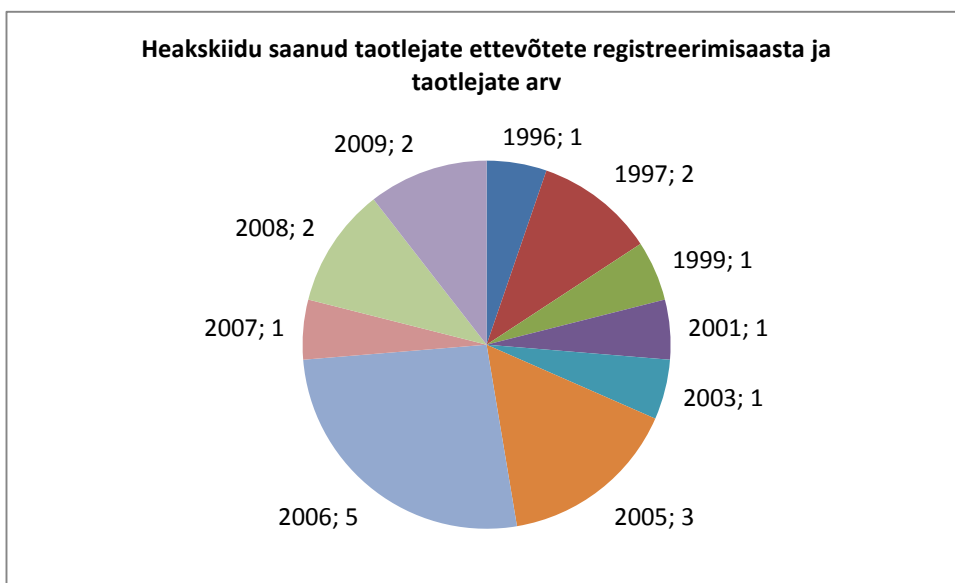
lähiaastatel töökohti- vastavalt 1, 2 või 8 töökohta. Viimase puhul- 8 töökohta oli esitatud äriplaanis, mille nime all ettevõtte praegu ei eksisteeri (ettevõtte ärinimi on muutunud ja ebaselge, kas see äriplaani lähed elluviimisele).

5 taotleja äriplaani mainis, et lähiaastatel võidakse luua uusi töökohti sõltuvalt, kuidas ettevõtet lähed, aga LEADER-i investeeringuga seda ei seostatud. Mainiti vastavalt 3, 5 ja 1 töökohta võimalikku loomist, 2 taotlejat ei täpsustanud töökohtade arvu vaid, et mahtude suurenemisele luuakse töökohti juurde või külastatavuse suurenemisel luuakse ajutisi töökohti.

11- st (58%) heakskiidu saanud taotlejat nimetasid, et nad ei kavatse luua töökohti või polnud seda nende äriplaanis mainitud.

19-st taotlejat ühte saab lugeda noorettevõtjaks- ettevõtja oli taotlemise hetkel keskkooli lõpetamas ja alla 21.a. eluaastat vana.

2009.a taotlejatest olid tegevust alustanud ja ennast registreerinud 2009.a 2 taotlejat ning 2008.a 2 taotlejat. Ettevõtte, kelle ärinimi muutus, on loetud tema praeguse registreeringu alusel 2008.a alustajaks (taotlus ja äriplaani oli esitatud Valgamaa PK-le teise nime alt, mis enam ei kehti).

Joonis 26. Heakskiidu saanud taotlejate jagunemine vastavalt nende ettevõtte registreerimisaastale

2009.a 19-st taotlejast 4 oli asutatud enne 2000. aastat, 2000–2003 oli registreeritud 2, 2004–2006 oli registreeritud 8 ja 2007–2009 oli registreeritud 5 taotlejat.

7 heakskiidu saanud taotlejal oli investeeringu, tegevuse läbiviimise tähtaeg 2010. või 2011.aasta ning ülejäänutel 2009.aasta.

Investeeringuobjektideks olid kõikidel taotlustel seadmed, vahendid; 2-s taotluses oli märgitud lisaks veel ruumide renoveerimine teenuse või tootmise jaoks

5. Grupiintervjuude tulemused

Strateegia vahehindamise käigus oli plaanitud 2010. a mais läbi viia kokku 9 grupiintervjuud: 7 projektide rakendajatega vastavalt meetmetele, üks intervjuu Valgamaa PK juhatusega ja üks intervjuu Valgamaa PK tegevmeeskonnaga. Kokkuvõttes viidi läbi 7 intervjuud, sest intervjuude korraldusel ilmnis probleem, et osade meetmete puhul ei suudetud moodustada meetmete projektide rakendajatest intervjuuks sobivat gruppi (vähemalt 3 inimest) kokkulepitud aegadel. Selle tulemusena kahe meetme - Äripartnerlus ja Tugev tegija - rakendajatega viidi intervjuu läbi ühes grupis. Meetme Valged laigud 2009. a projektide esindajaid ei õnnestunud grupiintervjuuks kokku saada, seetõttu sellest meetmes 2009. a osalenute grupiintervjuu jäi ära.

Intervjuud toimusid 3. mail (2 intervjuud), 4. mail (2 intervjuud) ja 7. mail 2010 (3 intervjuud) Laatre seltsimajas Valgamaal (osalejate nimekirjad on lisas 10). Intervjuude moderaatorid Maret Prits ja Anne Pöder, assisteerisid Kersti Aro ja Jaana Prants. Ühe intervjuu orienteeruv aeg oli 1,5 tundi.

5.1. Metoodika

Vahehindamise käigus läbiviidud intervjuude eesmärgiks oli koguda teavet strateegia meetmete rakendamise senise kulgemise kohta, et oleks võimalik hinnata strateegia eesmärkide saavutamise võimalikkust ja sotsiaalset dimensiooni.

Intervjuu vormiks oli grupiintervjuu. Selle käigus esitati moderaatori poolt grupile 13 põhiküsimust. Küsimused olid samad igas intervjuus. Küsimuste väljatöötamisel lähtuti Valgamaa Partnerluskogu strateegia eesmärgi saavutamiseks toodud lähieesmärkidest (Valgamaa Partnerluskogu 2008: lk. 32, tabel 10).

Nende alusel moodustati intervjuuks järgmised küsimused:

- 1) Kuidas on LEADER strateegia kaasa aidanud piirkonna atraktiivsuse tõusule ja koostööle Valgamaal, teie külates, kogukondades? Näiteid, põhjendusi
- 2) Kuidas hindate tehtut Valgamaa Partnerluskogu strateegias 2006-2013 „Elujõulise Valgamaa“ (EJV) paikkondade eripära väärtustamisel kogukondades (külates, alevikes, väikelinnades)? Näiteid põhjendusi
- 3) Kuidas on paranenud 2009. aastal kolmanda sektori suutlikkus (loodud uusi, muutunud aktiivsemaks, saadud uusi LEADER rahastusi)?
- 4) Kuidas hindate LEADER-i raames huvigruppide kaasamistegevusi? Arendamistegevusi? Näiteid, põhjendusi
- 5) Missugused huvigrupid on kaasatud EJV ellurakendamisse teie kogukonnas, piirkonnas?
- 6) Kuidas hindate noorte kaasatust EJV elluviimisel võrreldes täiskasvanutega? Arendatud nende algatusvõimet? Ettevõtlikkust? Näiteid, põhjendusi
- 7) Hinnake ettevõtlusaktiivsust tänu EJV rakendamisele teie piirkonnas? Näiteid, põhjendusi
- 8) Hinnake läbitud koolituste otstarbekust strateegia ja meetmete käivitamise seisukohast? Näiteid, põhjendusi
- 9) Missuguseid probleeme on meetmete rakendamisel esinenud? Näiteid (kirjelduste

loogilisus, taotlusvormide loogika ja nende kättesaadavus, nõustamine, hindamine ...)

- 10) Hinnake LEADER –i osatähtsust kohalikus arengus? Palju uut aktiivsust, partnerlust, ressursse, jätkusuutlikke projekte?
- 11) Kuidas hindate oma ligipääsu EJV infole, nõuandele, investeeringutele?
- 12) Missugustesse meetmetesse olete taotlusi kirjutanud? Kas ja kui paljud on saanud rahastuse? Kas kirjutate taotlusi ka edaspidi? Missugustesse meetmetesse? Miks just sinna?
- 13) Kuidas projekte hinnatakse ja tagasi sidestatakse?

Intervjuud salvestati ja salvestuse transkriptsiooni põhjal täiendati intervjuu käigus tehtud märkmeid. Intervjuu põhitulemused on esitatud tabelis 18.

Andmeanalüüs viidi läbi kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil.

Iga küsimuse kohta koondhinnangu andmisel lähtuti järgnevast 4-pallisest skaalast. Koondhinnangu puhul on tegemist eksperthinnanguga. Hinnangud andis vahehindamist läbiviiv meeskond ja hinded on moodustatud intervjuude käigus saadud hinnangute alusel.

Tabel 17. Hinnete kokkuleppeline tähendus

Hinne	Tähendus
4	Väga hea/hästi. Tegevuse elluviimisele suunatud projektid on meetme raames toetatud ja toimivad väga hästi. Kõik alategevused ja eesmärgid on projektidega hõlmatud.
3	Hea/hästi. Tegevused ja projektid toimivad suhteliselt hästi. Esineb üksikuid puudusi ja mõni ettenähtud alategevus pole projektidega hõlmatud.
2	Halb/halvasti. Tegevuse elluviimiseks vajalikke projekte on vähe ja otseselt või kaudselt on hõlmatud vaid mõned alategevused. Toetatud projektides on puudujääke, mis võivad takistada arengueesmärkide saavutamist.
1	Halb/mitterahuldav. Tegevuse elluviimiseks sunnitud projekte ei ole algatatud või on algatatud projekte, mis ei toeta tegevuse elluviimist. Projektides esineb väga tõsiseid puudujääke.

Intervjuude analüüsi pikem kokkuvõte on ka esitatud lisas 11.

5.2. Kokkuvõtte grupiintervjuude põhitulemustest

Tabel 18. Kokkuvõtte grupiintervjuude põhitulemustest

Küsimus	Kokkuvõtte intervjuudest	Hinne	Lisakommentaariid, seletused
1. Kuidas on LEADER strateegia kaasa aidanud piirkonna atraktiivsuse tõusule ja koostööle Valgamaal, teie külades, kogukondades?	<p>Piirkonna atraktiivsuse tõusu kohta toodi palju näiteid põhiliselt kogukonnameetmete projektidest, mille abil on tehtud palju heakorratöid, külamajade, käsitöö, meenete jms arendamist, aga ka noortemeetmetest tehtavad vabaajaveetmise ja muude võimaluste loomise ning ettevõtlusmeetmete abil ettevõtjate teenuste, toodete parandamine.</p> <p>Koostööd kirjeldades on rõhutatud, et formaalset koostööd- ametlikke koostööprojekte on vähe. Küll on aga palju mitteformaalne koostöö- nt külarahva osalemine talgutel, uute suhete loomine nt teiste taotlejatega, koostöö Partnerluskoguga on suurenenud. Nimetatud on ka MTÜde, seltsingute moodustamist.</p>	3	
2. Kuidas hindate tehtut Valgamaa Partnerluskogu strateegias 2006-2013 „Elujõulise Valgamaa“ (EJV) paikkondade eripära väärtustamisel kogukondades (külates, alevikes, väikelinnades)?	Paikkondade eripära väärtustamine on toimunud eelkõige läbi kogukonnameetmete, nt kohaliku ajaloo- ja kultuuripärandi hoidmine läbi ajalooliste objektide korrastamise (kalmistu, kirik), kohalike meenete väljatöötamine, infovoldikud, tahvlid jms, kohaliku looduskeskkonna tundma õppimine jms.	3	
3. Kuidas on paranenud 2009. aastal kolmanda sektori suutlikkus (loodud uusi, muutunud aktiivsemaks, saadud uusi LEADER rahastusi)?	Kõik vastajad hindasid, et üldine aktiivsus on suurenenud, keerulisem hinnata aga selle määra. Paratamatult on raske hinnata mõju arvestades, et LEADER on alles alanud. Kindlasti on oluliselt tõusnud projektide kirjutamise ja taotluse oskus. Teatakse, et on moodustatud uusi MTÜsid, seltsinguid, kuid esineb ka piirkondi, kus aktiivsus on madal ja kus pole MTÜd, seltsinguid toimima hakanud. Märkatud on LEADER-ist saadud muid projekte (mänguväljakud jms). Intervjuudes osalejad ise on varasemalt aktiivsemalt otsinud rahastusi.	3	
4. Kuidas hindate LEADER-i raames huvigruppide kaasamistegevusi? Arendamistegevusi?	Strateegia väljatöötamisel ja töögruppides said kõik huvilised osaleda. Palju kasutatakse varem kujunenud võrgustikke, kontakte inimeste kaasamise, aga LEADER-i tegevuse käigus on need kindlasti edasi arenenud ja laienenud. Kaasamine tegevustesse sõltub inimeste aktiivsusest, kõik, kelle on huvi, saavad taotleda. Konkreetne meede Valged laigud on suunatud väheaktiivsetesse piirkondadesse. Need, kes ei ole aktiivsed, neid on keeruline aktiivseks muuta. Mitteaktiivsetele on suunatud Valged laigud ja erinevaid koolitusi. Meetme taotlemiseks ja projekti heakskiidu saanutele	3	

	tehadse erinevaid koolitusi, antakse alati nõu, kui vaja.		
5. Missugused huvigrupid on kaasatud EJV ellurakendamisse teie kogukonnas, piirkonnas?	<p>Üldine hinnang on, et projektides on tegevusi kõikidele, mingid suuremad huvigrupid pole välja jäänud. Kõik, kes soovivad, saavad taotleda.</p> <p>Eriti kogukonnameetmed on suunatud kõigile maaelanikele igas vanuses. Teatud määral eristuvad sood, vanused huvide järgi: nt rahvamaja jõusaal pakub huvi poistele, meestele; käsitöö naistele. Vastajad oskavad nimetada erinevaid näiteid oma kodukohast. Konkreetsed tegevused kohapeal sõltuvad ka kohalikust eripärast- nt kas on noori, küla suurus jms. On piirkondi, kus mõned meetmed ei toimi - nt noored ei taotle.</p>	3	
6. Kuidas hindate noorte kaasatust EJV elluviimisel võrreldes täiskasvanutega? Arendatud nende algatusvõimet? Ettevõtlikkust?	<p>Noortele on suunatud eraldi kaks meedet, sest nad on üks prioriteetne sihtgrupp. Noorte tegelik aktiivsus on väga varieeruv - intervjuu vastajad teadsid noortekeskuste tegevust ja põhiline tegevus oli sinna suunatud, aga ka mitmeid näiteid, et nende külas, piirkonnas noored ei taotle. Hinnates meetmete intervjuusid, siis toodi välja ka probleem, et noored ise väga aktiivsed ei ole, soovivad, et neile asjad ette ära tehtaks. Mitmel juhul toodi näiteid, kus alguses oli noortel huvi, aga see rauges. Samas on ka mõningaid näiteid, kus noored ise on suutnud seltsinguid moodustada ja raha taotleda. Intervjuudes rõhutati, et noortel on vaja juhendajat, kes neid suunaks. Paremini töötab noorsootöötajate abil projektide taotlemine, kui noorte enda taotlused. Noorte taotluse puhul esineb probleemi, et need on ilmselt kellegi täiskasvanus koostatud (kuigi peaks olema noorte enda algatus). Konkreetselt ka strateegia meetmete probleemid mõjutavad noorte huvi, eriti nt PRIA poolse menetlusaja pikkus. Noortele endile võib pakkuda raskusi taotlus juhenditest aru saamine.</p>	2	Noorte enda algatusvõime ja aktiivsus pole eriti suur; noored ise ei jõua taotluse esitamiseni ja nende algne huvi rauged; mainitud on vähest huvi, et tekib küsimus, kas noortemeetmetega seatud eesmärgid on saavutatavad. Tõstatati ka küsimus, et noorte puhul info ei liigu koolidest, vallavalitsustest edasi.
7. Hinnake ettevõtlusaktiivsust tänu EJV rakendamisele teie piirkonnas?	<p>Vastajatel on raskusi hindamisel, mis on täpselt LEADER-i mõju olnud. Ettevõtlusaktiivsust mõjutavad väga palju muud majanduslikud arengud. Ettevõtlusaktiivsus on üldiselt tõusnud ja eriti sel aastal võrreldes eelmisega. Üks hinnang on, et umbes kümnekond alustatavat ettevõtjat võiks olla LEADER-iga seotud.</p>	2	Ettevõtlusaktiivsus seostub pigem kogukonnameetmetega kui ettevõtlusmeetmetega. Ettevõtjate puhul esineb arvamusi, et nad oleks nimetatud tegevused ka ilma LEADER-ita teinud.
8. Hinnake läbitud koolituste otstarbekust strateegia ja meetmete käivitamise seisukohast ?	<p>Vastajad hindasid, et need, kes on LEADER-iga seoses erinevatel koolitustel käinud, on sellest kasu saanud ja need on olnud otstarbekad. Kasulikud on olnud koolitused, infopäeva projektide taotlemise kohta ja heaks kiidu saamisel rakendamise kohta.</p>	3	
9. Missuguseid probleeme on meetmete rakendamisel esinenud? Näiteid (kirjelduste loogilisus, taotlusvormide loogika ja nende kättesaadavus,	<p>Probleeme saab jagada kaheks:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Probleemid, küsimused, mida Partnerluskogu ise saab mõjutada: Kõige rahulolematud ollakse, et Partnerluskogul ja PRIA on erinevad taotlusvormid, sh eriti eelarve vorm, mistõttu tuleb topelt 	2	Probleemide hindamisel on lähtutud skaalast: 4- probleeme sisuliselt pole, 3- esineb üksikuid probleeme, 2- esineb probleeme, mis

<p>nõustamine, hindamine ...)</p>	<p>tööd teha; erinevatel meetmetel erinevad vormid, soov oli, et neid ühtlustatakse; küsimuses, kas vormid peaks olema allalaaditavat ja ilma eelneva kontaktita täidetavad arvamused jagunevad - on üksikuid rahulolematuid, kes sooviks kohe ise taotlusvormi täita. Lisaks sellele nimetati bürokraatiat asjaajamisel, vormide täitmisel mõne küsimuse tähendus; Partnerluskogul endal vajadus juriidilise nõuande järgi, Partnerluskogu enda töömaht ja korraldus, sh koondtaotluste tegemine, juhtkonnapõhine hindamine; hindamisjuhendi kättesaadavus; taotlejad, nende hulgas eriti noored, ei saa taotluse sõnastusest aru jms probleemid.</p> <p>2. Probleemid, mille üle Partnerluskogul kontrolli ei ole: kõige suurem probleem PRIA menetlusaja pikkus (90 tööpäeva), omaosaluse leidmine, menetlusaja pikkusest tulenevad probleemid (ajaplaan, vajadus ise finantsallikad leida, et projektiga alustada) jne; probleem inventari hoidmine, inventari hoolduse abikõlbulikkus, muude lisadokumentide (ehitusload jms) taotlemine jne.</p>		<p>mõjutavad strateegia rakendamist ja; 1- esinevad väga tõsiseid probleeme, mis takistavad strateegias ja meetmes ettenähtud tegevuste saavutamist.</p>
<p>10. Hinnake LEADER –i osatähtsust kohalikus arengus? Palju uut aktiivsust, partnerlust, ressursse, jätkusuutlikke projekte?</p>	<p>LEADER-i osatähtsuse hinnangud erinevad meetmeti. Kogukonnameetmete puhul on see väga tähtis ja eriti väikeprojektide puhul, sest on põhiline allikas, või kõige kergemini ligipääsetav allikas, kust saab vahendeid taotleda. Eriti puudutab see väikevahendid kogukonnategevuseks. Suuremate projektide puhul nimetatakse ka muid allikad. Suur tähtsus on LEADER-il nt ajaloopärandi renoveerimisprojektidega- LEADER-ist saab taotleda vahendeid dokumentatsiooni, projekti koostamiseks ja seda on muudest allikatest väga keeruline leida.</p> <p>Noortele suunatud projektide puhul toodi välja, et projektidega kavandatu oleks tõenäoliselt läbiviidud ka ilma LEADER-i rahastuseta, sest piisavalt suure huvi korral oleks otsitud muid allikaid. Seda arvasid ka ettevõtjad, et LEADER on neile pakkunud võimalust neid toetusi taotleda ja toetuse saamisel andnud teatud konkurentsieelise. Samas nende saadav toetus on väike ja LEADER sobib väikeettevõtjatele.</p> <p>Ettevõtjate organisatsioonid töid välja, et koolituse jaoks on LEADER väga oluline, sest neile muudest allikatest ei taheta rahastust anda.</p>	<p>3</p>	<p>Väga suur on LEADER-i tähtsus kogukonnameetmetes. Noorte ja ettevõtjate puhul ilmnes hinnanguid, et saab hankida vahendeid ka muudest allikatest. Ettevõtjate puhul mõjutab LEADER-i tähtsust pikk ajakulu, väike toetust, mis seab piirid investeeringutele.</p>
<p>11. Kuidas hindate oma ligipääsu EJV infole, nõuandele, investeeringutele?</p>	<p>Ligipääs infole, nõuandele on väga hea- põhiline info ja nõuande allikas on Partnerluskogu ja selle kodulehekül. Info levitatakse kohalikes meediakanalites ja valdades. Ainuke märkus esines noorte meetmetes puhul, et neile mõeldud info ei liigu tihti valdadest, koolidest edasi noorteni. Noored ei tea LEADER-ist väga palju, aga samas ligipääs Partnerluskogu</p>	<p>3</p>	<p>Info ja nõuanne on kättesaadav huvilistele. Taotlusjuhend on kohati huvilistele keerulised, erinevad taotlusvormid. Partnerluskogu koduleht on kohati keeruliselt</p>

	infole on soovi korral olemas.		navigeeritav.
12. Missugustesse meetmetesse olete taotlusi kirjutanud? Kas ja kui paljud on saanud rahastuse? Kas kirjutate taotlusi ka edaspidi? Missugustesse meetmetesse? Miks just sinna?	Valdavalt nimetati ühte meetet, kust on taotletud. Intervjuude vastajad olid peaaegu erandilult need, kes olid rahastuse saanud. Projekti jätkusuutlikkus sõltuv konkreetse projekti iseloomust. Peaaegu kõik vastajad plaanivad ka edaspidi taotleda. Peaaegu eranditult taotletakse samast meetmest, kust olid juba taotletud. Kogukonnameetmetest taotlejad jätkavad samadest meetmetest taotlemist; noored enda meetmetest, ettevõtjad Tugevast tegijast.	3	Meetmeid, kust raha on saadud, hinnati üldiselt hästi ja kinnitati, et on huvi taotlemist jätkata.
13. Kuidas projekte hinnatakse ja tagasi sidestatakse?	Partnerluskogu endi hinnangul hinnatakse projekte vastavalt strateegias ettenähtule ja juhenditele. Selget ülevaadet, kuidas projekte hinnatakse, taotlejatel pole. Taotlejad saavad teada, kas nad said rahastuse või mitte. Kes ei saanud, peavad ise küsima põhjuseid. Küsimuse korral Partnerluskogu annab neile tagasiside. Üks soovitus oli, et koos otsusega saadetakse ka tagasisidet, miks taotlus tagasi lükati.	2	Taotlejatel puudus valdavalt selge ettekujutus, kuidas projekte sisuliselt hinnatakse. Taotlustele saadakse ei/jah vastus; sisulist tagasisidet peab ise küsima.

6. Taotluste vastavus strateegias seatud lähieesmärkidele

6.1. Metoodika

Valgamaa PK strateegia eesmärgiks on seatud valgamaalaste kõrge elukvaliteet ning edu tööturul ja ettevõtluses, mis saavutatakse läbi sotsiaalse kaasatuse, kvaliteetse elukeskkonna ning konkurentsivõimeliste häid töökohti pakkuvate ettevõtete.

Strateegia üldeesmärgi saavutamiseks on püstitatud 15 lähieesmärki. Alljärgnevalt on hinnatud projektide vastavust strateegia lähieesmärkidele. Tabelis 19 kajastub hinnete kokkuleppeline tähendus.

Tabel 19. Hinnete kokkuleppeline tähendus

Hinne	Tähendus
4	Vastab väga hästi
3	Vastab
2	Vastab vähesel määral
1	Ei vasta üldse

Hinnangute aluseks on taotluste ja grüpiintervjuude analüüs.

6.2. Projektide vastavus strateegia lähieesmärkidele

Tabel 20. Hinnang projektide vastavusele lähieesmärkide saavutamisele

Partnerluskogu poolt strateegias seatud lähieesmärgid (Valgamaa Partnerluskogu 2008, tabel 10, lk. 32)	Hinne	Lisakommentaariid, seletused
1. Nõrga sotsiaalse kapitaliga kogukondade paranenud koostöövõime ning suutlikkus ühistegevuse kaudu parendada oma elukeskkonda.	2	Valge laigud meede on otseselt suunatud väheaktiivsetele piirkondadele ja eelkõige KÜ-dele. Kolmanda sektori aktiivsus erineb oluliselt piirkondlikult (nt taotluste ja vahendite jagunemine omavalitsuste vahel, suhtarvud; 2009.a. Põdralast mitte ühtegi taotlust), mis näitab, et on vaja pöörata tähelepanu ka muudele kolmanda sektori organisatsioonidele ja juurde tekkinud MTÜ-de ja seltsingute eluvõimeliseks arenemisele. Valged laigud meetme mõlemad taotlused on elluviidud.
2. Kvaliteetsem ja atraktiivsem elukeskkond ning paremini väärtustatud paikkonna eripära küllades, alevikes, alevites ning väikelinnades.	3	Meede 2 19-st heakskiidetud taotlustest 11 lõpukuupäev oli enne 2010.a. maid; 7 taotluse rakendamise lõpukuupäev oli peale 2010.a. juulit; 1 taotluse puhul oli lõpukuupäev ebaselge. Meede 3 taotlustest 8 lõpukuupäev oli enne 01.05.10, 7 taotluse oma peale seda kuupäeva.
3. Piirkonna atraktiivsuse tõus läbi kohaliku algatuse ja koostöö.	3	Näiteid saab tuua mitmetest kogukonnameetmetest, kuid ka noortemeetmed (vabaajaveetmise võimalused jms) ja Äripartnerlusest.
4. Kohalikele vajadustele vastavate teenuste parem kättesaadavus.	2	Üksikuid kohalikke teenuseid toodi välja ettevõtjate poolt. Käesoleva strateegia meetmetest saadavad võimalused aga ei suuda oluliselt mõjutada põhiliste esmatasandi teenuste pakkumist piirkonnas.
5. Kolmanda sektori suutlikkuse tõus majandustegevuse arendamisel kogukonna ressurside baasil.	3	
6. Sihtgruppide (kogukonnad,	3	Väga hästi võib hinnata kogukondadele suunatud meetmete ja

noored, ettevõtjad) parem kaasatus arendustegevusse ning suurenenud osalus kohalikes otsustusprotsessides.		projektide käivitamist. Probleemi võib tekitada noorte aktiivse osaluse saavutamine.
7. Noorte aktiivsuse, juhtimissuutlikkuse tõus.	2	Noorte suurt algatusvõime ja juhtimissuutlikkuse tõusu pole saavutatud; noorte endi algatatud projekte on vaadeldaval perioodil tunduvalt vähem, kui võiks oodatavate tulemuste alusel eeldada. Meede 4 2009.a. taotlusel oli projektide rakendamise lõppkuupäev 31.05.2011. Meede 5 7 taotluses oli ettenähtud tegevuste ja investeeringute elluviimine 2009.a. jooksul; 2 taotluses oli ettenähtud projekti sisulise osa lõpp peale juunit 2010.
8. Suurem koostöövõime noorsootöö edendamisel.	3	Intervjuude käigus toodi välja, et noortemeetmetega on tugevdatud noorsootöötajate võrgustikku; mis on vajalik noorte aktiivsuse tõstmiseks. Noorte madala aktiivsuse üks põhjus eestvedajate puudumine, mida Noor Valgamaa meede adresseerib.
9. Soodsamad tingimused ning mitmekesisemad võimalused noorte algatusvõime, annete ja ettevõtlikkuse arendamiseks.	3	Tingimusi noorte algatusvõime ja ettevõtlikkuse arendamiseks on loodud- võimalus noortemeetmete kaudu noortel endal projekte taotleda.
10. Paranenud koostöö ettevõtjate vahel turustuse ja tööjõu väljaõppe alal.	2	Äripartnerluse meetmes 2 ühisturustusega seotud taotlust. Intervjuudes on kirjeldatud ka üldist ettevõtjate koostööd ja toodi üks näide, kus ettevõtjal on idee, et ta kaalub tulevikus ühte koosturustusvõimalust. Tööjõu väljaõppe alal toimuva koostöö kohta infot intervjuudest ega taotluste analüüsist ei saadud. Ühisturustuse alast koostööd on toimunud, aga tööjõu väljaõppe alast mitte. Seetõttu lähieesmärk on ainult osaliselt saavutatav. Äripartnerluse meede oma sisult on suunatud ettevõtjate koostöö arendamisele. Äripartnerluse meetmes oli ühes taotluses ettenähtud sisulise osa lõpuks juuni 2010, teisel taotlusel juuni 2011. 3 taotluse puhul oli tegevus läbi viidud enne 01.05.10; ühel taotluses puudus lõpukuupäev. Tugeva tegija meetme puhul oli 11 taotluses oli ettenähtud tegevuse, investeeringu lõpukuupäev enne 01.05.10; 5 taotlust nimetas lõpukuupäevana vahemikku 15.05.10- 31.12.10; 2 taotluses nimetati lõpukuupäevaks 2011.a.
11. Ettevõtjatele parem ligipääs informatsioonile, nõuandele ning investeeringutele.	3	
12. Ettevõtlusaktiivsuse tõus Valgamaal.	2	LEADER soodustab aktiivsuse tõusu mingil määral, aga ei saa kinnitada, et konkreetsed projektid olulisel määral maakonnas ettevõtlusaktiivsust mõjutavad.
13. Valgamaa mikro- ja väikeettevõtete ning nende poolt pakutavate toodete ja teenuste konkurentsivõime tõus.	3	LEADER-i ettevõtlusmeetmed on sobivad eelkõige mikro- ja väikeettevõtjatele.
14. Parema ligipääsu struktuurifondide (EAS & PRIA) investeeringutoetustele.	2	LEADER-i raames toimunud koolitused, taotlused jm tegevused on parandatud kohalikkude projektide kirjutamise, taotlemise, juhtimise alast võimekust ja kaudselt toetavad seda eesmärki.
15. Partnerluskogu suutlikkus parandada tegevuspiirkonna elukeskkonda ning tõsta selle konkurentsivõimet kaasates kõiki huvigruppe.	3	Meetmed ja nendest taotletud projektid vastavad sellele eesmärgile.

7. Strateegias seatud tegevuste ja oodatavate tulemuste analüüs meetmete lõikes

Alljärgnevalt on toodud tabelitena hinnangud meetmete lõikes. Eesmärgiks on anda ülevaade, kuivõrd saavutatavad on strateegia meetmetes seatud tulemused.

Aluseks on võetud strateegias seatud meetmete tegevused ja oodatavad tulemused (Valgamaa Partnerluskogu 2008, lk. 42- 49). Hinnatud on järgmises jaotuses:

- kas märgitud sihtgruppi 2009.a meetmes haarati;
- kas ettenähtud tegevused on 2009.a meetmes toimunud (toimusid, toimusid osaliselt; ei toimunud);

ning oodatavad tulemused

- kas seatud tulemused on saavutatavad (eesmärk on saavutatav, eesmärk on saavutav osaliselt, eesmärgi saavutamine on küsitav). Tulemuste saavutamist on hinnatud seni olemasoleva info põhjal, nt kui taotlemisaktiivsus jääb samaks, sellise tulemuseni jõutakse jne.

Ei saa hinnata märke on toodud info kohta, mille puhul sellist infot taotlustes pole, ajaperiood on olnud liiga lühike, et tulemuse saavutamist hinnata Täpsustamiseks on lisatud kommentaare, seletusi. Paljudel juhtudel taotlustes sellist infot pole (ei olegi ette nähtud, et seal see oleks), mille alusel saaks hinnata, kuidas taotluses ettenähtu reaalselt rakendus ja selle alusel hinnata, kuivõrd oodatavat tulemust on võimalik saavutada. Kui PK soovib täpselt hinnata, kuivõrd strateegias oodatavate tulemuste all seatud eesmärgid saavutati (nt kui palju inimesi koolitati jms), siis peab koguma andmeid ka muudest allikatest kui ainult taotlusdokumentidest.

Tabel 21. Valged laigud – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 1: VALGED LAIGUD – arengutõuge passiivsetele kogukondadele			
Eesmärk	Nõrga sotsiaalse kapitaliga kogukondade koostöövõime ning suutlikkus ühistegevuse kaudu parendada oma elukeskkonda.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgrupid	Kogukonnad külades, alevites, linnaosades, kus puuduvad kodanikeühendused ja ühistegevus.	Sihtgruppi haarati osaliselt	Mõlemad 2009.a projektid on suunatud korterühistutele, kuid kodanikeühendusi ja organisatsioone pole meetmes haaratud. Arvestades, et taotlemisaktiivsus on erinevates piirkondades erinev (nt Põdralast taotlusi 2009.a. ei olnud), siis on mõttekas kaaluda, et selles meetmes kaasata ka laiemalt muid sihtgruppe peale korrusmajakogukondade.
	Korrusmajakogukonnad, kus puudub või ei toimi korteriühistu ning elanike koostöö.	Sihtgruppi haarati	
Tegevused	Kogukonna kaasamise alane koolitus ja nõustamine	Toimus	
	Korteriühistu majandamise ja haldamise koolitus ja nõustamine	Toimus	
	Kogukondade väikeprojektide elluviimine (toetus ühe kogukonna kohta kuni 12 000 EEK)	Toimus	
Oodatavad tulemused	Koolitatud 80 eestvedajat ja nõustatud 60 kogukonda	Eesmärgi saavutamine küsitav- 2009.a 12 korrusmaja esindaja koolitus (ca 15% 80-st).	Arvestades, et 2009.a taotluse koolitusprojekti oli ettenähtud 12 korrusmaja esindaja koolitamine, siis peab edaspidisel perioodil koolitustegevus aktiivsem olema (rohkem koolitusi ja rohkem osalejaid, et jõuda soovitud tulemuseni).
	Rahastatud 50 väikeprojekti, milles osalenud 1200 elanikku.	Väikeprojektide eesmärk on saavutatav; 2009.a rahastati 12 väikeprojekti (koondtaotlus) (24% tulemusest) . Elanike osalemismäär ei saa hinnata.	Kui väikeprojektide esitamine jätkub samas mahus, siis oodatav tulemus (50 projekti) saavutatakse. Elanike osalemismäär täpseks hindamiseks on vaja koguda andmeid KÜ-delt ja MTÜ-delt. St. kui Valgamaa PK soovib peale strateegia perioodi lõppu hinnata, kui palju elanikke osales ja kas selle meetme raames jõuti selle arvuni- 1200 osalenud elanikku, siis on vaja koguda andmeid, kui palju elanikke või liikmeid taotlejate projektides osales. Vaja on ka defineerida, mida PK siin mõtleb osalenud elaniku all- kas nt kui inimene, kes plaanib KÜ-d moodustada, osaleb koolitusel, kuidas seda teha, kas siis tema maja elanikud ja võimalikud KÜ tulevased liikmed loetakse osalenud elanikeks? Üks kõige lihtsamaid võimalusi andmete kogumiseks on, et Valgamaa PK, nt meetme koordinaator kogub jooksvalt andmeid- taotluse esitamisel küsitakse taotlejalt nt MTÜ liikmete arvu, KÜ liikmete arvu või nt koolituste puhul korrusmajadele, kus KÜ-d pole, selle korterite ehk võimalike liikmete arvu.
	Loodud 30 uut seltsingut, MTÜd,	Ei saa hinnata	Üldhinnangut eesmärgiks seatud tulemuste saavutamisele ei saa veel anda, sest periood

	korteriühisust või korteriühistut.		on liiga lühike. Täpseid arve saab hinnata strateegia perioodi lõpus. Samas võib hinnata, et kolmanda sektori organisatsioonide arv piirkonnas on tõusnud. Arvestades, et 2009.a oli meede suunatud ainult KÜ-dele, siis võib tekkida probleem tulemuse saavutamiseks. Juhul kui meetmes edaspidi tegutsetakse ka muude MTÜ-de aktiveerimisega, on parem võimalus tulemuse saavutamiseks.
	Jätkusuutlikeks osutunud 70% (3 aasta pärast toimiv MTÜ/seltsing, kes viib ellu projekte)	Ei saa hinnata	Üldhinnangut tulemuste saavutamisele ei saa veel anda, sest periood on liiga lühike. Täpseid arve saab hinnata kolme aasta pärast strateegia perioodi lõppu.

Tabel 22. Väärt elukeskkond – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 2: VÄÄRT ELUKESKKOND - kogukonnaalgatused elukeskkonna parandamiseks			
Eesmärk	Kvaliteetsem ja atraktiivsem elukeskkond ning paremini väärtustatud paikkonna eripära külades, alevikes, alevites ning väikelinnades. Piirkonna atraktiivsuse tõus läbi kohaliku algatuse ja koostöö. Kogukondade ja kodanikeühenduste suurem osalus kohalikes otsustusprotsessides.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgruppid	Kohalikud kogukonnad, sealhulgas korrusmaja-kogukonnad.	Sihtgruppi haarati	2009.a 2 heakskiidetud taotlust KÜ-delt, 13 muudelt MTÜ-delt
	Kohaliku või piirkondliku või arenguga tegelevad organisatsioonid	Sihtgruppi haarati	
Tegevused	Kogukondade koolitamine, nõustamine ja tunnustamine. (Rahvusvaheline koostöö)	Toimus osaliselt. Rahvusvahelist koostööd 2009.a ei toimunud	2009.a 1 taotlus otseselt suunatud KOV, kolmanda sektori koolitamisele. 2009.a projektid on olnud valdavalt elukeskkonda parandavad konkreetsed ehitised, projekteerimine,
	Elukeskkonda parandavate kogukonnaprojektide rakendamine. (Kagu-Eesti koostöö)	Toimus	Kagu-Eesti koostööd taotlustes eraldi välja toodud ei ole, va. 1 taotlus, kus kasusaajateks 3 KOV-i elanikud
	Piirkonna mainet ja atraktiivsust tõstvate koostööprojektide rakendamine. (Kagu-Eesti koostöö)	Toimus	Piirkonna mainele suunatud vähemalt 2 2009.a taotlust, mis on ka üle Valgamaalise rakenduspiirkonnaga
	„Kogukonna hääl“ – kodanikualgatust toetavate koostööstruktuuride tugevdamine.	Toimus	2009.a taotlus – „Kogukonna hääl“.
Oodatavad tulemused	Rahastatakse 60 kogukonnaprojekti ja 15 koostööprojekti, kuhu on kaasatud 2500 elanikku.	Eesmärk on saavutatav. Elanike kaasamist ei saa hinnata	2009.a kiideti heaks 19 projekti (32% 60-st). Samasuguse aktiivsuse jätkumisel, eesmärk saavutatakse. Taotluste alusel kaasatud elanike arvu ei saa hinnata, selle hindamiseks on vaja koguda infot aruandlusest, st. kui palju mingis konkreetses projektis elanikke osales või kui palju on

			konkreetsel MTÜ-d, KÜ-l liikmeid, kes sellest projektist otse kasu saavad.
	Koolitustel, konverentsidel, õppereisidel jne on osalenud 400 kogukonna eestvedajat.	Ei saa hinnata	Taotluste alusel eesmärgi täitmist hinnata ei saa. 1 taotlus, mis 2009.a oli koolituse korraldamiseks, ei sisalda infot võimalike osalejate arvu kohta. Tulemuse saavutamise hindamiseks vaja koguda infot aruandlusest- st kui palju inimesi konkreetselt osales korraldatud konverentsidel, õppereisidel ja kas eesmärk- 400 kogukonna eestvedaja osalemine saavutati. .
	Kõigis omavalitsustes toimivad kodanikeühenduste ümarlaad ja/või muud koostööstruktuurid.	Ei saa hinnata	Taotluste alusel eesmärgi täitmist hinnata ei saa. Tulemuse täitmise hindamiseks vaja täpsustada, mida koostööstruktuuride all mõeldakse. Hindamiseks vaja koguda täiendavat infot KOV-delt perioodi lõpus.

Tabel 23. Külakukkur – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 3: KÜLAKUKKUR – kogukonnaettevõtluse arendamine			
Eesmärk	Kohalikele vajadustele vastavate teenuste parem kättesaadavus. Kolmanda sektori suutlikkuse tõus majandustegevuse arendamisel kogukonna ressursside baasil.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgrupid	Keskmisest suurema kogemusega kogukonnad ja MTÜd, kes on valmis arendama majandustegevust.	Sihtgruppi haarati	
Tegevused	Kogukonna ettevõtluse koolitus ja äriplaani nõustamine.	Toimus	2009.a oli 1 heakskiidetud taotlus, milles oli ettenähtud koolitus kogukonna ettevõtluse ja äriplaani loomiseks
	Toetused kogukonnateenuste arendamiseks ja kogukonna ettevõtluse käivitamiseks	Toimus	
Oodatavad tulemused	Ettevõtluskoolitusel osaleb vähemalt 60 inimest.	Ei saa hinnata	Taotluse alusel ei saa hinnata; eesmärgi saavutamise hindamiseks andmeid koguda aruandlusest (koolitusel osalejate arv) 1-s heakskiidetud taotluses koolituses osalejate arvu ei hinnatud
	Äriplaani või majanduskavani jõuab vähemalt 50 kogukonda	Eesmärk on saavutatav	Kui senine aktiivsus jääb samaks, siis jõutakse seatud eesmärgini.
	Majandustegevust vähemalt 40 kogukonda	Eesmärk on saavutatav	Kui senine aktiivsus jääb samaks, siis jõutakse seatud eesmärgini.
	Kolm aastat peale projekti lõppu tegutseb 30 kogukonna ettevõtet	Ei saa hinnata	Üldhinnangut eesmärgi saavutamisele ei saa veel anda, sest periood on liiga lühike. Täpseid arve saab hinnata strateegia perioodi lõpus.
	Luuakse vähemalt 15 osa- või täisajalist töökohta.	Eesmärk on saavutatav	Kui töökohad ka reaalsuses luuakse, on eesmärk saavutatav

Tabel 24. Noorte võimalused maal – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 4: NOORTE VÕIMALUSED MAAL - tugisüsteem Valgamaa noortele			
Eesmärk	Noorte parem kaasatus kogukonda ning oma elukeskkonna kujundamisse. Noorte aktiivsuse ja juhtimissuutlikkuse tõus. Suurem koostöövõime noorsootöö edendamisel.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgruppid	Valgamaa noored vanuses kuni 26.	Sihtgruppi haarati	
	Piirkonnas tegutsevad formaalsed ja mitteformaalsed noorteühendused	Sihtgruppi haarati	
	Noorte liidrid, juhendajad, eestvedajad, noorsootöötajad	2009.a sihtgruppi meetmes ei haaratud	Koondtaotlus koosneb noorte endi algatatud väikeprojektidest; taotluses pole informatsiooni, kuid võrd on noorte juhendajad, eestvedajad, noorsootöötajad kaasatud. Arvestades, et tegemist peaks olema noorte endi algatusega, siis põhiliselt on meede olnud suunatud noortele endile, mitte sellele sihtrühmale.
Tegevused	Noorsootöö võrgustiku laiendamine, nõustamine ja koolitamine (Kagu-Eesti koostöö)	Toimus osaliselt	2009.a taotlus koosneb noorte endi algatusega väikeprojektidest; noorsootöötajaid otseselt projektides välja toodud ei ole. Võrgustiku arendamine on toimunud teatud määral (2 väikeprojektis koolitus, 1 koostööprojekt kahe valla noorte vahel)
	Noorte omaalgatuslike väikeprojektide rakendamine (toetus ühe projekti kohta kuni 10 000)	Toimus	
Oodatavad tulemused	Võrgustikku kuulub vähemalt 75 noorteliidrit ja juhendajat.	Eesmärk on saavutatav	2009.a esitati 15 noorte väikeprojekti; noorteportaalis nimetatud kohalikud noorte organisatsioonid ja ühendused; valdade noorsootöötajad.
	Tegevuspiirkonnas toimib noorsootöö organisatsioon.	Ei saa hinnata	Tegevuspiirkonnas toimivad mitmed noortekeskused. Eesmärgi saavutamise mõõtmiseks tuleb täpsustada, mida konkreetse noorsootöö organisatsiooni all on strateegias mõeldud, nt Valgamaal hetkel toimivad erinevad noorte organisatsioonid.
	Partnerluskogu koolitustel, konverentsidel ja õppereisidel on osalenud vähemalt 100 noort.	Eesmärk on saavutatav	Kui noorte aktiivsus jääb edaspidi samaks, eesmärk on saavutatav. Hinnates senist tulemuslikkust - 2009.a 2 väikeprojektis kavas koolitus, milles 1 osalejate arv 20- 35, teises taotluses märkimata. Õppereisidel osalenud noorte täpse arvu saamiseks on vaja koguda infot aruandlusest, st kui palju sel õppereisil osalejaid oli.
	Ellu on viidud vähemalt 65 noortealgatust, millesse on kaasatud 1000 noort vanuses 7-26.	Noortealgatuste arv-eesmärk on saavutatav. Kaasatud noorte arvu ei saa hetkel hinnata..	Kui noorte väikeprojektide esitamisaktiivsus jääb samaks, siis eesmärk (65 noortealgatust) on saavutatav. 2009.a taotluses 15 väikeprojekti (23% tulemusest). Üldhinnangut kaasatud noorte arvu kohta ei saa veel anda, sest periood on liiga lühike. Võttes arvesse aga, mis on taotluses märgitud (osalejate arv), siis ainult 3 väikeprojektis (30, 20- 35, 150 kogukonnaliiget) oli see toodud. Kaasatud noorte täpseks hindamiseks peab aruannete alusel koguma andmeid noorteühendustes ja projektidega korraldatud ürituste, koolituste täpsete osalejate arvu kohta.
	Projektide juhtimise kogemuse	Eesmärk on saavutatav	1 projektis 20- 35 noore koolitus; 15 noorte endi algatusega väikeprojekti. Kui aktiivsus jääb edaspidi

	saanud vähemalt 75 noort.		samaks, eesmärk on saavutatav.
	Ellu on viidud noortestrategia ning käivitunud on noorteportaal.	Noortestrategia elluviimine- ei saa hinnata. Valgamaa noorteportaal on käivitunud eesmärk on saavutatud.	Noortestrategia elluviimise hetkeseisukorra kohta infot ei ole.

Tabel 25. Noor Valgamaa – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 5: NOOR VALGAMAA PROJEKTIKONKURSS – laste ja noorte tegevusvõimaluste arendamine			
Eesmärk	Soodsamad tingimused ning mitmekesisemad võimalused noorte algatusvõime, annete ja ettevõtlikkuse arendamiseks.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgrupid	Valgamaa noored vanuses kuni 26 aastat.	Sihtgruppi haarati	
	Noortega tegelevad organisatsioonid, asutused ja isikud.	Sihtgruppi haarati	Taotlejatest 3 MTÜ-d tegelevad noortega, lisaks taotlused tulnud 4 KOV-lt, projektide esitajad ja läbiviijad noorsootöötajad
Tegevused	Kogukonna noorteprojektide rakendamine	Toimus	
	Noortele suunatud koostööprojektide rakendamine (Kagu-Eesti & rahvusvaheline koostöö)	Toimus Kagu-Eesti koostöö. Rahvusvahelist koostöö 2009.a ei toimunud	9-st projektist 3-s on mainitud piirkondlikku koostööd. Rahvusvahelist koostööd taotlustes ei ole mainitud. 1-s taotluses plaanis rattamatk Lähti.
Oodatavad tulemused	Rakendatud vähemalt 60 noorteprojekti ja 15 koostööprojekti.	Eesmärgi saavutamine küsitav	2009.a 9 heakskiidetud taotlust (12% 75-st). Arvestades, et 2009.a. heakskiidetud taotluste arvu, siis peab edaspidisel perioodil heaks kiidetud taotluste arv suurenema, et jõuda soovitud tulemuseni.
	Projektidest kasusaajate hulk vähemalt 3000 noort.	Eesmärk saavutamine on küsitav	Kasusaajatena väljatoodud kokku 976 noort, aga arvestama peab, et osade taotluste kasusaajad tõenäoliselt kattuvad. 2010.a alguse seisuga oli Valgamaa PK piirkonnas 4565 noort vanuses 0- 19. Strateegias seatud meetme kasusaajate hulk 3000 noort võib-olla ebarealistlik eesmärk (2/3 piirkonna noortest). Selleks, et eesmärgini jõuda, peaks projektide arv ja selles otseselt osalevate noorte arv järgneval perioodil oluliselt tõusma. Soovitus on, et seada realistlikum eesmärk, sest meede ise toimib, aga nii suurt otsest kasusaajate hulganii jõudmine võib osutada raskeks.
	Kõik omavalitustest toetavad noorsootööd (ANK, noorsootöötaja, noorte ümarlaud, KOV rahastatud	Ei saa hinnata	Taotluste alusel ei saa seda hinnata; eesmärgi täpsemaks hindamiseks on vaja koguda täiendavaid andmeid KOV-lt. Kui võtta arvesse, millistest KOV-dest taotlusi on tulnud, kus tegutsevad ANK jne, siis 2009.a. mitmest KOV-ist taotlusi ei tulnud. Nt Otepää, Põdrala, kust ei tulnud taotlusi ega

noorteprojektid jne)	väikeprojekte kummagi noorte meetme raames 2009.a.
----------------------	--

Tabel 26. Äripartnerlus – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 6: ÄRIPARTNERLUS – edu ettevõtluses koostöö kaudu			
Eesmärk	Paranenud koostöö ettevõtjate vahel turustuse ja tööjõu väljaõppe alal. Ettevõtjatele parem ligipääs informatsioonile, nõuandele ning investeeringutele. Ettevõtjate parem kaasatus kohalikkude ja piirkondlikku arendustegevusse.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgrupid	Ettevõtlusorganisatsioonid ja -võrgustikud	Sihtgruppi haarati	
	Tegutsevad ettevõtted, kes tahavad oma konkurentsivõimed parandada koostöö kaudu	Sihtgruppi haarati	Sihtgrupp on haaratud läbi ettevõtlusorganisatsioonide taotluste, mille hulgas on koolitused, turustusüritused
	Alustavad ja potentsiaalsed piirkonna ettevõtjad	Ei saa hinnata	Olemasoleva info (taotlusvormid jm) alusel ei saa sihtgruppi kaasamist hinnata; täpsema info saamiseks peaks koguma andmeid läbi ettevõtlusorganisatsioonide projektides osalenute (nt koolitustel, üritustel osalejate tegevuse algus, organisatsiooniga liitumine jm). Vaja täpsustada, kes on potentsiaalne ettevõtja.
Tegevused	Ettevõtluse tugisüsteemi tugevdamine (Kagu-Eesti & rahvusvaheline koostöö)	Kohaliku tugisüsteemi tugevdamine läbi koolituste, koostöö, ühistegevuste toimus. Rahvusvaheliste koostööd ei toimunud	Rahvusvahelise koostöö tegevusi pole mainitud; ainuke rahvusvaheline tegevus, mis on meetme taotluses mainitud, on Valgamaa PK taotluses <i>Ettevõtlusnõustajate koolitus</i> mainitud stažeerimine Soomes; selle sisu rahvusvahelise koostöö seisukohast ei saa hinnata.
	Rahvusvahelised ühisturustusprojektid (Kagu-Eesti & rahvusvaheline koostöö)	Rahvusvahelised ühisturustusprojektid - toimus osaliselt	1 rahvusvaheline ühisturustusprojekt (turismiettevõtjate osalemine Läti turismimesil). Rahvusvahelist koostööd (välispartneritega) pole kättesaadaval olnud taotlustes mainitud.
	Ettevõtjate turustus- ja koolituselase koostöö toetamine (Kagu-Eesti koostöö)	Toimus	
Oodatavad tulemused	Ettevõtlusvõrgustikesse kaasatud 250 ettevõtjat	Ei saa hinnata	Taotlustes väljatoodud Valgamaa Äriklubi liikmete arv 47. Tulemuse täpseks mõõtmiseks tuleks täpsustada, kuidas ettevõtete osalust mõõta - kas taotlenud organisatsioonides osalejate arv, taotletud projektides osalejate arv, kogu Valgamaa erinevates ettevõtlusorganisatsioonide liikmete arv?
	Portaali külastuste keskmine arv kuus 1000.	Ei saa hinnata	Andmeid tulemuse saavutamise taseme hindamiseks küsida portaali käivitamise järel selle haldajalt

Nõustatud ettevõtjate arv 700	Ei saa hinnata	Eesmärgi täpseks mõõtmiseks täpsustada, mida siin nõustamise all mõeldakse - kas taotletud projektides koolitustel osalejaid; PK-ga ühendust võtnud ja projektide taotlemise vastu huvi tundnud ettevõtted vms. Valgamaal ettevõtjate arvu arvesse võttes peab 700 nõustatud ettevõtte tulemuse saavutamiseks ligi pooli neist mingil kujul „nõustama“.
EASi & PRIA meetmetest toetuste taotlejate arv 100	Ei saa hinnata	LEADER-i taotluste alusel ei saa hinnata; tulemuse mõõtmiseks on vaja eraldi koguda andmeid EAS-ilt ja PRIA-lt.
Kõigis omavalitsustes toimivad ettevõtlusalased koostööstruktuurid.	Ei saa hinnata	Vaja täpsustada, kuidas PK defineerib ettevõtlusalast koostööstruktuuri (kohalik organisatsioon, ettevõtlusspetsialist), et andmeid koguda, kas need toimivad. Üle-Valgamaalised ettevõtlusorganisatsioonid toimivad.
Toetuskeemist toetatud projekte 25, kasusaajate arvuga 100.	Eesmärk on saavutatav. 2009.a toetati 6 projekti; otseseid kasusaajaid olid taotlustes nimetatud kokku 257 ettevõtet, lisaks veel kasusaajatena KOV esindajad, kohalikud elanikud, muud ettevõtted piirkonnas	Kui heakskiidetud projektide arv aastas jääb samale tasemele, siis eesmärk saavutatakse. Kasusaajate tulemus on 1 aastaga juba saavutatud (otsesed kasusaajad taotluses-koolitustes osalejad, turustusprojektides osalejad). Projektides nimetatud kaudsete kasusaajate arv on veel suurem.

Tabel 27. Tugev tegija – strateegias seatud tegevused ja oodatavad tulemused

Meede 7: TUGEV TEGIJA - investeringutoetused mikro- ja väikeettevõtetele			
Eesmärk	Ettevõtlusaktiivsuse tõus Valgamaal. Valgamaa mikro- ja väikeettevõtete ning nende poolt pakutavate toodete ja teenuste konkurentsivõime tõus. Parem ligipääs struktuurifondide (EAS & PRIA) investeringutoetustele.		
		2009.a taotluste alusel hinnang saavutamisele	Kommentaariid
Sihtgrupid	Valgamaal tegutsevad mikro- ja väikeettevõtted.	Sihtgruppi haarati	2009.a 19 heakskiidetud taotlust, kõigi puhul tegemist mikroettevõttega
	Alustavad ettevõtted	Sihtgruppi haarati	Kui võtta määratlus alustavast ettevõtjast kui kuni 12 kuud enne taotlemist registreeritud ettevõttest, siis 19-st 2009.a heakskiidetud taotlusest saab lugeda alustavateks (asutatud 2008-2009) 4 ettevõtjat. Ühe ettevõtte puhul- taotlus PK-le ja äriplaan esitatud üle nime alt, PRIA andmetes teine nimi, siis arvesse on võetud praegu kehtiva nime all registreering (2008.a det).
	Potentsiaalsed ettevõtjad	2009.a. sihtgruppi meetmes ei haaratud	Kõik heakskiidetud taotlused tulid tegutsevatest ettevõtetelt. Vaja on täpsustada, keda loetakse potentsiaalseks ettevõtjaks, et selle sihtgruppi haaratust ja tegevuste tulemuslikkust mõõta

Tegevused	Ettevõtlusalased koolitused ja nõustamine sihtgruppidele	Ei saa hinnata	Taotluste alusel PK poolt läbiviidud koolitusi ja nõustamisi ei saa hinnata.
	Alustava ettevõtte toetus	Toimus	Alustavateks ettevõteteks on loetud 2008-2009.a asutatud ettevõtted (4 tk 19-st taotlusest)
	Investeeringutoetus tegutsevatele ettevõtetele	Toimus	Kõik 2009.a 19 heakskiidetud taotlust olid investeeringutoetused
	Investeeringute ettevalmistamise toetus	Ei toimunud	Investeeringuteks vajalike dokumentide (keskkonnamõtjude hindamise, detailplaneeringu, ehitusgeodeetiliste uuringute, ehitusprojektide, muinsuskaitse remondi eritingimuste koostamine) tellimine-taotlustes pole nimetatud tegevusi kirjeldatud
Oodatavad tulemused	Koolitustes osalenud vähemalt 75 tegutsevat või potentsiaalset ettevõtjat.	Ei saa hinnata	Taotluste alusel ei saa hinnata, kui palju on ettevõtjaid Valgamaa PK koolitustes osalenud. 2009.a üksi ettevõtja sellest meetmest koolituse jaoks vahendeid ei taotlenud.
	Toetuse kaudu loodud vähemalt 35 ettevõtet, neist jätkusuutlikud vähemalt 80%.	Eesmärgi saavutamine on küsitav	Üldhinnangut eesmärgi saavutamisele ei saa veel anda, sest periood on liiga lühike. Täpseid arve saab hinnata strateegia perioodi lõpus, aga arvestades üldist aktiivsust, siis selleks, et aastaks 2013 oleks loodud 35 ettevõtet, on vaja ettevõtete loomisaktiivsuse olulist tõusu võrreldes 2009.a. Kui hinnata toetuse taotlemise hetkel vähem kui aastased ettevõtted alustatavaks ettevõtteks, 2009 oli neid taotlejate hulgas 4. Arvestades, et taotleja peab olema registreeritud ettevõtte, siis tulemuse täpseks mõõtmiseks vaja koguda täiendavaid andmeid huviliste kohta, kas käesoleva meetme abil on ettevõtte asutamiseni jõutud ja millal. Samuti täpsustada, mis on olnud LEADER-i mõju ettevõtte asutamisel (nt kas ainult Valgamaa PK-lt toetust saamine).
	Välja antud 20 tegutseva ettevõtte investeeringutoetust	Eesmärk on saavutatud.	Kui 2008- 2013. aastaks seatud eesmärgiks 20 toetust, siis arvestades, et 2009.a oli 19 heakskiidetud taotlust, on kogu perioodi tulemus 95% ühe aastaga juba saavutatud.
Välja antud 30 investeeringute ettevalmistamise toetust, millest 80% realiseerub investeeringuna.	2009.a. pole toimunud.	Selle eesmärgi saavutamiseks võib tekkida probleem. Selle saavutamiseks tuleb järgneval perioodil rohkem tähelepanu pöörata ja reklaami teha investeeringute ettevalmistamise toetuse saamise võimalusele.	

8. Hinnang meetmete olulisuse, toimivusele ja tõhususele

8.1. Metoodika

Vastavalt üldmetoodika osas väljatoodule on antud hinnang meetmetele järgnevate punktide alusel põhielementide kaupa:

1. Meetmete olulisuse analüüs strateegia seisukohalt piirkonna vajaduste rahuldamiseks;
2. Meetmete toimivuse analüüs, st millised eesmärgid on realselt projektiga saavutatud (võimalik saavutada);
3. Meetmete tõhususe analüüs, millega võrreldakse projekti mõju toetuse summa kohta ning omakorda tõhusust strateegia eesmärkide saavutamisel.

Tabelis 28 on näha olulisuse, toimivuse ja tõhususe hinnangu kokkuleppelised tähendused.

Tabel 28. Hinnangute kokkuleppelised tähendused

Hinnang	Tähendus		
	Olulisus	Toimivus	Tõhusus
4	Väga oluline	Toimib väga hästi	Väga tõhus
3	Pigem oluline	Toimib	Tõhus
2	Vähe oluline	Toimib vähesel määral	On tõhus vähesel määral
1	Üldse mitte oluline	Ei toimi üldse	Ei ole üldse tõhus

Iga meetme kohta koondhinnangu andmisel lähtuti nimetatud skaalast. Koondhinnangu puhul on tegemist eksperthinnanguga. Hinnangud andis vahehindamist läbiviiv meeskond ja meetmete hindamisel on lähtutud taotluste, grupiintervjuude ja meetmete tegevuste ja oodatavate tulemuste analüüsist.

8.2. Hinnang meetmetele

Tabel 29. Üldhinnangud meetmetele

Meetme nimetus	Hinnang põhielementidele			Koondhinnang	Lisakommentaariid, seletused
	Olulisus	Toimivus	Tõhusus		
Meede 1. Valged laigud	4	2	2	3	KÜ-de kõrval võiks kaaluda võimalust, kuidas rohkem tähelepanu pöörata ka muudele kolmanda sektori organisatsioonidele.
Meede 2. Väärt elukeskkond	4	4	4	4	
Meede 3. Külakukkur	4	4	4	4	
Meede 4. Noorte võimalused	4	2	2	2	Noorte endi madal aktiivsus, on piirkondi, kus noortemeetmetest pole taotletud, kuigi üldine kolmanda sektori

maal					aktiivsus piirkonnas suhteliselt kõrge. Meetmes ära kasutatud eelarve vahendite osakaal on kõige väiksem.
Meede 5. Noor Valgamaa	4	2	3	3	Eelarvevahendeid on ära kasutatud vähe.
Meede 6. Äripartnerlus	4	2	2	3	2009.a. tööjõukoolitusprojekte pole toimunud.
Meede 7. Tugev tegija	3	4	2	3	Taotluste arv on suur ja huvi on meetme vastu suur; taotlemine toimib ja eelarve on ära kasutatud. Meetme olulisust ja tõhusust vähendavad suur ajakulu (eriti problemaatiline, kui on vaja kiiresti ja nt innovaatilise teenuse, tootega turule tulla), suhteliselt väike summa; erinevaid investeringutoetusi on võimalik taotleda ka muudest allikatest ja kiiremini.

9. Soovitused ja ettepanekud

9.1. Soovitused ja ettepanekud (kogutud intervjuude käigus)

Alljärgnevalt on esitatud intervjuude jm materjali analüüsi käigus välja toodud küsimused.

Partnerluskogu poolt mõjutatavad ja muudetavad küsimused:

- Erinevad taotlusvormid Partnerluskogul ja PRIAl (eelarve vormid) ja Partnerluskogu erinevatel meetmetel; taotlejaid häiris, et peab tegema lisatööd ja erinevad meetmete taotlusvormid tekitavad segadust. Võimalikult palju ühtlustatud taotlusvormid võimaldaksid andmeid kopeerida PRIA vormile.
- Partnerluskogu vormide allalaaditavus ja eelneva kontakti vajadus – esineb erinevaid seisukohti; kuigi valdavalt kinnitati, et on arusaadav, et sellega soovitakse taotluste kvaliteet parandada jms, oli ka vastajaid, keda see häiris.
- Bürokratia asjaajamisel- mingil määral paratamatu, aga ka seotud eelneva küsimusega (vajadus kontakteeruda koordinaatoriga teatud määral suurendab seda).
- Juhendite keerulisus ja taotlusvormide täitmine: nt mainiti probleeme eesmärkide kirjeldamisega taotluses, sisu lahti kirjutamine, jätkusuutlikkuse defineerimise vajaduse järgi. Selle taga on juhendite arusaadavus, mis on nt noorte puhul suur probleem. Meetmete erinevad juhendid nõuavad suurt ja mõttetut eeltööd.
- Hindamisjuhendit pole, taotlejatel ebaselgus, mille alusel taotlusi sisuliselt ei hinnata.
- Vallavalitsustel puudub ülevaade, kes nende piirkonnast midagi taotleb.
- Info ei liigu valdadest ja koolidest noorteni.
- Partnerluskogu enda vajadus juriidilise nõuande järgi.
- Partnerluskogu suur töömaht praeguste hindamisprotseduuri korral.
- Koondtaotlustega Partnerluskogu poolt võetud suured kohustused ja töömaht.

- Osade piirkondade madal aktiivsus.
- Täiskasvanute poolt kirjutatud projektid noorte endi algatustega projektides.
- Vähene usaldus taotleja vastu.
- Väiksed toetuse määrad, eriti ettevõtjatele.

Küsimused, mida Partnerluskogu mõjutada ei saa:

- PRIA menetlusaja pikkus (90 tööpäeva)- tekitab erinevad probleeme: projektidega peab tihti alustama ja leidma nendele finantseeringu teadmata PRIA otsust; finantseeringu leidmine keeruline, nt pangalaenu; aeg projekti kirjutamisest selle teostamiseni venib, mistõttu nt üritused või tegevused, mis peavad toimuma suvel, liiguvad järgmisesse aastasse; noortel ja muudel projektide huvilistel kaob tahtmine, huvi jms.
- Omaosaluse leidmine.
- MTÜde aruandlus, seadusandlus ja sellega tegelemise ajakulu.
- Finantseerimise korraldus ja raha tagasi saamine – põhiline probleem samamoodi PRIA menetluse pikkusest.
- Ajaplaani tegemine – põhiline probleem tekib PRIA menetluse pikkusest, seda oodates projekt nihkub edasi.
- Inventari säilitamine, nt eriti väikevahendite säilitamise kord.
- Inventari hoolduskulude abikõlbulikkus – (PRIAle).
- Aktiivse eestvedaja kadumine.
- Hinnapakumiste ja kalkulatsioonide küsimine.
- Lisadokumentide kordaajamine (muinsuskaitse eritingimused, ehitusload).
- MTÜde poolne omavahendite teenimine (võidakse käsitleda ettevõtlusena).
- Noorte vanusest tulenevad piirangud nende rakendamisele töödel.
- Projekti juhi tasustamine (PRIA erinev seisukoht).
- Taotlejate ebaausad kavatsused.

Organisatsioonilised küsimused

- Partnerluskogu vormide maksimaalne ühtlustamine PRIA omadega (eriti eelarve arvutamine) ja erinevate meetmete vormide ühtlustamine. Kui erinevatel meetmetel on sarnased taotlusvormid ja lisad, saab neid ka ühtse metoodika alusel hinnata.
- Luua näidisvorm – eriti vajalik oleks aruandevormidele, aga ka taotlustele. Vorm võiks olla kodulehel kättesaadav mitte küsimiseks, vaid ka harjutamiseks. Õpetada taotlejaid seda uut vormi kasutama, eriti eelarve osa.
- Täitmisjuhendid võimalikult selgeks, ühesuguseks ja lühikeseks. Taotluste täitmistel mainiti probleeme, et taotleja ei saa aru, mida temalt oodatakse, nt jätkusuulikkuse definitsioon taotlustes.
- Koolitused – nimetati huvi järgmiste koolituste vastu: MTÜde aruandluse, seadusandlusega seotud koolitused, ettevõtluskoolitus, projektijuhtimine, äriplaani koostamine, kaasamine, koolitus, kus oleks võimalus taotlejatel omavahel

kogemusi vahetada (ümarlaud).

- Juriidiliselt spetsialistidelt nõuande küsimuse võimalus- nii Partnerluskogul endal kui ka nt MTÜdel. Mainiti, et võiks ka vahendada, nt kust MTÜd saaks nõu küsida.
- Ettepanek taotlustähtaja meeldetuletuse kohta- Partnerluskogu võiks nt kaks korda saata meeldetuletuse – 3 nädalat enne ja 7 päeva enne tähtaega.
- Kodulehele panna edulood.

9.2. Soovitused ja ettepanekud vahehindamise teostajalt

Organisatsioonilised küsimused

- Luua lihtne andmebaas Exceli keskkonnas tegevusgrupile laekunud taotlusest, kus võiks kajastada taotluse number laekumise järgi, laekumise kuupäev, taotlemise kuupäev, taotleja nimi, reg. kood (sest nimed võivad muutuda), rakenduspiirkond, toetuse summa, meetme nimetus, kas taotlus sai tegevusgrupi heakskiidu või mitte, kas taotlus sai PRIAlt heakskiidu või mitte, PRIA poolt eraldatud toetussumma, kas toetus on PRIA poolt välja makstud ning võimalusel ka taotlusest tulenevad spetsiifilised näitajad (projekti algus- ja lõppkuupäev, eesmärk, tegevused, kasusaajad, koostööprojekt, partnerite arv, loodavate töökohtade arv vms). Selline lihtne andmebaas võimaldab teha lihtsaid ülevaateid olukorrast (taotluste piirkondlik jagunemine vms). Oluline on, et andmed sisestatakse andmebaasi ühesuguste reeglite alusel.
- Laekumise numbri järgi (mida teab ka taotleja) võiks tegevusgrupi kodulehel olla taotlejatele operatiivne info, kas taotlus sai toetust või mitte.
- Taotluste hindamine ja tagasisidestamine läbipaistvamaks taotlejatele. Soovitame hindamiskriteeriumite (punktide) avalikustamist ning tagasisidestamise puhul tuleks ära tuua lisaks koondhindade kõikide hindamiskriteeriumite raames antud punktid.

Muud ettepanekud

- **Pereettevõtete toetamine**- pereettevõtted on küllaltki jätkusuutlikud. Pakuvad võimalust tagada kogu perele tööhõive, kasutada ära pere tööjõuressurssi ja on väga oluline võimalus, mille abil saaks noori Valgamaale tagasi tuua, sest peale õpinguid suunduks noored tagasi pereettevõttesse. Eraldi võiks kaaluda sh nt pereettevõtte ülevõtmise toetamist, pereettevõtte tegevusalal noorte koolituse korraldust jne.
- **Noorte ettevõtluse ja töökohtade toetus**- soodustada (13-18) aastaste suvetöid jm väikeettevõtlust eelkõige nt teeninduses. Selles vanuses noored on huvitatud eriti suvistest töödest. Võiks kaaluda, kas on võimalik neid korraldada (nt muruniitmise teenus jms) läbi noorte algatuste või siis juba moodustatud MTÜde abiga. Suvetöödest on huvitatud juba ka teismelised. Suvel natuke teenuseid tehes raha teenimisest huvitatud noor ei pruugi hakata selle jaoks eraldi MTÜd (vahendite taotlemiseks) või ettevõtete moodustama. Seetõttu võiks kaaluda, kas on võimalik nendele neid töövõimalusi luua läbi muude organisatsioonide, teiste programmide

käigus (nt sarnane maleva printsiibile). Siin tuleks lähtuda noorte psühholoogilisest eripärasest – nad tahavad tegutseda koos. See tähendab, et leida võimalus ka tööharjumuste kujundamiseks suuremale seltskonnale (TPL) ja noorte projektidesse tuua sisse iseseisev töö ja vastutus, mitte ainult pehmed tegevused.

- **Valgamaalt pärit noorte võrgustiku loomine ja nendest ülevaate pidamine** – noorte lahkumine eelkõige ülikooli jm õpinguteks on paratamatu. Probleem on, et nad ei tule pärast õpinguid enam tagasi ja kohapeal puudub ka ülevaade, mis neist edasi saab. Seetõttu võiks kaaluda Valgamaalt pärit noorte (põhikoolilõpetajad ja vanemad, põhigrupp 18+) võrgustiku loomist, kuhu võiks olla kaasatud nt peale põhikooli lahkunud, gümnaasiumi vilistlased ja üliõpilased ja ka Valgamaalt pärit ülikoolivilistlased ja nende kontaktid. Võrgustiku abil võiks korralda erinevaid üritusi, isegi kui need ei toimu füüsiliselt Valgamaal, nt Valgamaalt pärit noorte üliõpilasüritused, vilistlaste kohtumised ettevõtjatega jms. Kontaktide olemasolul saab moodustada listi, mille kaudu ei anta infot ainult ürituste kohta, vaid kuhu nt Valgamaa ettevõtjad saaks praktikapakkumisi edastada. Selline tegevus annaks ülevaadet, kuhu on noored edasi suundunud ja samas hoiaks alal kontakte Valgamaaga.
- **Noored kui kogukonna osa**, mitte kui eraldiseisev sihtrühm. Kogukond koosneb erinevatest sihtrühmadest ja kui ainult noortele suunatud meede ei toimi väga tõhusalt, haarata noorte sihtrühm läbi kogukonnategevuste.
- **Eakad kui kogukonna osa (50+)** - nendele otseselt suunatud tegevusi hetkel ei ole, aga peab arvestama, et piirkonna tulevikus on paratamatu eakate inimeste osatähtsuse tõus.

KOKKUVÕTE

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2006–2013 „Elujõuline Valgamaa“ vahehindajaks oli Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut. Vahehindamine toimus vahemikus märts – juuni 2010.

Valgamaa Partnerluskogu (PK) 2006–2013 strateegia eesmärgiks on seatud valgamaalaste kõrge elukvaliteet ning edu tööturul ja ettevõtluses, mis saavutatakse läbi sotsiaalse kaasatuse, kvaliteetse elukeskkonna ning konkurentsivõimeliste häid töökohti pakkuvate ettevõtete. Prioriteetseteks valdkondadeks on seatud uute teadmiste ja tehnoloogiatega kasutamine, et tõsta piirkonna konkurentsivõimet tootmises ja teeninduses, elukeskkonna parandamine ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamine ning prioriteetseteks sihtgruppideks on kogukonnad, noored ja ettevõtjad.

Vahehindamise eesmärk oli anda hinnang 2009. a taotluste ja projekti tulemuste vastavusele strateegias ja selle meetmetes seatud eesmärkidele. Vahehindamise käigus viidi läbi strateegia ja 2009. a projektidokumentatsiooni analüüs, Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonna rahvastiku, ettevõtluse, kolmande sektori aktiivsuse kohta andmete kogumine ja analüüs. Samuti teostati grüpiintervjuud Partnerluskogu juhtkonna ja tegevmeeskonnaga ning grüpiintervjuud 2009.a taotlejatega.

Analüüsi põhiliseks aluseks oli Valgamaa PK tegevuspiirkonna jaotus omavalitsuste alusel ja prioriteetseks seatud sihtgrüpiide alusel. Analüüsi seostati 3 dimensiooniga: demograafiline, geograafiline ja sotsiaalne mõõde.

Uuritavate dimensioonide ja valdkondade kohta hinnangu andmisel lähtuti järgmistest punktidest:

- 1) Projektide olulisus (*relevance*) strateegia seiskohalt piirkonna vajaduste rahuldamiseks;
- 2) Projektide toimivus (*effectiveness*), st millised eesmärgid on realselt projektiga saavutatud (võimalik saavutada);
- 3) Projektide tõhususe (*efficiency*), millega uuritakse projektide mõju ja tõhusust strateegia eesmärkide saavutamisel.

Andmeallikateks olid Valgamaa PK strateegia ja projektitaotlused ja vormdokumendid, vahehindamise käigus läbiviidud grüpiintervjuud, Eesti Statistikaamet (ESA), Äriregister ja kohalike omavalitsuste kodulehed. Uurimismeetoditeks on olnud dokumendianalüüs, grüpiintervjuudel kvalitatiivne sisuanalüüs, statistiliste andmete empiiriline analüüs.

Alljärgnevalt on lühidalt kirjeldatud vahehindamise tulemusi:

Valgamaa PK tegevuspiirkonda kuulub Valga maakonda kuuluvat 12 kohalikku omavalitsust: Helme vald, Hummuli vald, Karula vald, Otepää vald, Palupera vald, Puka vald, Põdrala vald, Sangaste vald, Taheva vald, Tõlliste vald, Tõrva linn, Õru vald. PK tegevuspiirkonnas on 150 küla, 7 alevikku, üks linn ja üks vallasisene linn.

Tegevuspiirkonnas elas 2010. aasta alguse seisuga 20 356 elanikku. Kuni 19- aastaste osatähtsus elanikkonnas oli 22,4%, ületades Eesti keskmist näitajat (21,2%). 20-64-

aastaste osatähtsus oli keskmiselt 57,5% ning 65-aastaste ja vanemate elanike osatähtsus on keskmiselt 20,1%. Rahvastik on tihedamini koondunud maakonna lääne-loode osas Helme-Tõrva piirkonnas ja kirdes Otepää piirkonnas. Ülalpeetavate määr oli 2009. aastal Valga maakonnas on 56,2%.

Äriregistri andmetel 2010. a juuni alguse seisuga oli tegevuspiirkonnas registreeritud 934 äriühingut, 834 FIE-t, 396 MTÜ-d, 16 SA-d. Kõige suurema kolmanda sektori aktiivsusega 100 elaniku kohta on Otepää, Sangaste, Palupera ja Karula vallad, kõige madalamaga Põdrala ja Öru vald.

Valgamaa PK strateegia tegevuskava koosneb kaheksast meetmest, milles kolm on suunatud kogukonnale, kaks noortele, kaks ettevõtjatele. Kaheksas meede on Organisatsiooni juhtimine ja areng, mida vahehindamise käigus ei hinnatud.

2009. aastal esitati Valgamaa PK-le kokku 93 taotlust, millest 71 said tegevusgrupi heakskiidu ning 22 jäid heakskiiduta. Kahe meetme- Valged laigud meetme 1 taotluse ja Noorte võimalused maal meetmes oli tegemist koondtaotlustega, kus esitati üks taotlus, mis koosnes vastavalt 12 (Valged laigud) ja 15 (Noorte võimalused maal) väikeprojektist.

2009.a heakskiidetud taotluste arv oli meetme kaupa järgmine: Valged laigud 2, Väärt elukeskkond 19, Külakukkur 15, Noorte võimalused maal 1 (tegemist koondtaotlusega), Noor Valgamaa 9, Äripartnerlus 6, Tugev tegija 19.

Strateegia sihtgruppide lõikes said heakskiidu kokku 10 noorteprojekti, 25 ettevõtlusprojekti ning 36 kogukonnameetmete projekti. Kokku said heakskiidu 2009.a. 57 taotlejat.

Kõige sagedamini oli rakenduspiirkonnaks Otepää vald (heakskiit 12 taotlusele), ülejäänud omavalitsused olid ühe kuni 10 projekti rakenduspiirkonnaks. Põdrala vald ei ole ühegi projekti rakenduspiirkond. 11 taotluse rakenduspiirkonnaks oli märgitud Valgamaa, 2 projekti rakenduspiirkonnaks nimetati 4 erineva kohalike omavalitsuste kooslusi.

Võttes arvesse omavalitsuste rahvaarvu (joonis16), on näha erinevat taotlusaktiivsust. Kõige aktiivsemalt taotleti projekte Palupera (0,88 taotlust 100 elaniku kohta) ja Taheva (0,76 taotlust 100 elaniku kohta). Kõige madalam taotlusaktiivsus peale Põdrala, kust ei tulnud ühtegi ainult selle valla rakenduspiirkonnaga projekti, veel Tõrvas ja Örus.

Strateegia eelarve aastateks 2008–2010 oli 19,9 milj krooni. Strateegias on ettenähtud, et kogukonnad saavad 31% eelarvest, noored 15%, ettevõtjad 34% ja tegevusgrupp ise 20%.

Aastal 2009 heakskiidetud taotluste kogusumma oli 7,99 mln krooni, millest moodustas 11% noorte projektid, 45,4% kogukonnaprojektid, 43,5% ettevõtjate taotlused. 2009.a lõpuks oli ära kasutatud 40,1% perioodi 2008–2010.a eelarve vahenditest.

Hindamise teostaja hindas taotluste vastavust strateegia üld- ja lähieesmärgile neljase jaotusega skaalal: 4- vastab väga hästi, 3- vastab, 2- vastab vähesel määral, 1- ei vasta üldse. Üldhinnang taotlustele on, et need vastavad strateegia eesmärkidele.

Strateegia meetmete puhul hinnati nende olulisust, toimivust ja tõhusust taotluste ning intervjuude analüüsi tulemuste põhjal. Koondina anti hinnang neljase jaotusega skaalal.

Koondhinnang meetmete kaupa oli järgmine: Valged laigud 3, Väärt elukeskkond 4, Külakukkur 4, Noorte võimalused maal 2, Noor Valgamaa 3, Äripartnerlus 3, Tugev tegija 3.

Kokkuvõttev hinnang on, et 2009.a toimunud tegevused ja esitatud taotlused vastavad strateegia ja meetmete eesmärkidele. Hindaja esitas Partnerluskogule ülevaate probleemidest ja soovitused ning ettepanekud edasiseks tegevuseks.

Kasutatud allikad

ESA. Eesti Statistikaamet. Statistika andmebaas. www.stat.ee (10.08.2010)

ESA. Eesti Statistikaamet. Statistika andmebaas. www.stat.ee (13.05.2010)

Maakonnad arvudes 2004- 2008 (2009). Tallinn: Eesti Statistikaamet.

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu koduleht www.valgaleader.ee (22.03.2010)

Siseministerium (2009) Uuringu Eesti regioonide majandus-struktuuri muutuste prognoos lõpparuanne. Vastutav täitja: Tartu Ülikool.

Töötukassa. Töötud kohalikes omavalitsustes. <http://www.tootukassa.ee/index.php?id=11328> (17.08.10)

Valga Maavalitsus (2009) Valga maakonna teemaplaneering Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015. Kehtestatud Valga maavanema 29.12.2009. a korraldusega nr 536.

Valgamaa aastaraamat 2009 (2010). http://www.valgamaa.ee/userfiles/file/%C3%BCldinfo/valgamaa_aastaraamat_2009.pdf

Valgamaa aastaraamat 2009 (2010). Valga Maavalitsus, Valga. www.valgamv.ee/web/doc/Aastaraamat%202009.pdf

Valgamaa Partnerluskogu (2008). Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2006-2013. (Elujõuline Valgamaa. Kinnitatud üldkoosolekul 10. juunil 2008.

Äriregister www.rik.ee (11.06.2010).

Äriregister www.rik.ee (31.05.2010).

Lisa 1. Valgamaa PK tegevuspiirkonna rahvastik 01.01.10 vanusegruppide lõikes

Omavalitsus	0-19	20-64	65+	Elanike arv
Helme vald	579	1505	438	2522
Hummuli vald	273	589	193	1055
Karula vald	214	604	235	1053
Otepää vald	847	2370	824	4041
Palupera vald	269	632	238	1139
Puka vald	423	1014	398	1835
Põdrala vald	196	503	193	892
Sangaste vald	371	822	271	1464
Taheva vald	219	502	204	925
Tõlliste vald	391	1049	345	1785
Tõrva linn	660	1811	628	3099
Õru vald	123	304	119	546
Kokku	4565	11705	4086	20356

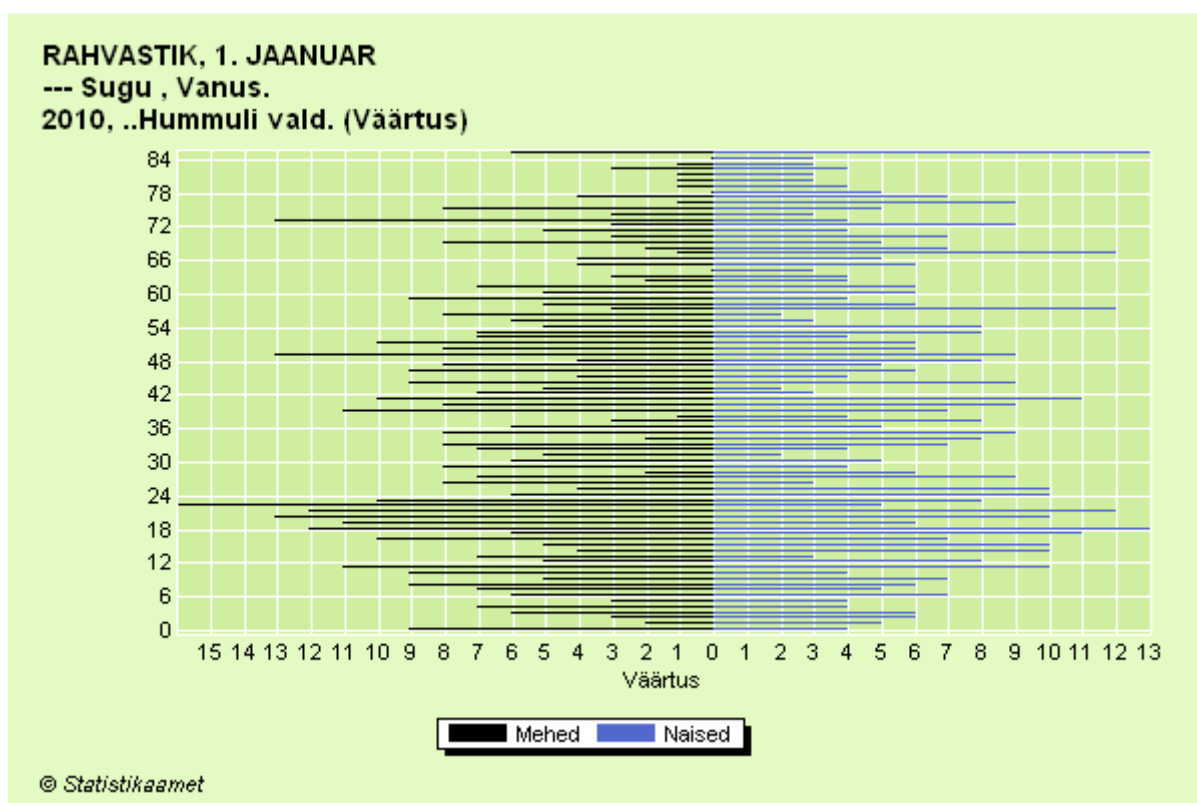
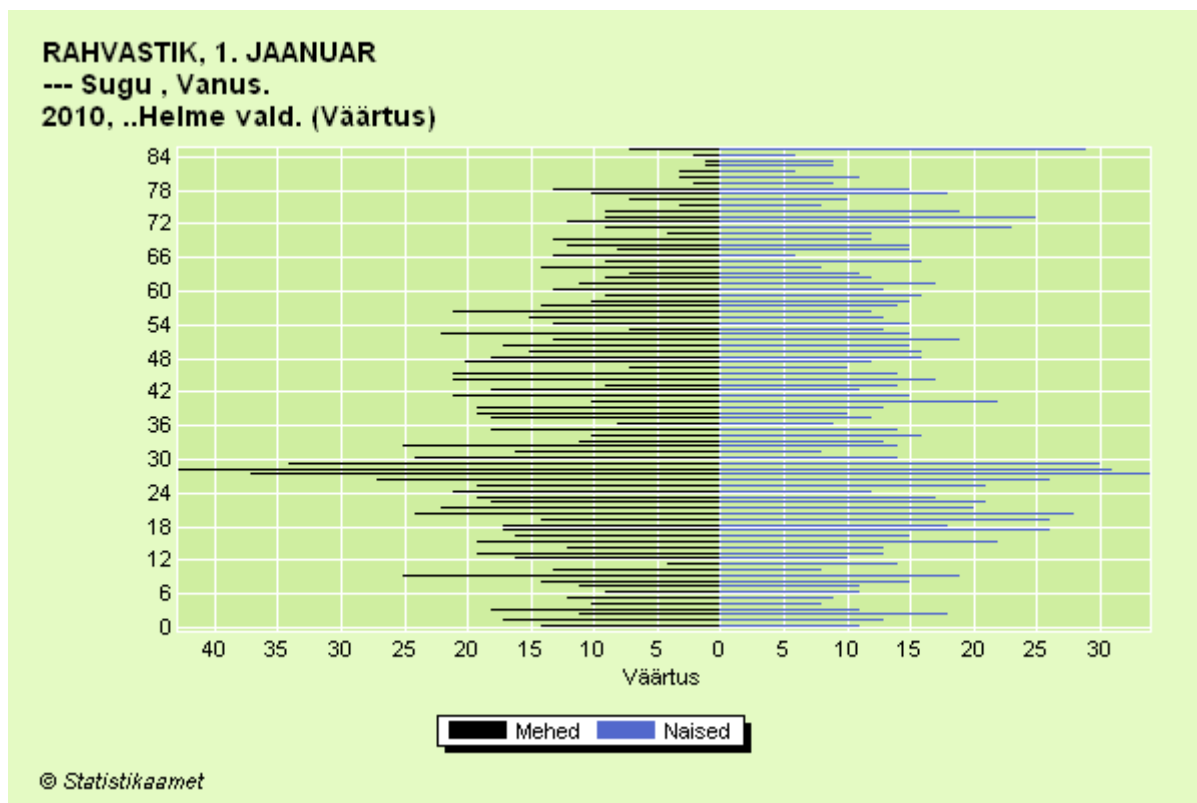
Allikas: ESA (13.05.10)

Lisa 2. Valgamaa PK tegevuspiirkonna rahvastik aastatel 2007- 2010

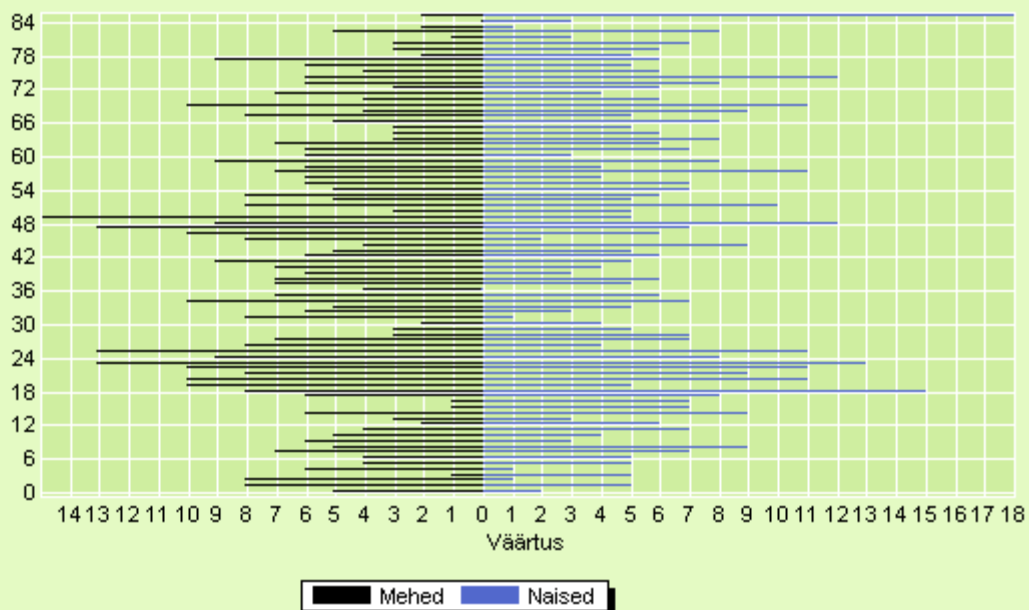
Omavalitsus	2007	2008	2009	2010	Muutus elanike arvus 2010- 2007	Muutuse % 2010 võrreldes 2007.a.
Helme vald	2526	2525	2525	2522	-4	-0,2
Hummuli vald	1060	1053	1054	1055	-5	-0,5
Karula vald	1088	1073	1068	1053	-35	-3,2
Otepää vald	4072	4048	4035	4041	-31	-0,8
Palupera vald	1152	1145	1137	1139	-13	-1,1
Puka vald	1855	1846	1837	1835	-20	-1,1
Põdrala vald	910	898	889	892	-18	-2,0
Sangaste vald	1478	1469	1465	1464	-14	-0,9
Taheva vald	957	947	942	925	-32	-3,3
Tõlliste vald	1827	1817	1798	1785	-42	-2,3
Tõrva linn	3106	3101	3101	3099	-7	-0,2
Õru vald	562	554	546	546	-16	-2,8
Kokku	20593	20476	20397	20356	-237	-1,2

Allikas: ESA (13.05.10); elanike arv on vastava aasta 1.jaan. seisuga

Lisa 3. Rahvastikupüramiidid valdade kaupa

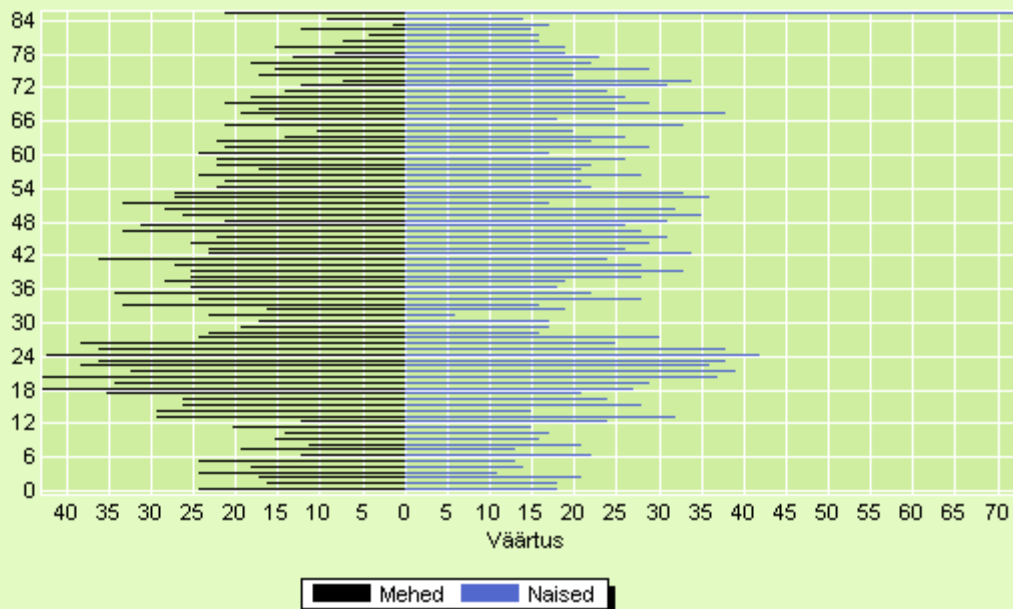

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Karula vald. (Väärtus)

© Statistikaamet

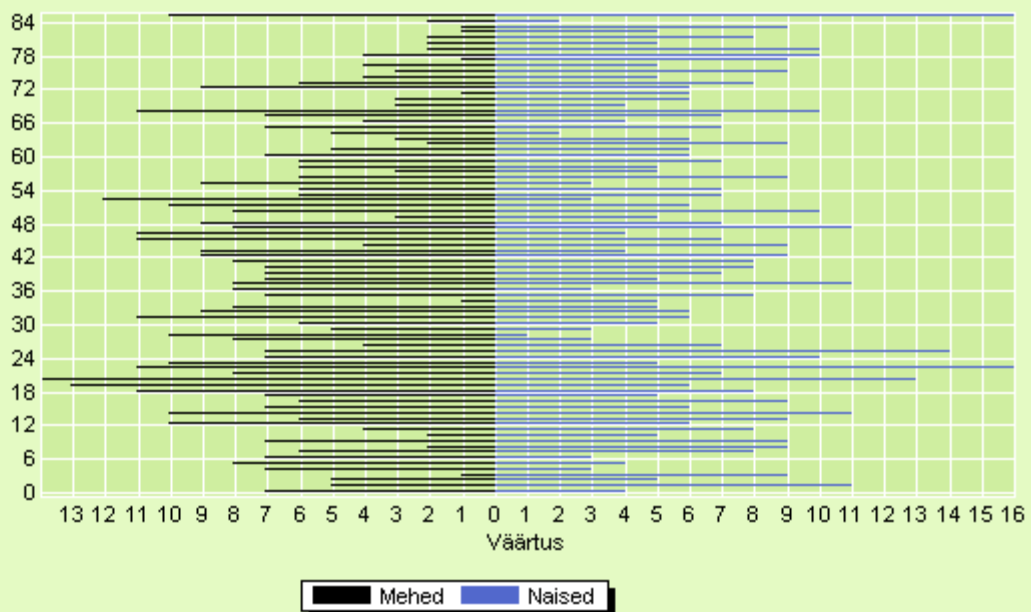
RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Otepää vald. (Väärtus)

© Statistikaamet

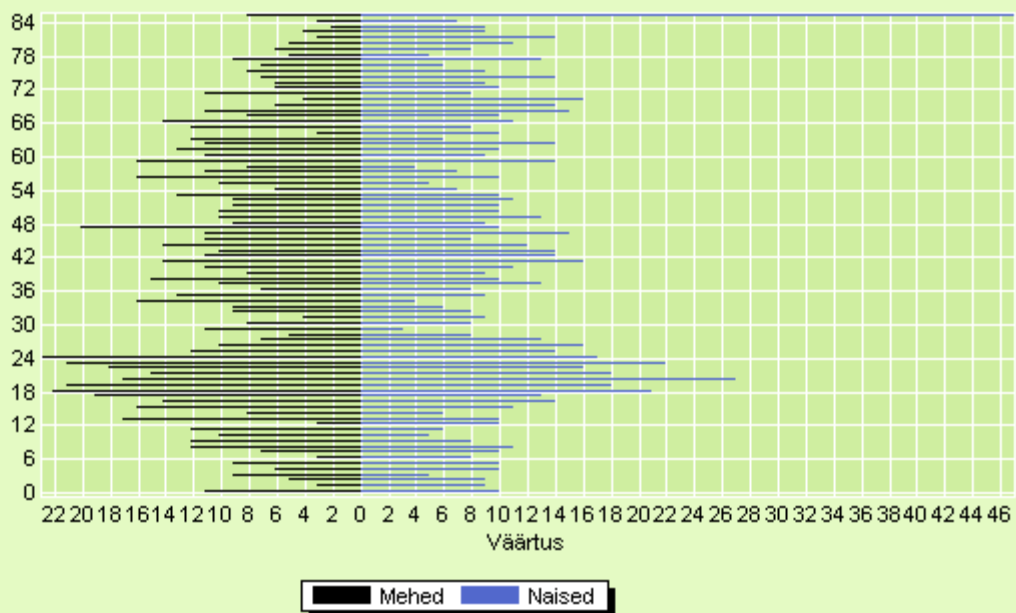

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Palupera vald. (Väärtus)

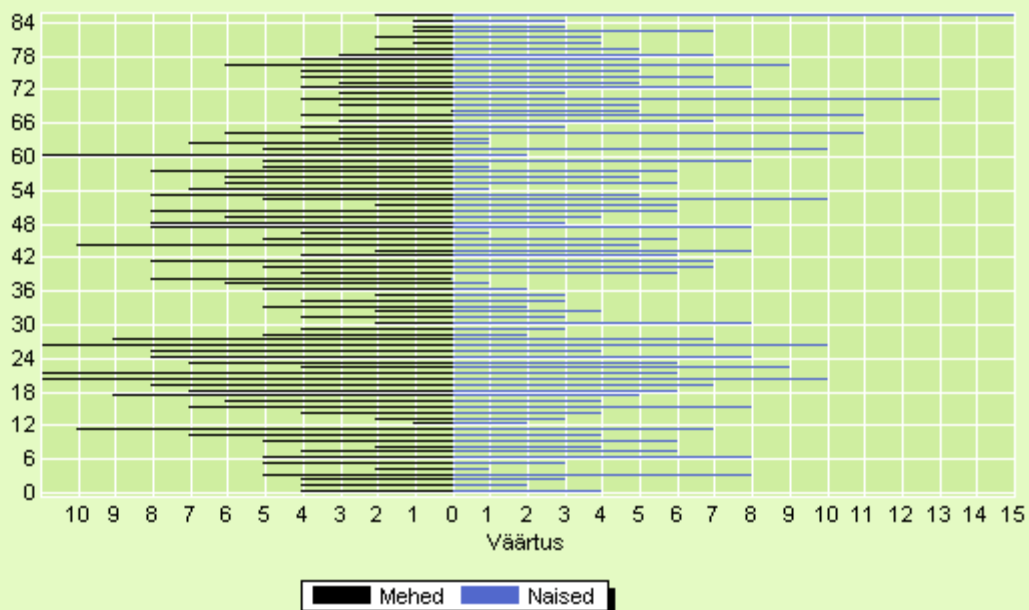
© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Puka vald. (Väärtus)

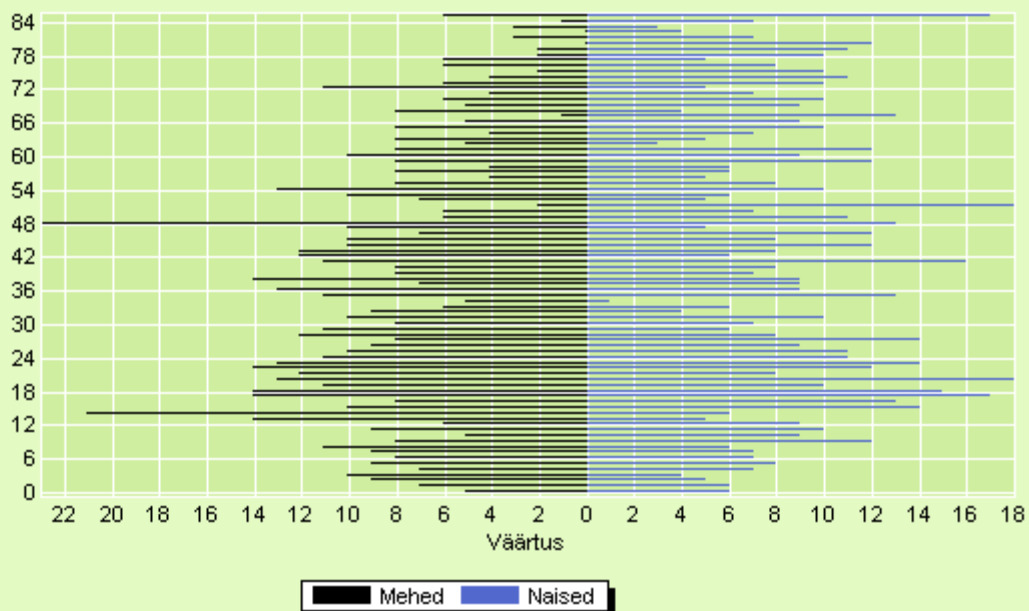
© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Põdra vald. (Väärtus)

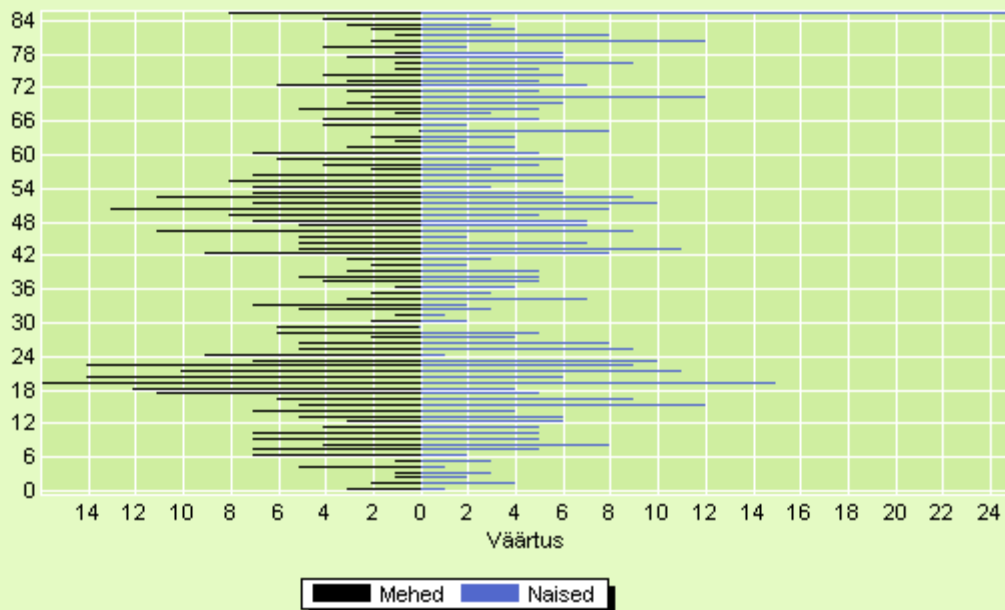
© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Sangaste vald. (Väärtus)

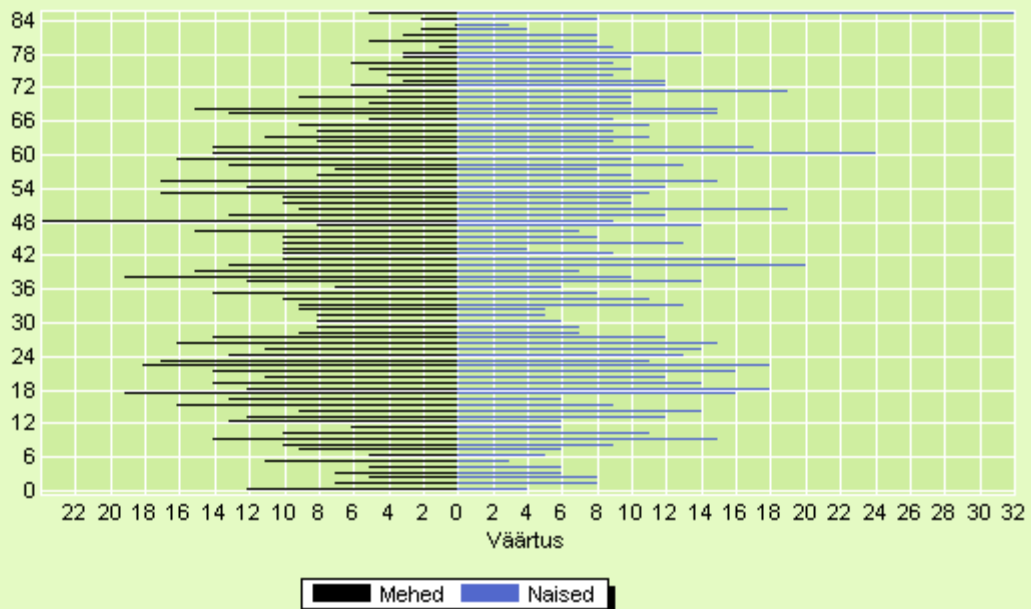
© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Taheva vald. (Väärtus)

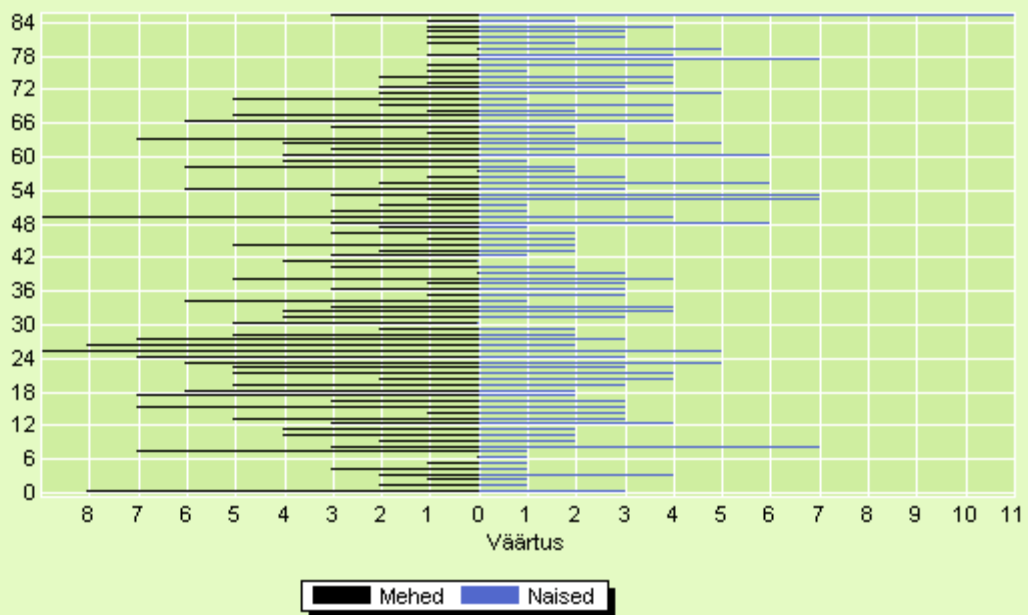
© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Tõlliste vald. (Väärtus)

© Statistikaamet

RAHVASTIK, 1. JAANUAR
--- Sugu , Vanus.
2010, ..Õru vald. (Väärtus)

© Statistikaamet

Lisa 4. Valgamaa kandidid

KOV	Kandi nimi	Külad
Helme	Jõgeveste	Jõgeveste Roobe Kalme
	Helme	Möldre Helme Kirikuküla Patküla
	Holdre- Koorküla	Holdre Koorküla
	Ala- Taagepera	Karjatnurme Ala Kähu Taagepera Pilpa
	Linnaküla	Linna
Hummuli	Jeti	Jeti Aistra
	Hummuli	Kulli Ransi Soe Hummuli Piiri
	Puide	Alamõisa Puide
Karula	Kaagjärve	Raavitsa Londi Kaagjärve Pugritsa
	Lüllemäe	Väheru Pikkjärve Karula Käärilmäe Kirbu Valtina Lusti Lüllemäe Rebasemõisa Koobassaare

KOV	Kandi nimi	Külad
Otepää	Otepää	Vana-Otepää Kastolatsi Mägestiku Pedajamäe Mäha Otepää Pilkuse Pühajärve Nüpli
	Sihva	Arula Sihva Kääriku Raudsepa Märdi
	Vidrike	Vidrike Truuta Koigu Kaurutootsi Tõutsi Kassiratta Ilmjärve
Palupera	Hellenurme	Mäelooga Pastaku Hellenurme Urmi
	Nõuni	Makita Nõuni Lutike Neeruti Päidla Räbi
	Palupera	Atra Palupera Astuverve Miti

KOV	Kandi nimi	Külad
Puka	Aakre	Pühaste Purtsi Rebaste Aakre Pedaste Palamuste
	Puka	Soontaga Põru Plika Kolli Puka Ruuna Prange Komsi Kibena Kähri Meegaste
	Kuigatsi	Vaardi Kuigatsi Mägiste Ädu Pringi Vaalu
Põdrala	Lõve	Pori Voorbahi Lõve
	Pikasilla	Karu Pikkasilla
	Riidaja	Riidaja Reti Vanamõisa
	Rulli	Rulli Liiva
	Leebiku	Kaubi Kungi Leebiku Uralaane

KOV	Kandi nimi	Külad
Sangaste	Keeni	Keeni Mäeküla Kurevere
	Sangaste	Risttee Restu Sangaste Tiidu Lauküla Sarapuu Lossiküla
	Kuigatsi vt Puka	
Taheva	Hargla	Hargla Sooblase Tsirgumäe Kalliküla Tõrvase
	Koikküla	Lepa Koiva Ringiste Lutse Koikküla
	Laanemetsa	Laanemetsa Korkuna Taheva

KOV	Kandi nimi	Külad
Tõlliste	Laatre	Väljaküla Laatre Muhkva Tigaste Vilaski
	Paju	Paju Jaanikese
	Sooru	Sooru Supa
	Tagula	Tagula Korijärve
	Tsirguliina	Tõlliste Tsirguliina Rampe Tinu
Õru	Priipalu	Priipalu Mustumetsa Killinge Olatu
	Õru	Õru Õruste Lota Uniküla Kiviküla

Allikas: Valga Maavalitsus 2009

Lisa 5. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted aastatel 2004- 2009

Omavalitsus	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Helme vald	99	108	105	101	101	110
Hummuli vald	64	59	58	67	59	57
Karula vald	63	64	69	66	64	67
Otepää vald	198	217	235	238	243	251
Palupera vald	56	64	68	69	68	66
Puka vald	50	58	57	54	58	66
Põdrala vald	43	39	44	34	33	32
Sangaste vald	69	78	79	76	70	74
Taheva vald	38	38	40	34	36	41
Tõlliste vald	61	70	73	71	79	83
Tõrva linn	126	135	147	151	135	148
Õru vald	18	18	18	13	10	12
Valgamaa kokku (ilma Valga linnata)	885	948	993	974	956	1007

Allikas: ESA (13.05.10)

Statistiline profiil — majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina. Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted – äriühingud ja äriregistris registreeritud majanduslikult aktiivsed füüsilisest isikust ettevõtjad, v.a ainult maksukohuslaste registris registreeritud. Andmed on kontaktaadressipõhised

Lisa 6. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtete arv tegevusala alusel 2009.a.

2009	Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	Mäetööstus	Töötlev tööstus	Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	Ehitus	Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	Veondus ja laondus	Majutus ja toitlustus	Info ja side	Finants- ja kindlustustegevus	Kinnisvaraalaane tegevus	Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	Haldus- ja abitegevused	Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	Haridus	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	Muud teenindavad tegevused	Kodumajapidamised tööandjana; kodumajapidamiste oma tarbeks kaupade	Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus	KOKKU
Helme vald	71	0	8	0	1	6	7	1	6	0	0	2	2	3	0	0	1	1	1	0	0	110
Hummuli vald	39	0	6	0	0	2	4	0	2	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	57
Karula vald	37	0	4	0	0	2	10	1	2	1	0	4	4	2	0	0	0	0	0	0	0	67
Otepää vald	41	2	16	1	1	21	44	18	36	2	0	8	28	13	0	2	2	10	6	0	0	251
Palupera vald	35	1	7	1	1	6	3	3	2	2	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	66
Puka vald	32	0	6	0	0	10	10	1	0	0	0	0	3	1	0	0	1	1	1	0	0	66
Põdrala vald	25	0	2	0	0	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	32
Sangaste vald	41	0	10	1	0	2	6	1	4	0	0	3	3	1	0	0	1	0	1	0	0	74
Taheva vald	29	0	0	0	0	0	3	3	1	1	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	41
Tõlliste vald	45	0	7	0	1	3	13	5	2	0	1	2	1	1	0	0	1	0	1	0	0	83
Tõrva linn	16	0	15	1	0	24	34	10	6	1	0	7	14	11	0	0	5	0	4	0	0	148
Õru vald	8	0	0	0	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12
Valgamaa PK piirkond kokku	419	3	81	4	4	78	139	43	63	7	1	29	59	34	0	3	12	13	15	0	0	1007

Allikas: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted. ESA (10.08.10)

Lisa 7. Valgamaa PK tegevuspiirkonnas statistilisse profiili kuuluvad ettevõtete % tegevusala alusel 2009.a.

2009	Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	Mäetööstus	Töötlev tööstus	Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	Ehitus	Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	Veondus ja laondus	Majutus ja toitlustus	Info ja side	Finants- ja kindlustustegevus	Kinnisvaraalaane tegevus	Kutse-, teadus- ja tehnikalaane tegevus	Haldus- ja abitegevused	Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	Haridus	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	Muud teenindavad tegevused	Kodumajapidamised töandjana; kodumajapidamiste oma tarbeks kaupade	Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus	KOKKU
Helme vald	64,5	0,0	7,3	0,0	0,9	5,5	6,4	0,9	5,5	0,0	0,0	1,8	1,8	2,7	0,0	0,0	0,9	0,9	0,9	0,0	0,0	100
Hummuli vald	68,4	0,0	10,5	0,0	0,0	3,5	7,0	0,0	3,5	0,0	0,0	1,8	0,0	1,8	0,0	0,0	1,8	0,0	1,8	0,0	0,0	100
Karula vald	55,2	0,0	6,0	0,0	0,0	3,0	14,9	1,5	3,0	1,5	0,0	6,0	6,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Otepää vald	16,3	0,8	6,4	0,4	0,4	8,4	17,5	7,2	14,3	0,8	0,0	3,2	11,2	5,2	0,0	0,8	0,8	4,0	2,4	0,0	0,0	100
Palupera vald	53,0	1,5	10,6	1,5	1,5	9,1	4,5	4,5	3,0	3,0	0,0	1,5	1,5	1,5	0,0	1,5	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	100
Puka vald	48,5	0,0	9,1	0,0	0,0	15,2	15,2	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	4,5	1,5	0,0	0,0	1,5	1,5	1,5	0,0	0,0	100
Põdrala vald	78,1	0,0	6,3	0,0	0,0	6,3	6,3	0,0	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Sangaste vald	55,4	0,0	13,5	1,4	0,0	2,7	8,1	1,4	5,4	0,0	0,0	4,1	4,1	1,4	0,0	0,0	1,4	0,0	1,4	0,0	0,0	100
Taheva vald	70,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,3	7,3	2,4	2,4	0,0	2,4	7,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Tõlliste vald	54,2	0,0	8,4	0,0	1,2	3,6	15,7	6,0	2,4	0,0	1,2	2,4	1,2	1,2	0,0	0,0	1,2	0,0	1,2	0,0	0,0	100
Tõrva linn	10,8	0,0	10,1	0,7	0,0	16,2	23,0	6,8	4,1	0,7	0,0	4,7	9,5	7,4	0,0	0,0	3,4	0,0	2,7	0,0	0,0	100
Õru vald	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Valgamaa PK piirkond kokku	41,6	0,3	8,0	0,4	0,4	7,7	13,8	4,3	6,3	0,7	0,1	2,9	5,9	3,4	0,0	0,3	1,2	1,3	1,5	0,0	0,0	100

Allikas: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted, ESA (10.08.10)

Lisa 8. Valgamaa PK piirkonna registreeritud töötute arv KOV-de alusel 2007- 2010 juuni

	31.03.07	30.06.07	30.09.07	31.12.07	31.03.08	30.06.08	30.09.08	31.12.08	31.03.09	30.06.09	30.09.09	31.12.09	31.03.10	30.06.10
Helme vald	27	22	18	29	34	40	35	58	109	108	132	166	193	159
Hummuli vald	17	14	15	16	15	15	18	32	47	52	56	62	65	58
Karula vald	33	20	22	25	23	20	22	27	60	68	72	67	69	64
Otepää vald	26	19	27	27	38	27	32	39	78	87	112	116	128	116
Palupera vald	11	9	10	12	10	10	10	13	32	30	32	39	51	39
Puka vald	15	17	17	14	17	13	20	38	57	63	59	70	67	53
Põdrala vald	16	15	17	24	25	22	19	27	36	50	62	76	84	73
Sangaste vald	18	18	26	23	32	34	32	37	54	62	82	96	90	69
Taheva vald	40	32	25	28	31	29	34	43	63	65	72	72	69	72
Tõlliste vald	54	51	40	34	46	34	37	55	91	92	106	110	117	105
Tõrva linn	28	31	22	29	36	37	29	43	97	123	173	204	231	183
Õru vald	24	19	16	17	21	25	24	29	48	54	55	53	59	45
Valgamaa PK piirkond	309	267	255	278	328	306	312	441	772	854	1013	1131	1223	1036

Allikas: Töötukassa (17.08.10)

Lisa 9. Valgamaa noorteorganisatsioonid ja -ühendused 2009*

KOV	
Helme	Noorteühendus ELO Helme klubi MTÜ Noorte huvi ja spordiklubi MX
Hummuli	MTÜ Hummuli Noortekeskus
Karula	Karula valla Avatud Noortekeskus
Otepää	Eesti Skautide Ühingu Otepää Skaudipiirkond Otepää Avatud Noortekeskus
Palupera	MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskus
Puka	Kuigatsi Külamaja (noortetuba) MTÜ Puka Avatud Noortekeskus
Põdrala	
Sangaste	SVANK Sangaste valla Avatud Noortekeskus
Taheva	Hargla Maakultuurimaja struktuuriüksus Taheva valla Avatud Noortekeskus Taheva Külakeskus Koikküla Külaselts
Tõlliste	MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK
Tõrva	Noorteühendus ELO Tõrva klubi Tõrva Avatud Noortekeskus
Õru	
Valga linn	Kodutütarde Valgamaa ringkond Noorte Kotkaste Valgamaa Malev Eesti Punase Risti Noored Valgamaa Selts Studio Joy MTÜ Valga Rockiklubi Valga Avatud Noortekeskus Valgamaa Noortekogu Noorteühenduse Res Publica Noored Konservatiivid Valgamaa Klubi Valga Reformierakonna Noortekogu
Kokku*	25

*Nimekiri noorteorganisatsioonidest ja ühendustest ei pruugi olla täielik.

Allikas: Valgamaa aastaraamat 2009, lk. 90-97; Valgamaa PK 2009.a. taotlused

Lisaks tegutses Valgamaal 24-st koolist 16 õpilasesindus.

Lisa 10. Intervjuudes osalejad

Kuupäev	3. mai 2010
Intervjuu	Valgamaa PK tegevmeeskond
Intervjueerija	Anne Pöder
Intervjueeritavad	
1. Kairi Rebane	Valgamaa PK
2. Aili Keldo	Valgamaa PK
3. Anneli Kattai	Valgamaa PK
4. Aile Viks	Valgamaa PK
5. Kadri Vaks	Valgamaa PK

Kuupäev	3. mai 2010
Intervjuu	Valgamaa PK juhtkond
Intervjueerija	Maret Prits
Intervjueeritavad	
1. Ene Kaas	MTÜ Lüllemäe Rahvaõpistu
2. Mati Raud	MTÜ Spordiklubi Raudsõrmus
3. Kaido Purason	OÜ Mändre Post
4. Tarmo Tamm	Helme Vallavalitsus
5. Andres Saarep	Tõrva Linnavalitsus
6. Ermo Kruuse	Põrgumäe talu
7. Anne Pai	Põdrala Vallavalitsus
8. Kaja Papagoi	MTÜ Lotamõisa Arendus
9. Helgi Pung	Puka Naisselts
10. Eve Ilisson	SA Taheva Sanatoorium

Kuupäev	4. mai 2010
Intervjuu	Noorte võimalused maal
Intervjueerija	Anne Pöder
Intervjueeritavad	
1. Kristiina Ersto	Töliste Avatud Noortekeskus
2. Sigrit Säinas	Töliste Avatud Noortekeskus TANK
3. Kadi Voolaid	MTÜ Hellenurme Avatud Noortekeskus
4. Marek Mekk	MTÜ Töliste Avatud Noortekeskus TANK
5. Angele Saar	Taheva Avatud Noortekeskus
6. Deivi Sarapson	Palupera

Kuupäev	7. mai 2010
Intervjuu	Väärt elukeskkond
Intervjueerija	Anne Pöder
Intervjueeritavad	
1. Monika Rogenbaum	EELK Hargla Kogodus
2. Pille Sikk	Sangaste Vallavalitsus
3. Mati Raud	MTÜ Spordiklubi Raudsõrmus

Kuupäev	7. mai 2010
Intervjuu	Külakukkur
Intervjueerija	Maret Prits
Intervjueeritavad	

1. Piia Ardel	MTÜ Sooru Arendus
2. Riina Pill	MTÜ Laatre Naisselts
3. Peeter Arro	MTÜ Taagepera Külaselts
4. Õne Paimre	Kogupaiga Külaselts (Kuigatsi)

Kuupäev	7. mai 2010
Intervjuu	Tugev tegija + Äripartnerlus
Intervjueerija	Maret Prits
Intervjueeritavad	
1. Tarmo Märsa	Lande Grillikoda OÜ
2. Ülle Niilo	SA Valgamaa Arenguagentuur
3. Jaak Eensalu	FIE Jaagu Annemäe alu
4. Margus Voitk	FIE
5. Raivo Vähi	OÜ Dikstrum
6. Helev Gross	FIE
7. Hans Heinjärv	MTÜ Valgamaa Äriklubi

Lisa 11. Kokkuvõte intervjuudest

Alljärgnevalt on toodud kokkuvõte intervjuude analüüsist. Toodud on põhilised arvamused, illustreerimiseks on lisatud huvitavamaid tsitaate.

	Intervjuu						
Küsimus	Partnerluskogu juhtkond	Tegevmeeskond	Noor Valgamaa	Noorte võimalused maal	Väärt elukeskkond	Külakukkur	Äripartnerlus + Tugev tegija
<p>1. Kuidas on LEADER strateegia kaasa aidanud piirkonna atraktiivsuse tõusule ja koostööle Valgamaal, teie külad, kogukondades?</p>	<p>LEADER on andnud positiivse arengutõuke mitmetele organisatsioonidele, sh eriti väikeorganisatsioonidele.</p> <p>„ Tõenäoliselt panustab LEADER just sellistele väiksematele ja nendele, kellel pole täna jaksu või tahtmist mujalt taotleda, et läbi selle on paljud, paljud organisatsioonid saanud arengutõuke ehk siis kogemuse kuidas projekte kirjutada, läbi viia ja kuidas edasi minna ja muidugi loomulikult ka edu elamuse“</p> <p>Maakonnaülesed projektid, sh maine</p>	<p>Atraktiivsuse tõstmisega on eelkõige seotud kogukondadele suunatud meetmed: Väärt elukeskkond, Valged laigud:</p> <p>„Kõige rohkem haakub koordineeritavate meetmetega Väärt elukeskkond, kus eemärk ongi kohe atraktiivsuse tõstmine või siis tegevusvõimaluste laiendamine. Ja kõik projektid, mis meile esitatakse, see ongi eeltingimus ja nad peavad sellele eesmärgile vastama. Ja koostöö soodustamiseks ka seal Väärt elukeskkonnas- kõik need projektid soodustavad</p>	<p>Hinnatakse, et on atraktiivsemaks muutunud. Nt. noorte nurga remont kultuurimajas, Hellenurmes haljastuse korrastamine, kus ka noored osalesid; noorte motoklubi, koolide looduslaager, kohapealsed meened, talgud noortele.</p> <p>Oluline on noorte vabaajavõimaluste arendamine (nt suusad, jalgrattad), mille laenusvõimalus kindlasti kohaliku piirkondade noorte jaoks atraktiivsemaks muudab. Edukas</p>	<p>On loodud erinevaid uusi võimalusi, mida kasutatakse hoogsalt. Kohalikku atraktiivsust on parandanud noortele vabaajaveetmise võimaluste loomine. Põhiline suund ongi vabaajategevustele, kuid ka üritustele.</p> <p>Hinnang on, et üldine koostöö on paranenud, noortekeskused käivad omavahel rohkem läbi ja tekkinud on</p>	<p>Meede on otseselt suunatud piirkonna atraktiivsemaks muutmisele. Nt. ongi selle alt toetust saanud Hargla kalmistu piirdemüüri taastamine, Hargla kiriku valgustuse jaoks projekteerimise tellimine. Need oluliselt mõjutavad kohaliku atraktiivsust nii turismi poolest kui ka kohalikele elanikele.</p> <p>Näidetest veel selle meetme alt kalmistu korrastamine, Laatres spordiväljak., kus</p>	<p>Meetme käigus tehtud projektid parandavad atraktiivsust läbi kohalike teenuste arendamise, sh turismiteenuste jm kohalike toodete loomise, endisesse kooli rajatud rahvamaja edasi arendamisega.</p> <p>Nt. rahvamajja ostetud vahendid (nõud, projektor jm), mille abil saab külaelanikele teenuseid pakkuda ja koolitusi, üritusi läbi viia. Nende abil saab teenida omavahendeid, mida saab kasutada</p>	<p>Atraktiivsuse parandamiseks saab lugeda ettevõtjate koostöö ja võrgustike parandamist läbi ettevõtlusorganisatsioonide tegevuse ja koolituste ja LEADER-i toetuste abil kohapealsete ettevõtjate toodete ja teenuste arendamist, mis parandab kohaliku ettevõtluskeskkonda. Nt võib tuua ettevõtlusorganisatsioonide projektide toetus, mille eesmärk on ka Valgamaa ettevõtjate sidemete loomine, parandamine, info vahetamine, mis kõik aitab kaasa ettevõtluskeskkonna parandamisele. Lisaks</p>

<p>projekt, on kõik suunatud piirkonna arengupeetuse või mahajäämuse probleemi vähendamisele. Eraldi saavutusena nimetakse noorteportaali TANKLA, mis aitab kaasa kohaliku elu atraktiivsemaks muutmisele.</p> <p>Põhiliselt nimetatakse Väärt elukeskkonna ja Külakukru meetmeid, mis ongi otse suunatud kohaliku piirkonna atraktiivsemaks muutmisele.</p> <p>„Valga maakonda teatakse väljaspool kui väga kaunist maakonda looduslikult. Ja meie ideed ja Väärt elukeskkond on väga palju kaasa aidanud sellele väiksemate piirkondade maine kestmisele ja selle maine säilitamisele. Läbi nende tegevuste on tehtud</p>	<p>koostööd. Aga meil on ka Valgete laikude meede, mis ongi spetsiaalselt selleks, et passiivseid kogukondi ärgitada koostööle ja ühistegevusele.“</p> <p>Noorte vabaajategevuste toetamine on maal väga vajalik.</p> <p>Tugev tegija meede on ka suunatud ettevõtete konkurentsivõimele, kuid Äripartnerlus on ettevõtjate koostöömeede.</p> <p>Koostööprojektide kohta on infot küsitud. Täpseid tulemusi on praegu veel vara hinnata.</p> <p>Koostöö arendamisel on noorte koostöö kõrval tähtis tehtu noorsootöötajate koostöö arendamiseks.</p> <p>„Selle võrgustik on</p>	<p>koostööprojekti näide: erinevast keskkonnast pärit noorte laager, talgud.</p> <p>Noortel on vajadus kooskäimiskohtade ja vabaajaveetmise võimaluste järgi, seetõttu vajalik meede.</p> <p>Üks arvamus: „Iga lisakroon muudab piirkonna atraktiivsemaks“.</p> <p>Teine külg on, et on toodud ka arvamusi, et kohapeal on võimalused piiratud Valgamaa atraktiivsemaks muutmisel.</p> <p>Koostööprojektidel on üheks takistuseks, kes võtab finantskulu enda kanda.</p>	<p>võrgustik. „Noortekeskused on rohkem hakanud läbi käima omavahel. Ja meil on tegelikult allosa sellest suuremast projektist, mis Partnerluskogu on ise kirjutanud. Seal on meil selline võrgustike hoidmine ja loomine ja katusorganisatsioonide tegevus.“</p> <p>Üritustest on tehtud koos erinevaid ja turniire ja koolitusi.</p> <p>Lisaks on noortekeskuse inventari kasutamisel tehtud koostööd kooliga, kes saab neid vahendid kehalise kasvatuses tundides kasutada.</p>	<p>saaks mängida suvel korv- ja võrkpalli, petanqi ja talvel uisutada. Koostööst rääkides on kohapeal toimunud talgud, kust külarahvas on aktiivselt osalenud, kuigi neid ametlikult projektides pole nimetatud. Üldine koostöö teiste LEADER-ist taotlejatega pole tihti ametlik, aga käiakse omavahel läbi ja arutatakse, kui mingi küsimus on, nii et on tekkinud varasemast rohkem kontakte ja areneb võrgustik.</p>	<p>lasteringide arendamiseks. Kohalike elu parandavad arendatavad teenused, nt pesupesemisvõim alus, võimalus ruume rentida jne.</p> <p>Laatre teetoo projekt, mille käigus kujundatakse rahvamajas teetuba, tehakse koos teesegusid; see on suunatud tervise ja loodusliku mõtlemise tutvustamisele ja arendamisele, sh on ka võimalus koolitusteks, tegevus seostatakse käsitööringiga (teekotikesed).</p> <p>Kunsti- ja käsitöökoda Taageperas mõisa vanas tallis, mis arvestab kohalikkude püüdnud</p>	<p>ka toetused konkreetsetele ettevõtjatele: LEADER pakub võimalusi, mida teised programmid ei paku, ettevõtjad saavad parandada oma toodete, teenuste kvaliteeti ning läbi selle tugevdab kohalikke ettevõtjaid. Näited teenuste, toodete parandamisest LEADER toetuse abil: autoremondi ja hoolduse kvaliteedi parandamine ostetud seadmete abil, kiirem ja odavam puidutöötlemine jne.</p> <p>Koostöö: meetme käigus on taotlust saanud ettevõtlusklubi, mille tegevus ja konkreetset projektid on olnudki muuhulgas suunatud koostöö parandamisel. Omavahenditest neid koolitusi korraldatud poleks suudetud.</p>
---	---	--	--	--	--	---

	<p>mitmeid kohti ilusamaks ,omandatud seadmeid läbi konkreetsete projektide, näiteks see niiduk, millega on võimalik ka teeääri puhastada. Ja see kõik jätab turistile ju alati soodsa mulje.„</p> <p>Atraktiivsemaks muutmine on toimunud läbi kohalike objektide, nagu mänguväljakud, külaplatsid, kultuurimajad jms rajamisele ja korrastamisele ja erinevate seadmete jm inventari ostmisele, mille abil kohalikku piirkonda saab atraktiivsemaks muuta.</p> <p>Leaderi toetused on abiks ka ettevõtlusele, kuid kitsenduseks väike summa.</p> <p>Probleem samas, et</p>	<p>läbi LEADER meetme väga jõudsalt arenenud. Aprillkuus oli koolitus noorsootöötajatele, kes töötavad Valgamaal ja see oli väga edukas, sest suurem osa noorsootöötajatest oli kohale tulnud. Ja sealt sain väga positiivset tagasisidet, et just tulebki läbi koostöö tugevdada noorsootöötajate motivatsiooni. Et koostöötades ja koostehes jõutakse tunduvalt kaugemale kui üksinda ideid genereerida.“</p>		<p>Eraldi on koostööst näitena nimetatud noorte ümarlaua projekti. Erinevat koostööd on plaanis ka tulevikus, kuigi teostust veel pole. Näide koostööst muude partneritega on nn alternatiivse elustiili tutvustamiseks kohtumine Tartu bikeritega.</p>		<p>ja pakub tegevusvõimalusi nii kohalikele kui omab turismiväärtuste, samas koostöö erinevate kunstnike ühendustega, võimalik koostöö Tartu Kunstikooliga. See ei kasuta ära mitte ainult kohalikku pärandit, vaid loob võimalused ka küla ettevõtlustegevus eks. Käsitöökoda pakub erinevaid tegutsemisvõimalusi, seal korraldatakse kunsti näitusi, olemas on kangasteljed, samas see moodustab ühe osa kohalikust mõisapärandist.</p>	
--	--	---	--	---	--	---	--

	hetkel on keeruline mõju hinnata, sest meetmetega on alles alustatud ja projektid on pooleli.						
2. Kuidas hindate tehtut EJV-s, paikkondade eripära väärtustamisel Kogukondades (küla- ja alevikes, väikelinnades)?	<p>Nimetatud on konkreetsed projektid, mis on seotud paikkonna ajaloo ja objektidega. Nt. Taheva vallas Hargla kalmistumüüri taastamine ja kiriku restaureerimine, mis on kohalikud sümbolid.</p> <p>Helme lossivaremete juures infotahvlid jm info, mis rõhutab kohalike legende.</p> <p>Valgamaa kultuuriliselt jaguneb laias laastus kolmeks piirkonnaks: vana Võrumaa, vana Tartumaa ja Mulgimaa. Seda on iseendale teadvustatud ja sellega arvestatakse</p>	<p>Konkreetsete näidete hulgas võib välja tuua Mulgi külustuskeskust, Sangaste krahvi Berg matmispaiga ja pärandi tähistamist ja etendus Sangastes „Rukkivalgus“; Hargla koguduse poole kalmistu ja kirikuümbruse korrastus; Palupera meeste käsitöökoda; kohapealsete meenete väljatöötamine, millega on tegeletud nii Külakukru kui ka noortemeetmete projektides jne.</p>	<p>Tegevus on suunatud nii noorte võimaluste avardamisele kui kohalike traditsioonide hoidmisele.</p> <p>Noortekeskusel on igaühel oma nägu, mis on ka väärtus.</p> <p>Konkreetselt nimetati Tõrva kohalike meemete väljatöötamist, kohaliku kunsti ja käsitöö arendamist. Huvitav näide oli kohalike mustrite motiivide otsimine keraamikas kasutamiseks.</p>	<p>Vastajad konkreetsed projekte ei osanud nimetada, mis oleks suunatud Valgamaa eripärale.</p>	<p>Oma kultuuripärandit on väärtustatud läbi projektide: kohaliku kalmistu, kiriku korrastamine ja tähtsustamine. See ongi kohalik kultuuripärandiga objekt on eriline.</p> <p>Võimalus on tekkinud oma ajalooliselt kõige erilisemaid ja tähtsamaid objekte korda teha ja välja tuua.</p>	<p>Kogukonna kultuuripärandi väärtustamise näidetena saab tuua konkreetsed projektid.</p> <p>Oma pärandi eksponeerimisele on otse suunatud Taagepera käsitöökoda-kohalik mõis, käsitöö, savipõletuse pärandi ja nende võimaluste kasutamine nii kogukonna hüvanguks kui turismis ettevõtluse arendamiseks.</p> <p>Nagu tuuakse välja: <i>„Savi on oma. Ta on iidsest ajast. Kunagi mõisa ajal oli savilõöv, see savi tootmine ja see toimus ja hooneid</i></p>	<p>Toodud on erinevaid hinnanguid. Piirkonnal on eripära olemas, aga ettevõtja tegevus rõhutab eelkõige seda tegijat.</p> <p>Piirkonnal eripära on olemas – see on agraar- ja metsanduspiirkond. Mingil määral on konkreetse ettevõtja tegevuse seda väärtustanud, aga oluliselt ei mõjuta. ikka aitab väärtustada aga oluliselt ei mõjuta.</p> <p>Kohalikuks omapäraks on tugev ettevõtjateorganisatsioon, mis ühendab väga erinevate valdkondade ettevõtjaid ja erineva suurusega ettevõtjaid ja mille tegevus on suunatud Valgamaa ettevõtjate võrgustiku</p>

	<p>ja on sellega seoses taotletud projekte, nt Mulgi Kultuuriinstituudi poolt.</p> <p>On osaletud erinevates Kagu-Eesti koostööprojektides, mis rõhutavad piirkonna eripära.</p>					<p><i>ehitati.</i>"</p> <p>Kujundatakse kohalikud meened, mida ka suveniiridena müüakse.</p> <p>Laatre teetuba rõhutab kohalikku loodust, kohalikust keskkonnast pärit looduslikke taimi, tervislikku ellusuhtumist.</p> <p>Samuti ka näiteks toodud Kuigatsi küla:</p> <p><i>„Eripärast – meil on Kuigatsi mõis, aga ühesõnaga see Kuigatsi küla on olnud, ajaloolised traditsioonid on olnud päris võimsad. Kunagi tal olid tõesti see madal aeg, siis praegu Kuigatsi inimesed ei häbene enam öelda, et nad on Kuigatsist.“</i></p> <p>Konkreetne projekt on suunatud kohalike elu paremaks tegemisele läbi</p>	<p>tugevdamisele, uute kontaktide ja võimaluste otsimisele.</p> <p>Omaette võimalust pakub Otepää oma turismiga ja sellega seotud toitlustuse arendamiseks.</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

						rahvamaja arendamise.	
3.Kuidas on paranenud 2009.aastal kolmanda sektori suutlikkus (loodud uusi, muutunud aktiivsemaks, saadud uusi LEADER rahastusi)?	<p>Eraldi on suunatud kolmanda sektori suutlikkusele Valgete laikude meede, tänu sellele on ka külad elujõulisemaks muutunud.</p> <p>Projektkirjutamise oskus ja kompetents on märgatavalt paranenud. Üldine aktiivsus on tõusnud, taotlusi on juurde tulnud ja nende kvaliteet on paranenud nii.</p> <p>Positiivsed eeskujud on innustanud teisi tegutsema.</p> <p>Nimetatakse juurde tekkinud seltsinguid, ka külaseltsi ja MTÜsid, mis on hakanud projekte taotlema või kes on pidevad taotlejad. On näiteid noortegruppidest, kes on</p>	<p>Täpset ülevaadet pole, aga hinnang on, et üldine aktiivsus on suurenenud, kuigi täpset statistikat ei oska vastajad öelda.</p> <p>Kindlasti on tõusnud taotlemisaktiivsus, seda eriti 2010 aastal, nt noorte meetmetes, Tugeva tegijas kui ka Valgetes laikudes: „Meile esitatud projektide hulk on suurenenud. Võib öelda, et on aktiivsus suurenenud. Kui võtta Valged laigud, mis on alustatavatele, siis kui varasematel aastatel on olnud olukord, et me oleme pidanud päris palju neid pusima ja otsima, siis sellel aastal meil tekkis lausa konkurss“</p> <p>Need, kes on edukalt midagi läbi viinud jätkavad, aga</p>	<p>Üldised teadmised ja oskused on suurenenud projektide, raha taotluse jm kohta. Läbi on viidud koolitusi.</p>	<p>On teatud ebaühtlane areng, sest nt on piirkondi, kuhu noorte projektide kohta infot saates, ei tule sealt mingi vastukaja.</p> <p>Võrreldes varasemaga on aktiivselt tegutsema asunud erinevad noorsootöötajad ja noorte puhul on aktiivsus tõusnud.</p> <p>Vastajad on toonud konkreetseid näiteid, kuidas mingi piirkond on varasemast aktivisemaks muutunud, rohkem on kajastust, tegevusi.</p> <p>Samas on tulnud palju erinevaid projekte, mis on</p>	<p>Võrreldes varasemaga paistab silma LEADER-i taotluste suurenemine, varasemast aktiivsed taotlemine.</p> <p>MTÜsid on varasemast enam esile tulnud.</p> <p>Hinnatakse, et MTÜde tegemine on paratamatus, sest ettevõtlikud inimesed, kes tahavad midagi ära teha, peavad toetuse saamiseks peab selle looma.</p> <p>Aktiivsus pole vähenenud, aga selle kõrval on probleemiks, et omaosaluse väljapanemisega on kolmanda sektori organisatsioonidel tihti probleemid.</p> <p>Kolmanda sektori kõrval on</p>	<p>Konkreetsed projekte näiteks tuues on LEADER-ist aktiivselt taotletud vahendeid.</p> <p>Üldiselt on erinevad seltsid uusi vahendeid otsinud ja teatakse mõnedes piirkondades ka nimetada uusi MTÜsid ja seltsinguid, mis on moodustatud.</p> <p>Aktiivsuses esinevad tõusud ja mõõnad. Üheks probleemiks on aktiivsete liidrite väsimine – 10 aastat tegutsenud aktiivsed inimesed on tagasi tõmbunud ja uusi veel ei ole, mistõttu aktiivsus on konkreetsetes piirkonnas vähenenud.</p>	<p>Kus on aktiivsed inimesed eesotsas, seal on ka LEADER-i poolseid võimalusi kasutatud. Juurde on tekkinud MTÜsid, seltsinguid, aga samas tuleb rõhutada, et LEADER on nii lühikest aega toiminud, et sellel märkimisväärset mõju avalduks: „<i>Neid on ikka vist tulnud küll, aga ega nii ei ole, et on olnud aasta LEADER-it ja kohe kerkib nagu saiapärm. Nii kiiresti ei saa.</i>“</p> <p>MTÜde moodustamise motiiviks ongi rahastamise võimaluse taotlus, sest ainult kohalike omavahenditest ei piisa.</p> <p>Märgatud on ümberkaudseid tegevusi, nt noortekeskuse, staadioni korrastamine, suusaraja rajamist,</p>

	<p>moodustanud MTÜ ja asunud taotlema.</p> <p>Teatud määral on aktiivsus suurem Otepää piirkonnas ja Tõrvas, Helmes, aga teised piirkonnad on järgi jõudmas ja täiesti pole välja jäänud keegi.</p> <p>Probleemsed on siiski nt paneelmajade piirkonnad, külad, kus pole noori (nt Läti piiri ääres) ja mis ei suuda MTÜsid ja seltsinguid luua.</p>	<p>innustavad ka teisi. MTÜde loomisega ka inimeste ettevõtlikkus tõuseb.</p> <p>Noorsootöötajate meede on olnud edukas, selles osales palju inimesi ja on antud positiivsete tagasisidet</p> <p>Aktiivsus on suurenenud.</p>		<p>ilmselt koolide poolt kokku pandud, mitte noorte enda poolt kirjutatud ja enda initsiatiivil.</p>	<p>ärimehed aktiivseks muutunud. Probleem, et kuivõrd nende taotlused on suunatud kogukonnale või nende enda äritegevuse edendamiseks.</p> <p>Vastajad ise hindasid, et nad on varasemast aktiivsemalt ka taotlenud tulenevalt oma projekti eripärast-seni tehtud on üks faas projektist ja et seni tehtud kasutuks (tehnilised nõuded, planeeringu kehtivus jms) ei muutuks, soovitakse jätkata taotlemist ka järgnevalt, et saaks minna edasi järgmise faasidega.</p> <p>Hinnates üldist</p>	<p>renoveerimisi jms.</p> <p>Aktiivsus on sõltuv piirkonna omapäras- nt kui külas ainult vanemaealised, siis seal ei toimu ka midagi.</p>
--	--	---	--	--	--	---

					<p>aktiivsust, siis see on ikkagi piirkondade ja külade kaupa varieeruv. Tihti isegi kui üritatakse teisi külasid järele aidata, nad ei tule tegevustega kaasa. Kõige problemaatilisemad on suurte kortermajade piirkonnad. Nendele on ka suunatud Valged laigud.</p> <p>Teatud määral eristub üldise aktiivsuse poolest võib-olla Otepää piirkond.</p>		
<p>4. Kuidas hindate LEADER-i raames huvigruppide kaasamistegevusi? Arendamistegevusi?</p>	<p>Kaasamine sõltub inimeste aktiivsusest.</p> <p>„Aktiivsed on kaasatud, need, kes aktiivsed ei ole, paraku neid on väga raske, kuigi me üritame neid kaasata.“</p> <p>Aktiivsed leiavad ise Partnerluskogu üles</p>	<p>Valgamaal toimub külade võrgustik, on olemas kontaktid ja Partnerluskogu on esindatud kõikides valdades.</p> <p>Üldkoosolekul kaasati väga laialdased huvigrupid.</p>	<p>Haaratud on nii noori kui täiskasvanud.</p> <p>Noorte puhul üks edukas näide on Sangastes mänguväljak, mida noored kasutavad aktiivselt, aga noori pole mitmete projektide puhul</p>	<p>Meetme eesmärk on noorte enda initsiatiivi arendamine.</p> <p>Kaasamist on toimunud erineval viisil. Mõningaid inimesi on kutsutud mingis konkreetses</p>	<p>Osalus Partnerluskogu tegevustes algas vastajatel juba varem enne käesolevat strateegiat, varasemate kontaktide ja programmide, sh Kagu-Eesti Partnerlusprogra</p>	<p>Rahvamajad ja käsitöökoda pakuvad tegevust igale eagrpile alates lastest kuni vanuriteni ja väga erinevate huvidega inimestele ning samuti mõlemale soole, nt jõusaal meestele,</p>	<p>Kõikidel on võimalused osalemiseks ja taotlemiseks. Tihti, aga ei teata küsida või ettevõtjad pole piisavalt informeeritud.</p> <p>LEADER oli hea võimalus ettevõtjateorganisatsi</p>

<p>ja taotlevad. Need, kes ei ole aktiivsed, siis vaatamata toetusele ja pingutustele, ei suudeta neid aktiivseks muuta.</p> <p>Kuigi noortele on eraldi meede, siis vanuselisel on haaratud ikka kõik grupid. Strateegias on küll toodud kindlad sihtgrupid, keda rõhutatakse, kuid kõik erinevad grupid, nt puuetega inimesed, kindla huviala esindajad (jahimehed, spordihuvilised), on saanud taotleda ja on taotlenud meetmetest projekte.</p> <p>Info liigub ja võrgustikud on paranenud.</p> <p>Ettevõtjaid on kaasatud läbi ümarlaudade, kus on jagatud infot ja kus osalejad on ka taotlused esitanud.</p>	<p>Kes soovisid töögruppides osaleda, neil oli ka see võimalus.</p> <p>Meetmete ja strateegia väljatöötamisel moodustati töögrupid, nt ettevõtjad, nõustajad osalesid ettevõtlustöögruppis, noorte meetmete väljatöötamisel osalesid vallaesindajad, noorteesindajad.</p> <p>Meetmest saavad rahastust taotleda kõik huvilised.</p>	<p>õnnestunud aktiivselt kaasata. Noortele pakuti võimalust kaasa rääkida ja osaleda, mitu näidet on, kus esialgse aktiivsuse järgi koostöö pidurdus ja võrgustik välja ei arenenud, peale Noorte võimalused maal rahastuse mittersaamist, ideid pole enam esitatud.</p> <p>Noorte kaasamiseks on vaja ideed välja käia, initsiatiivi üles näidata. Ühe põhjusena pakuti, et probleemiks võib olla ka, et nad ei ole väga teadlikud LEADER-i projektidest.</p>	<p>tegevuses osalema. Projektide puhul, mille tegevused alles hakkavad toimuma, hakkab kohalike noorte aktiivne kaasamine alles toimuma.</p> <p>Kui noortel on endal väga konkreetne huvi olnud, siis nad on ise initsiatiivi näidanud: „See väikeprojekt, mida me koos noortega tegime, see tuli puhtalt neilt endalt. Ja nad olid seal meil juba pool aastat käinud ja varrukast sikutanud, et me tahaks seda ja seda ja täpselt need asjad saidki meil sinna projekti kirjutatud ilusasti, mida nemad tahtsid.“</p> <p>Erinevate võimaluste</p>	<p>mmi kaudu. Huvilised on saanud aktiivselt osaleda kogu protsessis: „Ma arvan, et me oleme ka kogu aeg teadnud, millised meetmed on kavandatud. Mina olen saanud kogu aeg kaasa rääkida ka, et millised meetmed on või mis teha võiks, millistest piirsummadest on juttu olnud nii, et ikka neid koosviibimisi on õige mitmeid olnud.“</p> <p>Taotlejad leiavad ise Partnerluskogu üles, info on üleval ja aktiivsed, projektides osalenud inimesed levitavad infot. Kõik, kellel huvi on, saavad taotleda. Talgutel ja muudes tegevuses osalevad aktiivsed külainimesed, kellel on huvi.</p>	<p>käsitööring naistele. Vanuse poolest on tihti vähem aktiivsed tööelisi, kes on liiga hõivad. Kuidas samas nt käsitööringides käib aktiivselt ka neid.</p> <p>Kohalikud huvigrupid on sõltuvad ka kohalikust eripärast – on näide väga kõrge keskmise vanusega vanast külast ja külas, kus on suhteliselt palju noori inimesi.</p> <p>Raske on kaasata inimesi, kelle lapsed pole enam väiksed ja tihti ka noori, kellel on teistsugused huvid või kes vajaks juhendajat.</p> <p>Arendamistegevus</p>	<p>oonile koolituse jaoks raha taotlemiseks.</p> <p>Võrdsed võimalused on nii naistel, meestel.</p>
---	---	--	--	---	---	---

				loomisel (keskused, tegevused) kohalikud noored üldiselt osalevad. Konkreetse projekti käigus oli positiivne näide põlvkondade vahelise suhtlemise paranemisest. Huvitavate ürituse korraldamisel LEADER-i raames tulevad sinna kõik.		test saab nimetada spetsialisti kohalike teetaimede õppimist, käsitöö, keraamika õppimist, kohaliku pärandi uurimist ja tutvustamist jne.	
5. Missugused huvigrupid on kaasatud Elujõulise Valgamaa (EJV) strateegia ellurakendamise teie kogukonnas, piirkonnas?	Põhimõtteliselt on kõik huvigrupid kaasatud. <i>„Külaelanikud tegelikult. Kui läbi nende seltside, siis on nad tervele külale tegelikult. Olgu ta siis pensionär või noor või see vahepealne. Kui küla teeb Väärt elukeskkonna raames, siis ta on ju tervele külale. Kõik</i>	Kõiki gruppe koheldakse võrdsete printsiipidega. Kõik strateegias nimetatud sihtgrupid on esindatud. <i>„ Näiteks Valged laigud on mul naaberküla. Siis väärt elukeskkonna projekte leiab päris</i>	Nimetati kogukonnale ja noortele suunatud projekte. Noortele muretsatud asjad (külaplats, suusad, rattad jne) asjad on sobivad kõikidele vanuserühmadele ja mõlemale soole. Samas mitme projekti puhul on	Vastajad tegelevad noortele suunatud projektidega, mis on nende põhiline huvigrupp. Nagu nimetatud, siis huvitavad üritused toovad erinevad sihtgrupid	Põhiline meetme sihtgrupp on külainimesed, kes nendest projektidest kasu saavad. <i>„Väärt elukeskkond ongi LEADER-i meetmetest kõige lähedasem kogukonna liikmele, et ta näeb, et külas saab midagi valmis, mis on väga oluline kohapeal. Kõik on</i>	Meede on suunatud kogukonnale tervikuna. Kaasatud erinevad huvigrupid ja eesmärk on olnud haarata kõiki. Vastajad on näiteid toonud naiseltsist,	Noortekeskuseid on renoveerinud, korrastanud. Ettevõtjad on taotlenud Tugevast tegijast. Ettevõtjateorganisatsioonid, mis ühendavad üle kogu Valgamaa ettevõtjaid, saavad LEADER-is taotleda.

<p><i>huvigrupid on kaasatud.“</i></p> <p>Tegevus on suunatud külaelanikule sünnist surmani. Eraldi on noorte meetmed ja rahaliselt on suur sihtgrupp ettevõtjad.</p> <p>Teatud määral saab projektide põhjal eristada poistele-tüdrukutele ja meeste-naistele huvipakkuvamaid tegevusi, nt keraamika, jõusaal, käsitöö, krossirada, aga mõlema soo huvid on esindatud.</p> <p>On aktiivselt tegeletud, et mitteaktiivseid inimesi kaasata, sh nt Valged laigud korterimajade elanikele, tekkinud on uusi MTÜsid ja külaselts.</p> <p>Üle kogu maakonna on ettevõtjad esitanud projekte</p>	<p><i>mitu meie vallast. Ettevõtlusprojekte on ka tulnud. Kuna meil on 3 põhilist sihtgruppi: kogukonnad, ettevõtjad, noored, siis ma leian, et minu kogukonnas on nad kõik ilusti esindatud.“</i></p> <p>Mõningal määral on aktiivsus erinev, aga selle nimel meeskond ja strateegia töötabki, et neid kaasata. Otse on sellele suunatud Valged laigud, mis algab koolitusega, kuhu leitakse inimesed.</p> <p><i>„Valgete laikude kohapealt päris sellist valda ei ole, mis oleks kõrvale jäänud. Aga näiteks seal kus pole MTÜsid, pole mittetulunduslikku tegevust väga palju, sealt tahtmatult tuleb ka sooviavaldusi vähem.“</i></p> <p>Noorte ja Väärt elukeskkonna meetmete puhul proovitakse lähtuda</p>	<p>näha, et poisse on vähem ja tüdrukud on aktiivsemad, kuid on ka projekte, nagu mänguväljak, mis pakub rohkem poistele huvi.</p> <p>Vastajad töid näiteid, kellele on suunatud konkreetsed noorteprojektid: 10- 23.a., erivajadusega lapsed, 9-19.a., looduslaagrid 7- 8. klassile, ja noorematele jne.</p> <p>Mitmetes projektides on piirangud seadnud ette raamid, keda saab kaasata: nt väiksemad lapsed ei saa vabatahtlikku tööd teha.</p>	<p>kokku.</p> <p>Üks näide erinevatest kasusaajatest on noortekeskuse inventari kasutamine kooli poolt.</p> <p><i>„Et mitte ainult noortekeskuse lapsed, vaid ka kool, et kehalise kasvatuses tunnis laenutakse suusad välja ja et saab tunde ära teha. Siiani sellist võimalust ei olnud ja lapsed olid väga pettunud, kui nad said halvema hinde, et neil ei ole lihtsalt suuski.“</i></p> <p>Valdades tegutsevad erinevad ringid, grupid, nt pensionäride ühendus, käsitööring, mis on vastajate arvates ilmselt LEADER-is osalenud, aga konkreetselt nende projekte</p>	<p><i>midagi korda teinud, mis oleks muidu jäänud tegemata.“</i></p> <p>Väljaspool seda meedet oskavad vastajad nimetada oma kodukohas noortemeetmeid, Külakukru projekte. Noored on üks põhiline sihtgrupp külainimeste kõrval, millele suunatud tegevusi on tähele pandud. Samuti teatakse mõnda ettevõtet, kes on LEADER-i alt toetust saanud.</p>	<p>kogukonnale mõeldud tegevustest, laste tegevuste toetamisest.</p> <p>Rahvamajas on poistel, meestel suurem huvi olnud jõusaali vastu, naistel käsitöö vastu.</p> <p>Vanaemadega käivad käsitöös lapselapsed.</p> <p>Kogukonnameetmetest on taotlenud vahendeid erinevad piirkonna MTÜd, seltsid.</p>	
---	--	--	---	---	---	--

	ettevõtlusmeetmetesse ja üldiselt leiavad nad LEADER-i võimalused ise üles.	printsibist, et iga vald saab vähemalt ühe rahastuse, kui projekt nõuetele vastab.		nimetada ei osata. Samas on tähelepanud, et LEADER-i abil on rajatud ja korda tehtud palju külalplatse, külamaju jms ja erinevad seltsingu on raha saanud.			
6. Kuidas hindate noorte kaasatust elujõulise Valgamaa strateegia elluviimisel võrreldes täiskasvanutega? Arendatud nende algatusvõimet? Ettevõtlikkust?	Noorte kaasamine on olnud üks eesmärk strateegias. Noored on ühed suuremad kasusaajad ja nende meetmed paistavad palju kõrvalt vaatajatele silma. Nt on erinevates piirkondades konkreetsed projektid olnud suunatud 12- 17-aastatele (krossirada), 10- 13-aastased või 7- 19 jne. Eraldi nimetati, et projekte on vedama	Meetmed on strateegias paikapandud ja igaühele on jagatud raha. Noortele ongi oma meetmed, kus nad saavad ise algatada projekte. Noorte väikeprojektidega – 10 000 kr antaksegi neile võimalus ise taotleda, kirjutada ideid, läbi viia. Samas pole piiratud, et nad ei võiks taotleda ka muudest meetmetest. Noortekeskused on nt taotlenud Väärt elukeskkonnast	Noored tulevad üldiselt heameelega kaasa tegevustega, vajalikud on motivaatorid. Noote puhul tekivad seadusandlusest mõningad probleemid, nt töökasvatus, ehitustööd (mänguväljak), noored löövad käega, kui peavad bürokraatiaga tegelema. Täiskasvanuid seetõttu kergem kaasata, sest pole nii palju probleeme. Aga kui	Leaderi võimalustest on teadlikud eelkõige aktiivsemad noored. Probleemiks on noorte algatusvõime, nõ, et „neile peab asjad õue peale viima“. Selles on keskne roll täiskasvanud eestvedajal, kes abistaks noori ja nende algatusvõimet toetaks ning valvaks, et aruandlus jm tehtud saaks.	Üks näide on, et konkreetses vallas on noored suhteliselt laisad ja pole noorte meetmesse taotlusi aktiivselt esitanud. Konkreetses Väärt elukeskkonna projektide käigus noori eraldi kaasatud ei ole. „Väärt elukeskkonnas nad pole erilised, kui need kogukonnaliikmed ja saavad kasu või on huvitatud, kui teised sihtgrupid, kes külas elavad.“ Noortemeetmeid	Noorte kaasatus on sõltuv ka piirkonna ealisest eripärast. Külades, kus noor on vähe, nende aktiivsus on väike. Noored ei kirjuta projekte, „Meie külas seda noortemeetmeid ei kasutatud. Meie oma noored veel ei kirjutate projekte ja ei küsi. Tundub, et neil on omal olemas kõik. Äkki neil ei olegi midagi vaja.“ Samuti lahkuvad noored piirkonnast ja nt piirkond „kasvatatakse noori“, kes mujal hästi	Noortekeskused on korrastanud, renoveerinud maju, staadionit, loonud vabaajaveetmise võimalusi. Noori liigub seal, kus on keskkool. Noori saab kohapeal hoida ainult läbi tööhõive. Kes õpinguteks lahkuvad, need reeglina tagasi ei tule. Noorte osakaal sõltub ka piirkonnast, nt Otepää lähistel on noori maal.

	<p>ka natuke vanemad, kes omavad juba elukogemust ja oskavad seda edasi anda. On tekkinud uusi noorteühendusi, keskusi.</p> <p>Väga oluline tugi on noortele olnud noortekoordinaator . Keskne küsimus on, et noortel on vaja ka eestvedajat. Noorte huvid on kiiresti muutuvad ja kuigi soovitakse, et neile asju teha, ei pruugi nad ise selle tegemisest huvitatud olla. Noored vajavad teistsugust lähenemist kui täiskasvanud.</p> <p>Katmata sihtgrupp 26- 30, aga seda on teadvustatud juba ja plaanitakse sellega tegeleda.</p> <p>Noorte ideevoor on võimalus neil enda midagi teha;</p>	<p>raha, ettevõtlusmeetmet est.</p> <p>Noorte puhul on vajadus täiskasvanud koordinaatori, eestvedaja järgi, kes neid toetaks, aga samas oluline, et algatus oleks neilt.</p> <p>Noorte meetmete puhul on palju toetatud noortekeskusi ja vabaajategevusi (nt motorada jm), laagreid, matkad jm arendustegevused.</p> <p>„Sest maal elavatel noortel on vaja seda aega sisustada ja kui on projektirahadega võimalik teha nii, et katta kulusid ja saavad ka vähem kindlustatud perede lapsed osa võtta. Noortekeskused, kuigi nad tunduvad üheülbaised, et noortekeskus-noortekeskus, aga noortel ongi vaja</p>	<p>lõpptulemus on noorte kasutada, siis võiks neid ikkagi kaasata.</p>	<p>„Ma arvan, et need, kes on huvi tundnud, nendel on see huvi märgatavalt tõusnud, aga samas on vaja neid utsitada.“</p> <p>Aga see eestvedaja peab suunama noori ise aktiivsem olema, sest kui kõik neile ette ära tehakse, siis koos eestvedajaga kaob ka aktiivsus.</p> <p>„Meie küla noored on selles mõttes ära hellitatud, et neil on kõik asjad ilusasti hõbekandikul ette toodud, et pole tekkinudki seda vajadust ise teha. Aga selles mõttes on ajad nüüd muutunud niipalju, et hakatakse muutma tasapisi, et nad peavad ise hakkama mõtlema ja tegema, et tuleks koolitada seda</p>	<p>on palju ja kui noortel tahet on, siis on võimalik ka edukalt taotleda. Oluline on täiskasvanud juhendaja olemasolu, kes neid juhendaks, kelle oleks initsiatiivi, sest noorte enda huvid on ka väga muutuvad.</p>	<p>läbi löövad.</p> <p>Noortetegevused on koondunud piirkondadesse, kus noori on rohkem ja on ka keskus. Kui noortel on koosviibimisevõim alus, nt ruum rahvamajas, siis seda kasutatakse.</p> <p>Noorte tegevusel seab piiranguid kohalikud vahemaad.</p> <p>Ka tuuakse välja, et on vaja noortele juhendajat. Noorte kutsumisest mingisse tegevusse iseenesest ei pruugi abi olla, vaid neid tuleb siduda tegevusega.</p>	
--	---	--	--	---	---	---	--

	<p>eesmärk oli, et noored ise taotleksid, kuid on tunda ka, et mõnes projektis on neid kõrval suunatud.</p> <p>Arutluse käigus toodi välja, et noorte meetmetest nende omaalgatuse meetmega peab rohkem tegelema - noor peab rohkem aktiveerima.</p>	<p><i>kohta, kus koos käia.“</i></p> <p>Partnerluskogu on kursus nende noorte ja tegevustega, kes nende poole pöörduvad.</p> <p>Teatakse neid, kes on aktiivsed. Kontakt noortega kaob, kui nad lõpetavad gümnaasiumi.</p> <p><i>„ Just väga paljud noored 18- 26 on läinud ülikoolidesse, ja neist me väga ei tea.“</i></p> <p>Noorte tegevust ja keskuste tegevust piiravad maal vahemaad.</p>		<p><i>juhtlõvi ettepoole.“,</i></p> <p>Samas on ka näiteid, et need, kelle on huvi millegi vastu, neil on ka initsiatiiv.</p> <p>Piisava huvi korral on noored valmis ise taotlema, asju ajama:</p> <p><i>„Aga üks koht, kus meil noored koondusid täiesti iseseisvalt, oli Öru vald. Kus noored ise hakkasid, et ühtegi juhendajat ei olnud, hakkasid täiesti iseseisvalt asju ajama.“</i></p> <p>Üheks erinevuseks võrreldes täiskasvanutega on, et noorte huvid on varieeruvad, seetõttu on täiskasvanutele lihtsam projekte kirjutada.</p> <p>„Täiskasvanutel</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				on rohkem initsiatiivi, et nemad teavad täpselt, et mida, aga noortel huvid varieeruvad. Vanematele on ikka lihtsam teha.“			
7. Hinnake ettevõtlusaktiivsus tänu EJV strateegia rakendamisele teie piirkonnas?	Üldine hinnang on, et ettevõtlusaktiivsus on suurenenud. Sellele on kindlasti mõjunud majandussurutis. Ettevõtlusega seotud taotlused on tugevamaks muutunud ja tekkinud konkurents. Piiravaks teguriks on Leaderi rahalised vahendid, mistõttu kõigile taotlustele vahendeid ei jätku. Nimetati, et umbes kümmekond alustavat ettevõtet, kes on tulnud uute ideedega, on olnud Leaderiga seotud. Esitati arvamusi, et	Vastajad arvavad, et Leaderi meede on mingil määral aktiveerinud inimeste ettevõtlikkust ja taotlejate hulgas on olnud ettevõtlusega alustajaid, kuid täpseid hinnanguid ei oska öelda, sest see sõltub muudest teguritest, nagu majandusareng, seadusandlus, töötus, ettevõtlustoetused jms.	Mõned projektid on pakkunud tööd FIEdele (nt mänguväljak). Oluline oleks kaaluda, kuidas luua noortele töövõimalusi suveks. Nt üks projekt taotles murutraktorit, mida ei saadud. Samas selline tegevus ja remont võiks anda tõuke noorte ettevõtlusele. MTÜ võiks selliste tegevustele pakkuda tuge enne, kui alustatakse firma loomisega.	Vastajad ei oska hinnata, kas ettevõtlusaktiivsus on tõusnud. Noorettevõtja näiteid ei oska keegi välja tuua. Üks konkreetne näide, mida ettevõtlusest teatakse, on turismiteenuse arendamiseks vahendite taotlemine (kanuu).	Üldist ettevõtlusaktiivsuse muutust on keeruline hinnata ja mis mõju Leaderil võiks olla, ei osata öelda. Teatakse neid, kes tegutsevad. „Üks ettevõtte on see aasta registreeritud, aga kas see on sellega seotud, ei tea. Üldiselt meil tegutsevad need, kes on koguaeg tegutsenud. Sellist juurdetulevat ettevõtlust ei tea. Kui need, kes tegutsevad, hakkama saavad, see ongi head.“ Samuti ei osata hinnata, kas Leaderiga seoses on töökohti	Konkreetsed projektid, mis on Külakurusse esitatud, on olnud suunatud ka kohaliku ettevõtlusaktiivsuse tõstmisele. Nt käsitöökojas meenete väljatootamine, kohaliku kultuuripärandi tutvustamine turistidele. Samuti ka rahvamaja teenused, nt ruumide väljaüürimine, mille eesmärgiks on olnud omavahendite teenimine, et saaks jätkata kohaliku arendustegevusega.	Ettevõtlusaktiivsus on kindlasti suurenenud. Juurde on tulnud söögikohti, poode. „Tänu masule on juhtunud ikka midagi. Ma näen küll, et väikseid ettevõtjaid on juurde tekkinud. Näiteks, et kui siin ei suudetud headel aegadel mingit söögikohta teha, siis nüüd on endisest bensiiijaamast tehtud toidubaar.“ Üheks võimaluseks kohaliku ettevõtluse arendamisel ja noorte tagasi toomisel oleks perefirmitas, mis peretöajuga saaks kulusid kokku hoida, on jätkusuutlikud ja rakendaks noori. Töökohtade poolest on olukord kehv,

	<p>ettevõtete ja omavalitsuste koostöö ja maakondlik koostöö on paranenud ja selles on oma osa Partnerluskogul ja strateegial.</p> <p>Ettevõtlusele on Leaderi meetmest tugi olnud, kuigi mõnede projektide jaoks on summad väga väiksed.</p>			<p>juurde loodud.</p> <p>Küll leiab mainimist, et Leaderi abiga hoiti alal kohalik apteek, mis sai toetuse digiretseptile üleminekuga seotud kuludeks ja see on väga vajalik teenus kohalikule kogukonnale. Nii, et Leader on vähemalt ära hoidnud ettevõtluse kadu.</p> <p><i>„No mulle jääb see apteegi näide, et mitte ei tulnud juurde, vaid ei lähe ära. Jääb alles, sest tegelikult järjest kõige suletakse. Riik suleb praegu ka kõige mis saab, Meil suleti näiteks metskond ja inimesed jäid tööta. Kõik postkontorid ja millest palju räägitakse, et vähemalt üks asi jääb praegu alles tänu Leaderi meetmele.“</i></p>	<p>samas nt käivad saekaatris töötajad Valgast, sest kohalikud töötada ei taha, vaid elavad toetustest.</p> <p>Samas peab positiivseks ka pidama, et kui ettevõtja endalegi töökoha lood. Leader on olnud võimalus neile, kes on töökoha kaotanud ja omavad mingeid oskusi, pinda, saavad edasi tegutseda.</p>
--	---	--	--	---	--

					<p>Samuti on üks taotleja võimaluse korral oma projekti raames võimalusel proovinud kohalikele töövõtulepinguga tööd pakkunud, et toetada kogukonda.</p> <p>Kohalike palkamist piirab aga projekti eripära tõttu sellele kehtestatud nõuded.</p> <p><i>„Aga kui mina olen projekti teinud ja mul on võimalik kasutada kohalikke tööjõudu, siis ... me oleme ikka kasutanud, et siis saab ka mõni kohalik ettevõtja ka midagi teha ja saab ka tasu selle eest. Seda olen proovinud teha.“</i></p> <p>Eraldi on aga mainitud, et üldise aktiivsusega koos</p>		
--	--	--	--	--	---	--	--

					<p>üritavad ettevõtjad taotleda ka muudest, kogukondadele suunatud meetmetest ja on tekkinud probleeme hindamisel, et kas kasu saab kogukond või konkreetne ettevõtja.</p>		
<p>8. Hinnake läbitud koolituste otstarbekust strateegia ja meetmete käivitamise seisukohast ?</p>	<p>Partnerluskogu viib läbi väga erinevaid koolitusi: meetmest taotlemiseks, rakendamiseks, projektikoolitused, infopäevad, konkreetsele sihtgrupile (nt omavalitsused) suunatud koolitusi.</p> <p>Hinnang on, et koolitused, mis on meetmete rakendajatele, on olnud vajalikud.</p> <p><i>„Kui ikka inimene tuleb koolitusele, võtame kasvõi selle projekti koolituse, siis ta tuleb ju sellest</i></p>	<p>Leaderi raames olnud juhatuse ja meeskonna koolitusi, õppereise hinnatakse väga otstarbekaks.</p> <p>Meetmete raames tehtud koolitustel, nt Valged laigud, Külakukru käigus läbi viidud õppereis, on panustatud õppimisele läbi kogemust ja saadud tagasiside on olnud positiivne.</p> <p>On olnud konkreetseid koolitusi meetmete taotluste täitmiseks</p>	<p>Vastajad on käinud infopäevadel.</p> <p>Alustavatel MTÜdel on vajadus aruandluse, seadusandluse, raamatupidamiskoolituse järgi. Inimestel, kes sellega on töö kõrval tegelevad, on raske leida sobival ajal toimuvat koolitust.</p> <p>Nimetati ka huvi projektijuhtimise koolituse vastu.</p>	<p>Koolitused, kus vastajad on osalenud (taotlemise, projekti kirjutamise, hinnapakkumise võtmise jms) on neile väga vajalikud olnud. Noortele on keeruline aruandlus, eelarve koostamine, konkreetset arvutuskäigud jms.</p>	<p>Vastajad on käinud erinevatel infopäevadel ja koolitustel ja hindavad need otstarbekaks.</p> <p>Üheks ettepanekuks olid, et vajadus on MTÜde aruandluse ja seadusandlusega seotud koolitusi.</p> <p>„MTÜ seisukohast, et need MTÜd võtavad suure vastutuse, nad peavad kõiki seadusi tundma, kõike 5 aastat alal hoidma, et oleks mingi selline nõustamine,</p>	<p>Hinnang on, et koolitustest mingit kasu on saadud, sest muidu seal ei käik.</p> <p>Mõne koolituse puhul (kaasamiskoolitus) pole vastaja selle käigus saanut teadmisi rakendada osanud.</p> <p>Koolitustena, mis pakuks huvi, on nimetatud projektijuhtimine. Samuti võimalus, et vahetada kogemusi</p>	<p>Erinevad organisatsioonid on Leaderi abil saanud korraldada ettevõtjatele erinevaid koolitusi, nt meeskonnatöö, informatsiooni edastus, majandusmäng. Tagasiside on olnud väga positiivne. Ilma Leaderi panuseta neid ei oleks suudetud korraldada.</p> <p>Ettevõtjad, kes on osalenud muudel koolitustel, on neid otstarbekaks pidanud.</p> <p>Huvi on</p>

	<p>koolitusest ja on indu täis ja oskab seda projekti teise vaatepilguga vaadata ja kirjutada ju. Minu arvates on need projektikoolitused väga head koolitused nende algajatele.“</p> <p>Samuti hinnatakse, et otstarbekad on Partnerluskogu liikmetele ja meeskonnale tehtud koolitused, õppereisid, et toimuks pidev strateegia ülevaatamine ja täiustamine. Õppereis võimaldab ka ettevõtjatega koos olla, pikemalt suhelda.</p>	nt noortel.			<p>et sa täidaksid ka muud reeglid, seda jooksvalt, sest meid kõiki võidakse mitu aastat hiljem kontrollida, et kuidas sa seda amortisatsiooni arvutad, kuidas majandusaasta aruanded kajastavad. Neid jooksvaid pisikesi küsimusi on palju ja me kõik tegeleme kõigega, aga samas ma ei ole kindel, kas me seda õieti teeme.“</p>	teistega.	<p>ettevõtluskoolituste vastu, nt äriplaani koostamine, selle sõnaline osa, arvutuslik pool.</p>
<p>9. Missuguseid probleeme on meetmete rakendamisel esinenud? Näiteid (kirjelduste loogilisus, taotlusvormide loogika ja</p>	<p>Suur töömaht- muutunud aktuaalseks koos taotluste arvu kasvuga; on tekkinud vajadus moodustada komisjonid ja uued hindamisprotseduurid, sest praeguse</p>	<p>Kohustuste võtmine läbi koondtaotluste- Partnerluskogu on Valgete laikude ja noorte projektide puhul nende väikeprojektid koondanud koondtaotluseks,</p>	<p>Menetlusaeg- liiga pikk</p> <p>Aruandlus, seadusandlus- tekitab probleeme, eriti nt väikestele MTÜdele. Vajadus on raamatupidamisnõu</p>	<p>Esineb mitmeid üldiseid probleeme.</p> <p>Menetlusaeg on noortele liiga pikk. Selle aja jooksul, mis läheb esimesest taotluse</p>	<p>Üldised probleemid, mida vastajad kirjeldasid.</p> <p>Menetlusaeg väga pikk aeg PRIAlt vastuse saamiseks (90 tööpäeva); taotleja peab</p>	<p>Erinevad taotlusvormid- miks Partnerluskogu ja PRIA taotlusvormid ei saa olla põhimõtteliselt sarnased: „Lihtsalt ma ei saanud aru, et milleks oli vaja 2</p>	<p>Ettevõtjad, kelle taotlused rahuldati, mingeid konkreetseid probleeme ei näinud, v.a. PRIA menetlusaeg .</p> <p>„PRIA ootab selle 90 päeva täis.“</p> <p>„Probleeme on ikka. See raha kättesaamine, et miks see peab venima.</p>

<p>nende kättesaadavus, nõustamine, hindamine ...)</p>	<p>töökorralduse jaoks on töömaht liiga suureks kasvanud.</p> <p>„Meil on juhatusel põhine hindamine praegu. Aastatel 2007-2008 oli komisjonipõhine hindamine. Tollel hetkel tundus mõistlik viia üle juhatusel põhiseks hindamiseks, mis töötas ka . Aga tänaseks on näha, et taotlusi on niivõrd palju , et peame vaatama.</p> <p>Juhatusel koos oleme seda arutanud ka , mis saab edasi.“</p> <p>Taotleja ebaausad kavatsused- on projekte, mille puhul hindajatel on mulje, et taotle kavatsused pole päris ausad, aga keeruline on seda lahendada, kuigi tegeletakse seirega.</p> <p>Taotlusvormid ja eelnev kontakt- esineb erinevat suhtumist sellesse,</p>	<p>sellega võtab Partnerluskogu endale väga suure töömahu ja vastutuse. Nt jäävad taotletud asjad nende bilanssi. Lahendust on nähtud, et innustada taotlejaid ise projekte esitama, MTÜsid moodustama ja ise vastutama nende eest.</p> <p>Juriidilise nõu vajadus- juhendmaterjalid jm on meeskonna poolt välja töötatud põhinedes Leader meetme pädevusele, strateegiale, rakenduskavale ja meetmelehtedele, ja siis nii hästi kui on osatud. Probleem võib tekkida, kui esitatakse vaie. Samamoodi on küsimus väljasaadetava info, kirjade, juhatusel</p>	<p>ande järgi. Tihti ei anta aru, mille eest vastutatakse.</p> <p>Inventari hoolduskulud- pole võimalus projektis katta soetatud vahendite hilisemat hooldust</p> <p>Noorte vanuses tulenevad piirangud nende rakendamisele- nt töötegemisel, mänguväljakute ehitustöödel, vabatahtlikkus töös.</p> <p>Koolituse ajad- MTÜga töö kõrvalt tegelejatele tihti koolituse ajad (tööpäevad) ei sobi.</p> <p>Koostööprojektide rahastus- milline MTÜ võtab riski ja rahastab projekti enne, kui raha tagasi saadakse</p> <p>Erinevad taotlusvormid-</p>	<p>kirjutamisest kuni projekti teostamiseni, mis on tihti ligi aasta, kaob initsiatiiv, huvi, motivatsioon sellega tegeleda või isegi unustatakse see lihtsalt ära.</p> <p>Ajaplaan- otsused tulevad nii kaua, et ei saa suveks tegevusi plaanida, lähevad järgmisesse aastasse</p> <p>Bürokraatia asjaajamisel: asjaajamine on bürokraatlik ja võtab väga palju aega.</p> <p>Omaosaluse probleem - noortekeskuste kehv rahastus seab piirid, mis projekte saab teha. Ühe suure</p>	<p>riskima ja leidma need vahendid projekti läbiviimiseks enne, kui ta otsust teab. Seoses nii pika vastamise perioodiga ka ei saa tihti suviseid üritusi teha taotlemise aastal, sest kui vastus tuleb sügiseks, ei saa õues tegevusi enam läbi viia. Sama probleem ehitus ja korrastusküsimust es.</p> <p>Omaosalus- väga suur probleem on MTÜdel omaosaluse väljapanemine praeguses majandussituatsioonis ja ka valdadel on raske oma MTÜsid selle küsimused toetada.</p> <p>„Hargla kogudus on ka eelnevate projektide omafinantseeringu ise kokku kogunud</p>	<p>sellist taotlust teha, et miks ei jätkunud ainult ühest sellisest taotlusest. Et see ei olnudki lõplik, vaid et hakkame otsast peale uut tegema.“</p> <p>„Partnerluskogu kinnitatud projekt võiks plaksti edasi minna sinna PRIAsse“.</p> <p>Vähene usaldus taotleja vastu- taotlejat häirib, et teda projektis ei usaldata. Kui tahetakse ühiskonnas usaldussuheteni jõuda, peab kuskilt alustama.</p> <p>Omaosalus- väga keeruline leida, nt peab käendama MTÜ pangalaenu.</p>	<p>Täielik nonsens olukord. Mul see aasta jäi kevadsessioonil see koolitus tegemata, sest suvel saab ükskord rahad alles kätte, et tahtmatult see jääb järgmisesse hooaega. Raha istub kuskil ja ootab.“</p> <p>Taotleja, kelle taotlust ei rahuldatud, jäi taotlusega hiljaks. Ettepanek, et Partnerluskogu võiks nt 5 päeva enne tähtaega saata veel uue meeldetuletuse.</p>
---	--	---	--	--	---	---	--

<p>et enne peab koordinaatoriga ideest läbi rääkima ja taotlusvormi ei saa alla laadida. On vastajaid, kes sooviksid ise tegutseda ilma algse kontaktita, kuid juhtkonna poolne arvamus on valdavalt, et see eelnev kontakt tõstab taotluste kvaliteeti, aitab selgitada töömahtu ja ennetada nii taotleja kui Partnerluskogu probleeme, aitab ära hoida viimasel hetkel esitatud projekte ning kõige selle tõttu on vajalik.</p> <p>Väiksed summad – mitmete projektide jaoks on taotlussummad liiga väiksed, nt ehitusteks jms</p> <p>PRIA asjaajamise pikkus- 90 tööpäeva PRIAlt</p>	<p>otsuste vastavusest kooskõlast seadusandlusega ja juriidiliste küsimustega. Selles küsimuses oleks vaja juriidilist nõu asjaga kursis olevalt spetsialistilt, kes võib kõikide Leaderi partnerlusgruppide peale olla ühine.</p> <p>Omaosalus-noortele on omaosaluse leidmine projektide jaoks raske.</p> <p>MTÜde poolne vahendite teenimine oma tegevuse toetamiseks- on vastuolu, et kui eesmärgiks on MTÜde jätkusuutlikkuse tõus ja et nad teeniksid ka ise vahendeid, siis PRIA käsitleb seda kui äritegevust ja võrdsustab ettevõtjatega. „Ühelt poolt me</p>	<p>peab täitma erinevad Partnerluskogu ja PRIA taotlusvormid, selle asemel võiks olla sarnane vorm mõlemal.</p> <p>PRIA vormid Wordis- mugavam oleks täita Exceli dokumente (liitmistehetud)</p>	<p>projekti rakendamisel ei suudeta leida vahendeid muude projektide jaoks. „Noortekeskuste rahastus pole kõige tugevam ja kui sa suurt projekti hakkad tegema, siis on hing kinni.“</p> <p>Pikk aeg raha tagasisaamiseks, mis omakorda piirab järgnevaid tegevusi.</p> <p>Täiskasvanute poolt kirjutatud taotlused, kuigi konkreetse meetmesse peaksid noored eelkõige ise taotlusi esitama.</p> <p>Aktiivse eestvedaja kadumine tekitab tühiku, eriti kui noored</p>	<p><i>annetuste teel, aga see aasta see ilmselt pole võimalik, sest ega annetajate ringkond on üks ja sama ja lõpuks kõigile ei jätku, sest inimesi on koondatud ja kõigil on raske.“</i></p> <p><i>„Me võime teha selliseid pehmemaid projekte, aga suuri investeerimisprojekte e- nende omaosalust on väga raske kokku saada.“</i></p> <p>Raha tagasisaamine ja finantseerimise korraldus-</p> <p><i>„Raha peab enne olemas olema. Sa pead selle kuskilt hankima ja siis kas laenama või oma liikmeskonnalt või pangast. Leidma pangalaenu intressid.“</i></p> <p>Vallavalitsuste poolne projektide omavaheline vähene koordinatsioon ja ülevaate</p>	
---	--	---	---	---	--

	<p>vastuse saamiseks</p> <p>Osade piirkondade madal aktiivsus-eriti puudutab sellist paneelmajade piirkondi, aga ka külad Läti piiri ääres, kus noori on vähe ja MTÜde moodustamiseks ja seltsinguteks jõudu ei ole.</p>	<p><i>palume kogukonnal esitada majandamise kavad, et kuidas nad saavad oma tulusid suurendada ja edaspidi ilusalt ära elada, siis samas me ei tohi või kui näidata seal tulusid, siis läheb PRIAga vastuollu.“</i></p> <p>Oluline vaadata, kas projekt on suunatud kogukonnale.</p>		<p>on harjunud, et keegi aktiivselt nende eest need taotlused jm ära teeb.</p> <p>Inventari säilitamise probleem, eriti, kuidas säilitada väikevahendeid (pall, mis teha T-särkidega, mis üritustel oleks laiali jagatud?)</p> <p>Konkreetsed probleemid taotlemisel: Keeruline aruandlus</p> <p>Eelarve arvutamine (PRIA tabelites teistsugune arvutuskäik)</p> <p>Hinnapakkumiste ja kalkulatsioonide küsimine</p> <p>Noorte jaoks võõrsõnad ja juhendites ja</p>	<p>puudumise-vallavalitsused ei tea, kes mida taotleb ja kust; selle koordineerimise korral saaks taotleda edukamalt, samuti on tekkinud probleeme ehituslubade jm väljastamisel, sest vallaga pole enne ühendust võetud</p> <p>Lisadokumendid, mis tuleb ehitusega seotud projektidel korda ajada, nt muinsuskaitse eritingimustega, ehituslubadega seotud küsimused, nende aegumised jms.</p> <p>MTÜde loomisel ja juhtimisel vajaminevad oskused ja ajakulud inimesed loovad MTÜsid ise</p>		
--	--	--	--	--	---	--	--

			<p>vaja sõnaseletusi: <i>„Tuli välja, et kui noored isegi ei tea, mida meede tähendab, siis sealt saab kõik alguse. Et sõnaseletusi on neil kõrvale vaja, mingisugust seletavat sõnaraamatut nende projektide juures“.</i> Selle põhjus on, et see mis tundub täiskasvanutele väga elementaarne, ei ole seda noortele</p> <p>Hindamisjuhen dit pole</p> <p>Ajakava koostamine</p> <p>Eesmärkide kirjeldamine taotluses</p> <p>Sisu lahtikirjutamine</p> <p>PRIA on mingis küsimuses</p>	<p>teadmata, mis nõuded neile on, mis aruandluse kohustused ja see ajakulu.</p> <p>Inventari säilitamise koht</p> <p>Taotlemisega seotud probleemid</p> <p>Taotlusvormid- on esinenud rahulolematust, et taotlusvormid pole allalaaditavad, vaid enne peab Partnerluskoguga ühendust võtma. Selle taga on soov, et parandada taotluste kvaliteeti.</p> <p>Eri meetmetel erinevad vormid- ettepanek on, et neid võiks ühtlustada</p> <p>Partnerluskogu ja</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>teistsugune seisukoht: Partnerluskogult on saadud nõusolek, aga PRIA on nõudnud muudatuse tegemist</p> <p>Info ei liigu edasi valdadest ja koolidest noorteni</p>	<p>PRIA vormide erinevus – küsimus, et miks need vormid ei saa samasugused olla.</p> <p>Jätkusuutlikkuse defineerimise taotlusdokumendis – taotlejad ei saa alati aru, mis selle all mõeldakse; soovitakse, et pandake juurde täpsustus</p> <p>Näidisvorm- üks soovitus, et aruandevormidele, kuid ka taotlusvormidele võiks teha näidisvormi ja Partnerluskogu kodulehele need üles panna</p> <p>Inventari hooldusekulude abikõlblikkus- probleem on tekkinud ostetud vahendite, eelkõige tehniliste</p>		
--	--	--	--	--	---	--	--

					<p>vahendite (nt murutraktor, niiduk) hoolduse kulude katmisega, sest kuigi Partnerluskogu on heaks kiitnud hoolduse, on PRIA seda käsitlenud investeeringuna ja pole võimalik projektist hoolduskulusid katta. Hooldus samas väga vajalik, et need vahendid oleksid kasutuskõlblikud järgmisel 5 aastal.</p> <p>Projekti juhi tasustamine- konkreetne näide, kus töömahuka projekti puhul PRIA vastas eitavalt projekti juhtimise tasustamisele; samas projekt väga töömahukas ja vajab pidevat koordineerimist</p>	
--	--	--	--	--	---	--

<p>10. Hinnake LEADER –i osatähtsust kohalikus arengus? (palju uut aktiivsust, partnerlust, ressursse, jätkusuutlikke projekte?)</p>	<p>LEADER-i osatähtsust hindavad kõik osalejad väga suureks. On toodud uusi ressursse piirkonda. <i>„Seda ilmestab ka see, et kohalikud elanikud väga huvitatud nendest vahenditest, see näitab ka, et EASi vahenditest ei suunata piisavalt vahendeid maakonda ehk maa areng on täitsa võetus Leaderi kanda.“</i></p>	<p>LEADER on andnud uusi võimalusi ja mõttekas on neid kasutada. Samas taotletakse toetusi ka teistest allikates, nagu PRIA, EAS, KOPP jm, mille paljud meetmed on oluliselt suuremad. i</p>	<p>LEADER-it hinnatakse oluliseks rahastuallikaks. See on andud võimaluse kaasa tulla, õppida, areneda - see panus on maapiirkonna kõige tähtsam. Pakub olulist võimalust majandussurutise tingimustes.</p>	<p>Vastajad kõigepealt peavad Leaderi osatähtsust oluliseks. Noorte väikeprojektides saadav 10000 kr on nende hinnangul motiveeriv. Aga samas on välja toodud, et tõenäoliselt oleks neid huvitatud projektide jaoks ilma Leaderita raha taotletud muudest allikatest ja need asjad poleks tegemata jäänud. Üks arvamus on, et ka teistest kohadest oleks raha võib-olla kergemini kätte saadud. Leaderis oli alguses märgata palju aktiivsust (strateegia</p>	<p>LEADER-i tähtsus seisneb uute ressursside juurde toomises. Leaderi väga tähtis kindlasti praeguses olukorras. Summad on mõistlikud ja konkreetse meetme alt saab taotleda ka projektide jaoks, millele oleks mujalt võib-olla raske rahastust saada. Konkreetne meede lubab taotleda nt muinsuskaitse alaste projektide dokumentide tellimisest raha. Vastajad on nõus, et ilma Leaderi rahastusega poleks need ja mitmed muud projektid poleks toimunud, nt noorte projekte, poleks ilmselt tehtud.</p>	<p>Kui Külakurkust poleks neid rahastusi saanud, siis neid projekte poleks läbi viidud. Külakurkur oli väikevahendite hankimisel ainulahend.</p>	<p>Hinnang on, et ilmselt pole ettevõtetud asjad jäänud tegemata, aga see oleks olnud tunduvalt keerulisem ja oleks rohkem aega võtnud. Leader on ettevõtte arengut kiirendanud. <i>„Ma ka oleks need asjad kunagi hiljem soetanud, aga sai kiiremini lihtsalt, sest ilma ei ole kõike võimalik teha. Võtab kauem aega.“</i> <i>„ Ma arvan ka samamoodi, et ei oleks jäänud, aga võib-olla kaks-kolm aastat oleks kauem läinud enne, kui oleks teinud selle asja ära.“</i> Mitmetel ettevõtjatel pole oma rahadega võimalik neid investeeringuid teha, seetõttu on Leader väga suureks abiks. Leaderi abil on saadud konkurentsieelis. LEADER-i väga suur tugevus on, et see võimaldab taotleda väga erinevateks asjadeks raha.</p>
--	--	--	---	--	--	--	---

				koostamisel osalemine, esmane huvi), mis peale esmast aktiivsusepuhan gut vähenes			LEADER pakkus olulist võimalust ettevõtjate organisatsioonile, kellel mitmeid taotlused on muudest allikates tagasi lükatud põhjusel, et nad on ettevõtjate klubi. Samuti koolituse hind ei oleks võimaldanud paljudel selles osaleda, kui Leader poleks toetanud.
11. Kuidas hindate oma ligipääsu EJV infole, nõuandele, investeeringutele?	Ligipääs infole on hea ja see on kättesaadav kõikidele huvilistele. Kõik info on olemas Partnerluskogu kodulehel, seda antakse kohalikel infopäevadel, avaldatakse maakonnalehes, pannakse valdade kodulehtedele. Väga palju levid info läbi isiklike kontaktide ja suust-suhu. Arutluses tuli esile soovitus, et panna	Kõik, kes on huvi tundnud, on infot ja nõuannet saanud. Rahastuse saajate kohta on kodulehel info. Partnerluskogu soovib taotlejatega enne kontakti saada, seetõttu pole allalaaditavat versiooni taotlusvormidest. Selle eesmärgiks on vältida asjata tehtud tööd ja väga algelisi taotlusi. Investeeringu	Info on olnud hästi kättesaadav; kui on olnud vajadus, on juurde küsitud ja vastus alati saadud.	Partnerluskogu kodulehel ja noorteportaalis on elementaarne info olemas, kui juurde vaja, on alati võimalik helistada. Eelkõige küsitakse kõigepealt oma noorsootöötajalt, siis Partnerluskogu koordinaatorilt. Üldine hinnang on, et nõuanne on alati olnud kättesaadav.	Info on kõigile kättesaadav. Kodulehel on piisav info. Partnerluskogu annab nõu ja teavet kõigile, kes küsivad. Oluline allikas meeldetuletusteks jm on Partnerluskogu meililist. Kohapeal on Partnerluskogu info pandud valdade kodulehtedele, ilmub maakonna ajalehes jms.	Info ja nõuande kättesaadavusega pole olnud mingeid probleeme.	Ligipääs infole, nõuandele, kogu protsessile on olnud väga hea. Taotluste arv on väga suureks kasvanud nii, et info on liikunud kõigile.

	<p>kodulehele üles edulood. Partnerluskogu on teadvustanud positiivsete näidete tähtsust ja toodi välja:</p> <p><i>„Rohkem motiveerida,. Uuel tegevusaastal on plaanis teha mainekava, et siis süsteemselt hakata sellele rõhku panema. Ehk oleme oma arenguga jõudnud siia etappi, kus me teadvustame seda endale.“</i></p>	<p>saamiseks peavad taotlejad peavad etteantud lävendi täitma. Rahalised vahendid on piiratud.</p>		<p>Esineb arvamusi, et tihti Partnerluskogu juhatusele lähemal olevad isikud teavad rohkem ja kirjutavad ja rohkem.</p> <p>Üks probleem info liikumisel, et tule mitte Partnerluskogus t, vaid koolidesse ja valdadesse info edasi saatmisel jäänud sinna toppama ja pole edasi liikunud noortele.</p> <p><i>„Mis on suur viga, et koolid ja vallavalitused hoiavad infot kinni, see on nagu filter, kust ei lähe info läbi. See on väga väike info hulk, mis läbi läheb. See on üldistus Valgamaa kohta. Saadad koolidesse, saadad vallavalitsustesse,</i></p>	<p>Investeeringud on kättesaadavad neile, kes ise aktiivselt taotlevad ja nõuded täidavad ja kõrgemad hinded saavad.</p>		
--	--	--	--	---	--	--	--

				<i>et läheks noortele ja sellised asjad ei lähe läbi. Ja saadad uuesti“</i>			
12. Missugustesse meetmetesse olete taotlusi kirjutanud? Kas ja kui paljud on saanud rahastuse? Kas kirjutate taotlusi ka edaspidi? Missugustesse meetmetesse? Miks just sinna?	<p>Juhatuse liikmed on seotud MTÜdega, kes on ise taotlenud projekte ja samuti on Partnerluskogu ise olnud erinevates meetmes taotleja.</p> <p>Nt. toodi Väärt elukeskkonna taotlus, kust saadi niiduk; külaselts, mis on esitanud projektid ja ka rahastuse saanud.</p> <p>Hinnangud on, et kõik meetmed on hästi läinud ega saa öelda, et ükski oleks ebaõnnestunud.</p> <p>Eraldi nimetati Väärt elukeskkonda kui õnnestunud meedet. Samuti ettevõtlusmeede: <i>“Ettevõtlusmeede on meil selles seisus, et oleme raskustes, keda võtta, keda jätta.”</i></p> <p>Teatud määral</p>	<p>Partnerluskogu ise on esitanud kogukonnameetmetesse taotlusi, koondtaotlused.</p> <p>Kogukonnameetmete puhul koolitusprojektid lähevad igasse meetmesse: Valged laigud, Külakukkur, Väärt elukeskkond. Noorte projektidesse esitatakse koondtaotlus. Ettevõtlusnõustajate koolitus.</p>	<p>Vastajad on esitatud Noor Valgamaa meetmesse taotlused.</p> <p>Hinnangud on, et kõik võimalused tuleb ära kasutada ja sealhulgas ka Leaderi poolt pakutavat. Ideid on ja plaanitakse uusi taotlusi esitada.</p> <p>Nimetatakse ka plaani uusi võimalusi ja allikaid otsida.</p>	<p>Vastajad on esitatud taotluse meetmesse Noorte võimalused maal ja kõik vastajad oli ka saanud rahastuse. Üks vastaja oli ka kirjutanud Külakukkrusse, aga sai sealt negatiivse vastuse.</p> <p>Hinnates jätkusuutlikkust: mõnede projektide puhul on eesmärk, et nende tegevused jätkuksid ka edaspidi (nt noorte volikogu). Soetatud inventar peab jääme kasutusse vähemalt 5</p>	<p>Vastajad on kõik saanud Väärt elukeskkonnast rahastuse ja üks osaleja ka Külakurkust. Taotletud projekte saab hinnata jätkusuutlikuks, sest korrastatud objektid jäävad kogukonnale aastakümneteks, samuti on pikemaegse kasutusega mänguplats.</p> <p>Väärt elukeskkond pakub just võimalust jätkuprojektiks, nt kalmistu ja kiriku korrastamise järgmised etapid. Konkreetne projekt on väga pika jätkusuutlikkusega - tuleb jätkata ja eelmised tegevused on</p>	<p>Vastajad on saanud Külakukkrust rahastuse.</p> <p>Nt. Taageperas saadi Külakukru meetmest generaator, mis võimaldab käsitöökoda arendada, üritusi läbi viia jne. Leaderist on taotletud vanaaegne mööbel, saviahi, abivahendid, kirinõud.</p> <p>Rahvamajad on saanud väikevahendeid nagu nõud, mööbel.</p> <p>Konkreetseid projekte- teetuba, rahvamaja teenused, käsitöökoda, saab hinnata väga jätkusuutlikuks.</p>	<p>Taotlejad on esitatud projektid Tugevasse tegijasse ja Äripartnerlusse. Kõik said positiivse vastuse peale ühe vastaja. Valdavalt on projekti käigus soetatud üks osa pikemast protsessist ettevõtte arendamisel.</p> <p>Huvi on ka edaspidi Tugevast tegijast taotleda. Nimetati ka Äripartnerlust, et saaks koostööd arendada.</p>

	<p>tuleks rohkem tegeleda noorte meetmega ja parandada noorte koostööd, et nad maa aktiivsemaks muutuks.</p> <p>Eraldi võiks silmas pidada koostöö teemat, arendada väliskoostööd.</p> <p>Omaette küsimus, mis on kaalumisel, kas tulevikus läheneda tegevustepõhiselt:</p> <p><i>„Tegevuste lõikes ega me väga uurinud ei ole, kas me seda õigesse koht anname. See on küsimus omaette. Kas uurida või mitte, aga saab fookuseeritult läheneda, et meie raha ei ole üleliia palju ja võimalik, et tulevikus peame tegevustepõhiselt lähenema.“</i></p>			<p>aastaks.</p> <p>Kõik vastajad näevad, et kui tulevikus kirjutatakse taotlusi, siis eelkõige samadesse noorte meetmetesse.</p> <p>Ühe takistusena muudesse meetmetesse on nimetatud suure omaosaluse, investeeringu vajadust.</p>	<p>seotud tulevaste tegevustega.</p> <p>Plaanitakse eelkõige jätkata Väärt elukeskkonnast taotlemist.</p> <p><i>„Ikka kirjutame ja Väärt elukeskkonda kindlasti, sest see meede meeldib mulle kõige rohkem, sest saab midagi konkreetset ära tehtud, mis jääb aastakümneteks. Kui me selle 10% omaosaluse kokku saame ja leiame lahenduse sellele, et selle finantseerimise peab ette ära tegema...“</i></p> <p>Hinnang on, et jätkatakse kogukonnameetmetest taotlemist.</p>	<p>Vastajad nimetasid, et tulevikus nad taotlevad eelkõige Väärt elukeskkonnast ja Külakukrust ehk kogukonnameeme test projekte.</p> <p>Huvi on ka oma ettevõtte jaoks Tugevast tegijast vahendite taotlemise vastu.</p>	
13. Kuidas projekte hinnatakse ja	Projekte hinnatakse vastavalt üldisele hindamisjuhendile.	Hinnatakse vastavalt hindamiskriteerium	Hindamisprotsess on arusaadav ja sellega ollakse	Noorte väikeprojektidel oli eraldi	Vastajad hindavad, et nad teavad üldist	Kelle projekte on rahastatud, nendel huvi	Ettevõtja, kelle taotlust ei rahuldatud, ei teadnud täpselt

<p>tagasi sidestatakse?</p>	<p>See on meetmeti erinev ja see on väga detailne, mida ühe või teise kriteeriumi alt tuleks vaadata. See on viidud konkreetsemaks. Kriteeriumid on erineva kaaluga ja nendest võetakse kokku kaalutud keskmine.</p> <p>Tagasiside andmisest: peale taotlusvoorust antakse teada, kas positiivne või negatiivne otsus. Need, kes on saanud negatiivse otsuse, tavaliselt tulevad küsima, mis probleemid taotlusel olid. Antakse ka soovitusi, nt kui on vales meetmest taotletud.</p>	<p>idele.</p> <p>Peale projekti hindamist saadetakse taotlejale kiri, kas sai rahastuse või mitte ja mis põhjusel. Kes ilma jäävad, tavaliselt küsivad, miks ja kui neil huvi on, siis Partnerluskogu annab tagasisidet, et mis kriteeriumid jäid nõrgaks.</p>	<p>rahul. Hindamisele on tagasidet saadud.</p>	<p>komisjon, mis tegi otsused ära ja saatis juhatajale. Hindamisel vaadati, et kas noored on projekti ise kokku pannud ja et soetatud inventariga oleks seotud tegevus. Heakskiidetud otsuse korral oli tagasiside, et otsus oli positiivne ja kutsuti koolitusele, muud tagasisidet ei olnud.</p>	<p>hindamisloogikat. Põhilised piirangud tulevad rahalistest vahenditest, mida lihtsalt kõigile ei jätku.</p> <p>Vastajad on saanud positiivse vastuse taotlusele ja sellega seoses pole sisuliselt tagasisidet saanud ega ka huvi tundnud, sest vastus oli positiivne. Negatiivse vastuse korral küsitakse koordinaatorilt, mis olid taotlused nõrkused. Tagasiside huvitab eelkõige negatiivse vastuse saanud.</p>	<p>põhjalikuma tagasiside vastu pole. Kui rahastust pole saadud, siis konkreetsed vastajad on saanud teada ka miks, aga seda peab ise küsima.</p>	<p>miks ning polnud ise ka küsinud. Soov oli, et „põhjendus pikem oleks, et järgmine kord parandada ja vigu vältida. Et praegu tuleb, et teie taotlus ei saanud vastavaid punkte, see on nagu vähe. Milles asi oli?“</p> <p>Positiivse vastuse saajad olid hindamisega rahul,</p>
------------------------------------	---	--	--	--	--	---	---